

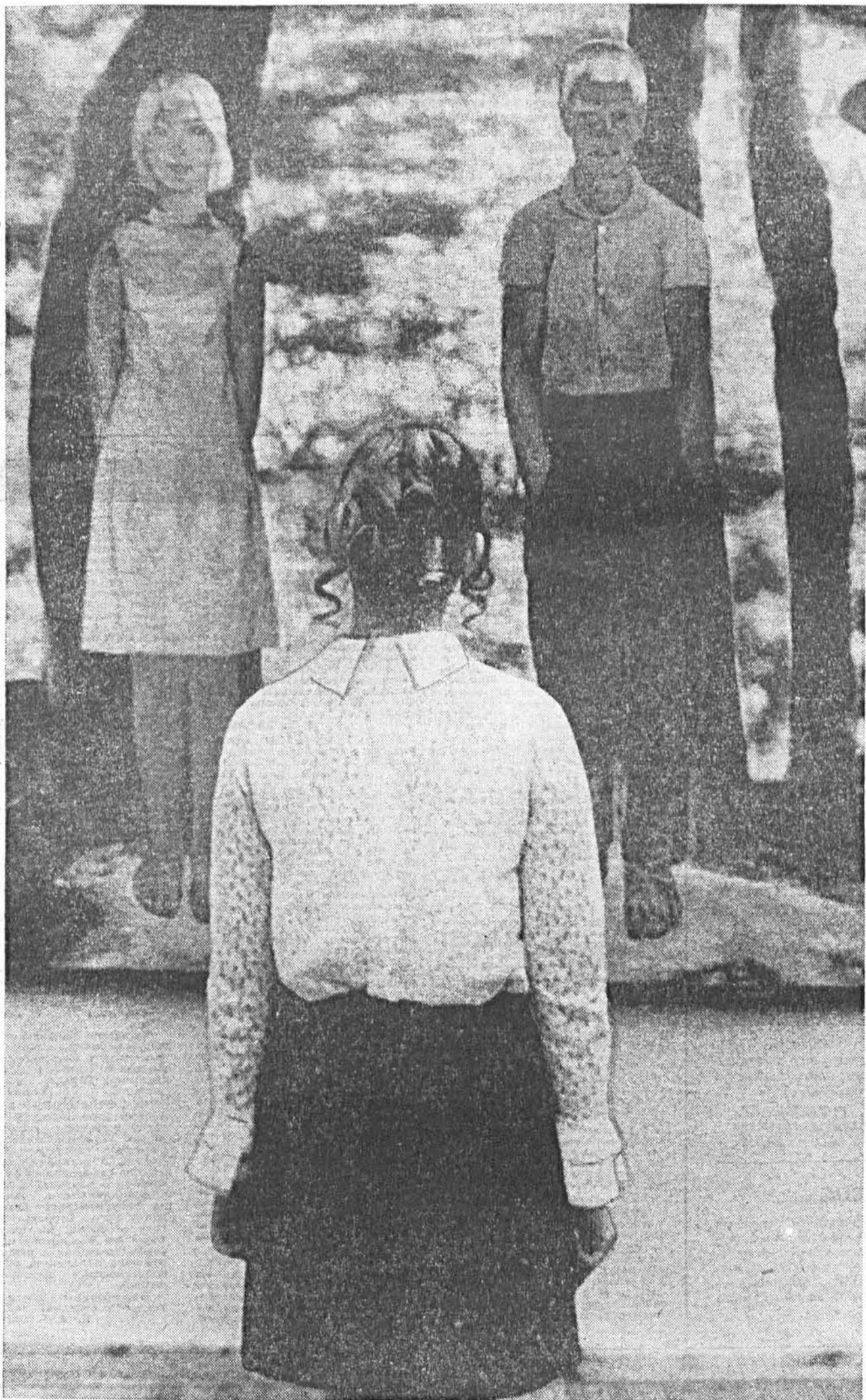
Пралетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 31 (2870)
5 жніўня 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

У сям'і адзінай
ДНІ, ПРЫСВЕЧАНЫЯ
ТУРКМЕНСКАЙ ССР

Стар. 3

Падтрымліваем,
ухваляем,
прапануем
АБМЕРКАВАННЕ
ПРАЕКТА АСНОУНАГА
ЗАКОНА

Стар. 5

Ідзе смела,
хораша, сумленна
ЯНКУ БРЫЛЮ — 60

Стар. 6—7

Настаўнік
жыве ў вучнях
СЛОВА ПРА МАСТАКА
С. П. КАТКОВА

Стар. 13

Завод ля Оршы
ПАРТРЭТ
ПРАДПРЫЕМСТВА

Стар. 14

Заручыны
НОВЫЯ АБРАДЫ—
У БЫТ

Стар. 15

У 1972 годзе на далёкім Сахаліне і Курылах праходзіў фестываль беларускага мастацтва. На ўрачыстым закрыцці фестывалю ў горадзе Паўднёва-Сахаліску мне трэба было выступіць ад беларускай дэлегацыі. Я тады сказала: — Мы з вамі, дарагія сахалінцы, самыя шчаслівыя людзі на зямлі. Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя дала нам магчымасць сустрэцца, дзяліцца сваімі радасцямі, дарыць аднаму аднаму словы, усмішкі, мастацтва. Мы шчаслівыя

аднакурснікаў загінула, мой бацька Павел Рыжкоў таксама аддаў сваё жыццё за Радзіму. Зараз, калі я прыязджаю ў свой родны Віцебск, у свой калгас, не перастаю здзіўляцца і радавацца — так памаладзела мая зямля, такім прыгожым стаў край, дзе я нарадзілася. Савецкая ўлада дала мне магчымасць атрымаць адукацыю, лобіваю прафесію, мне прысвоена ганаровае званне заслужанай артысткі БССР, якое я вешу з гонарам за сябе, за нашага са-

СТАРЭЙШЫНА БЕЛАРУСКАГА ДРУКУ

9 жніўня «Звяздзе» — 60

Яе лічаць старэйшай беларускага друку. І гэта сапраўды так. Год яе нараджэння гістарычны — 1917. Яе калыскі яе стаялі выдатныя партыйныя і дзяржаўныя дзеячы Міхаіл Васільевіч Фрунзэ і Аляксандр Фёдаравіч Мяснікоў. Мабыць, іменна яны і надалі «Звяздзе» асабісты большавіцкі гарт і запал, якія яна пранесла праз усе свае шасць-дзясць гадоў.

Нарадзіўшыся пучыводнай зоркай для ўсіх, хто пайшоў у рэвалюцыю, яна ніколі не губляла ні свайго духу, ні свайго характару, хоць у самым пачатку ёй давялося нялёгка. Яе хацеў знішчыць контррэвалюцыйны ўрад Керэнскага, але яна перанейшаму гарэла большавіцкім агнём пад імем «Молата», «Буравесніка».

Яна заўсёды і ўсюды была самай першай, самай баявой, самай актыўнай. Пачалося будаўніцтва БелДРЭС, і «Звязда» ўзяла шэфства над першым беларускай энергетыкі. З дня ў дзень, з нумара ў нумар пісала яна пра ўзвядзенне для таго часу буйных Крычаўскага цэментнага камбіната, Магілёўскай шаўкаткацкай фабрыкі, Гомельскага шклозавода. Старонкі «Звязды» — гэта старонкі гістарычнага летапісу, як наша Беларусь ператваралася ў індустрыяльна-аграрную дзяржаву, як раслі і змяняліся людзі.

Але журналісты і рабселькоры «Звязды» былі не проста летапісцамі-фактолагамі. Яны былі байцамі-камуністамі, арганізатарамі-камуністамі, мужнымі, самаадданымі, самаахвярнымі. Яны не проста апісвалі жыццё — яны рабілі гэтае жыццё па праграме партыі, па закліку сэрца і сумлення. Асабліва ярка выявілася гэта баявая рыса характару «Звязды» ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Газета, як і ўся Беларусь, стала партызанкай. Першы нумар падпольнай «Звязды» выйшаў у цяжкі для Радзімы час — у чэрвені 1942 года. Гэта было як выбух бомбы. Фашысты лічылі, што з мінскім падполлем ужо скончана — ужо былі тысячы расстраляных і павешаных. І раптам выхад газеты, уверсе якой буйным шрыфтам было набрана: «Таварышы! З сённяшняга дня Мінскі гарком КП(б)Б узаўняе выданне свайго органа — газеты «Звязда».

За раскрыццё месцазнаходжання падпольнай друкарні гітлераўцы абычалі 75 тысяч рэйхсмарак.

А «Звязда» набіралася ў друкарні Дома друку, дзе выдавалася шэсць фашысцкіх газет і адзін часопіс. Набірелі яе літаральна на вачах і гітлераўцаў Барыс Пупко і Міхаіл Свірыдаў. Затым зор па частках выносілі ў салдацкіх кацялках, злучаных бітонах на кватэру падпольшчыкаў. У іюні, валакам аддрукоўвалі спярша адну паласу, давалі ёй прасохнуць, потым друкавалі другую. І так усе дзве тысячы экзэмпляраў. Такі быў тыраж падпольнай «Звязды».

Гэта быў сапраўдны подзвіг, за які патрыёты плацілі ўласным жыццём. Проста ў друкарні быў схоплены і расстраляны Барыс Пупко. Былі арыштаваны і закатаваны бацька і сын Воранавы, на кватэры якіх друкавалася «Звязда». Героічнай смерцю загінуў і першы рэдактар падпольнай «Звязды» Уладзімір Амелянюк. Гінулі людзі, але газета жыла, ваявала, змагалася. Кожнае яе слова, кожны радок былі для ворага кулям і снарадам. Кожнае слова нараджала сотні новых байцоў і клікала на бой...

Такой жа страснай і баявітай засталася «Звязда» і па сённяшні дзень. Пра што б ні пісала яна, кожнае яе слова, прапушчанае праз сэрца, дасягае мэты і перанейшаму змагаецца. Змагаецца за камуністычныя ідэалы, камуністычныя адносіны, камуністычны характары. І ў тым, што Беларусь стала іменна такой, якой мы яе ведаем сёння, што людзей яе ўсюды паважаюць і цэняць — вялікая заслуга «Звязды». Яна заўсёды была і застаецца на самым перэднім краі барацьбы Добра са Злом, барацьбы за Чалавека з вялікай літарай.

А яшчэ «Звязда» стала вялікай школай, нават універсітэтам для нас, журналістаў і пісьменнікаў. Многія з нас пачыналі свой шлях у журналістыку, у літаратуру іменна са старонак «Звязды». Яна вучыла нас пільна ўглядацца ў жыццё, быць дапытлівымі, чэснымі, прынцыповымі, не баяцца суровай праўды жыцця (але і ўмець бачыць яго прыгажосць!), вучыла шукаць і знаходзіць рэальныя жыццёвыя праблемы і канфлікты вялікага грамадскага гучання. І за гэта за ўсё наша вялікае журналісцкае і пісьменніцкае дзякуй «Звяздзе»!

Мікола МАТУКОЎСкі.

60 З КАСТРЫЧНИКАМ У СЭРЦЫ

НЕСЦІ ЛЮДЗЯМ РАДАСЦЬ

вядчага чалавека, якому адкрыты ўсе дарогі.

ад таго, што ў кожным кутку нашай неабсяжнай Радзімы адчуваем сябе гаспадарамі. За дні, праведзеныя на вашай цудоўнай зямлі, мы адчулі роднасць нашых душ, імкненні; тут працуюць разам з рускімі, украінцамі, літоўцамі і нашы землякі-беларусы і наогул прадстаўнікі ўсіх савецкіх рэспублік. Нас аб'ядноўвае вялікая дружба народаў...

Прыблізна такія словы я гаварыла і ў Сібіры, і на Алтаі, і ў Літве, і ўсюды, дзе праходзілі дэкады, фестывалі беларускай літаратуры і мастацтва. Прадстаўніком гэтых свят была і я, колішняя высковая дзяўчына са звычайнай сялянскай сям'і.

Я ўспамінаю сваё дзяцінства, якое прайшло на Віцебшчыне ў вёсцы Войлева. Помню, пабудавалі ў нас невялікі клуб, і я першы раз у сваім жыцці глядзела там кінафільм «Чалавек». Крэслаў у клубе не было, замест іх — доўгія лаўкі, на якіх сядзелі дарослыя, а мы, дзеці, уладкоўваліся на падлозе. І вось там я ўпершыню сустрэлася з мастацтвам і «захварэла» ім. Вельмі захацела стаць артысткай. Калі пачала вучыцца ў школе, арганізавала самадзейнасць, чытала вершы Я. Купалы, Я. Коласа, П. Броўкі, паставіла спектакль па п'есе Я. Купалы «Прымакі», у якім удзельнічаў мой зямляк, цяпер беларускі пісьменнік Аляксандр Асіпенка. З таго часу мяне ў вёсцы пачалі зваць «артысткай». Жарты жартамі, аднак жа і праўда, усе дарогі перада мною былі адкрыты. Я паступіла ў Рэспубліканскае тэатральнае вучылішча. Але вучобу абарвала вайна. Усе вёскі нашага калгаса былі спалены фашыстамі, шмат маіх землякоў,

Мы, артысты, выходзім душы. Гэта вялікая адказнасць, якая заўсёды хвалюе: ці хопіць таленту, далікатнасці, душы, каб выклікаць на размову другую душу, прымусяць яе хвалявацца разам з сабой!

За шмат гадоў маёй работы ў мастацтве мне давялося бываць у многіх кутках нашай краіны. Радасна бачыць, як растуць і харашоўць гарады, якое шматграннае і багатае жыццё стала ў нашых вёсках. Глядзіш са сцэны ў залу і немагчыма адрозніць гарадскога глядача ад сельскага. Прыгожыя, шчаслівыя твары, людзі ўсе добра і з густам адзетыя...

Вельмі люблю маладзёжную аўдыторыю. Калі да моладзі ісці з адкрытай душой, з любоўю, яна раскрываецца насустрач, заўсёды зраўняе і падтрымае.

Я часта выступаю з канцэртамі ў цэхах, маладзёжных інтэрнатах. Гэта дае магчымасць бліжэй пазнаць адзін аднаго, расце ўзаемная павага да працы сваіх таварышаў, незалежна ад прафесіі. І калі я бачу, што маё мастацтва, мастацтва чытальніка, прымаецца з велізарнай увагай, мне робіцца радасна на душы. Я веру ў тое, што з кожным днём наш савецкі чалавек будзе ўдасканальвацца, стане яшчэ больш культурны, адукаваны, добры. Радасць працаваць і прыносіць сваёй працай карысць Радзіме — яго ўнутраная патрэба.

Адчуванне ўсяго гэтага напайнае мяне натхненнем і робіць шчаслівай.

Г. РЫЖКОВА,
заслужаная артыстка
БССР.

УЗНАГАРОДА ГАЗЕЦЕ

За плённую работу на прапагандзе палітыкі КПСС, перавагі і дасягненні рэальнага сацыялізму, выхаванню працоўных рэспублікі, мабілізацыі іх на паспяховае вырашэнне задач камуністычнага будаўніцтва і ў сувязі з 50-годдзем з дня выхаду першага нумара Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў газету «Советская Белоруссия» Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ДВА МЕСЯЦЫ гастралляваў па роднаму Прынёманаму краю Гродзенскі абласны драматычны тэатр. Для больш шырокага абслугоўвання сельскіх глядачоў у калектыве былі створаны тры творчыя брыгады. Адна з іх выступала перад жывёлаводамі, механізатарамі, сельскай інтэлігенцыяй. Зэльвенскага раёна. У калгасах «Беларусь», «Настрычнік» і іншых гаспадарных раёна гродзенскія артысты паказалі спектакль па п'есе Г. Малышава «Калі нахаеш», пастаўлены рэжысёрам В. Снарабагатавым. Глядачы шчыра дзякавалі заслужанаму артысту РСФСР Аляксандру Лявонаву, анцэрам Раісе Лявонавай і Уладзіміру Мышко, а таксама маладым артыстам, нядаўнім выпускнікам Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Людміле Вілчавай, Віктару Саранававу, Валерыю Смірнову за майстэрснае выкананне сваіх роляў.

М. ДАЮК.

ЗАКОНЧИЛИСЯ дзяржаўныя экзамены ў Магілёўскім бібліятэчным тэхнікуме імя А. С. Пушкіна. Дыплом бібліятэкара сярэдняй кваліфікацыі атрымалі 544 выпускнікі. Зараз лены антыўна ўключаюцца ў работу па прапагандзе імя ў сельскіх і гарадскіх бібліятэках розных раёнаў рэспублікі.

В. АРЦЕМ'ЕУ.

ЧАРГОВЫ РЭИС агіткультпоезда раённага камітэта прафсаюза Гомельскага аддзялення чыгуначна быў прысвечаны тэме: «Савецкай Гомельшчыне — 60 гадоў». Агітпоезд пабыў на п'яцідзесці лінейных станцыях. Для наведвальнікаў былі прагматы лены і даняды аб удзеле гомельскіх чыгуначнікаў у рэвалюцыйных падзеях, у барацьбе за станаўленне і развіццё Краіны Саветаў, за паспяховае выкананне заданай дзясятай п'яцігодкі і дастойную сустрэчу 60-годдзя Вялікага Кастрычніка, аб праецце новай Канстытуцыі ССР.

З тэматычнымі канцэртамі перад наведвальнікамі агітпоезда выступілі агітбрыгады Палаца культуры імя У. І. Леніна, Калінавіцкага і Жлобінскага чыгуначных клубаў.

Р. СЫРКІН.

АКІНЧЫЦЫ, Мікалаеўшчына, Нясвіж, Навагрудан, Жупраны, Вязынка — па такому маршруту прайшлі ўдзельнікі факультатывых заняткаў па тэорыі літаратуры і асновах літаратурнай творчасці Светлагорскай школы № 3 у часе аўтамобільнай літаратурна-іразазнаўчай экскурсіі. Гэтыя мясціны выб-

НАМ ПІШУЦЬ

раны не выпадкова. Яны далі жыццё, абудзілі да творчасці паэтычныя таленты Янкі Купалы, Януба Коласа, Уладзіслава Сыракомлі, Адама Міцкевіча, Францішка Багушэвіча.

Удзельнікі экскурсіі наведвалі таксама ў Мінску літаратурны музей Янкі Купалы і Януба Коласа.

Вучні вялі дзённікі, шмат фатаграфавалі, знялі аматарскі фільм. Не забудуць юныя літаратары сустрэчы ў Мікалаеўшчыне з братам Януба Коласа Іосіпам Міхайлавічам Міцкевічам — Юзікам з паэмы «Новая зямля».

І. БАРАВІК.

РАДАСНУЮ вестку атрымаў нядаўна самадзейны хор настаўнікаў горада Ляхавічы — яму прысуджана званне народнага.

Больш за 40 самадзейных артыстаў — сапраўдных аматараў песні — аб'ядноўвае гэты калектыў. За тры гады свайго існавання ён прайшоў шлях ад навічкі да народнага. Некаля заслуга ў гэтым мастацкага іраўніка калектыву, выкладчыка Баранавіцкага музычнага вучылішча А. Немца.

Асабліва радуе хор сваімі выступленнямі ў гэтым годзе. Яго праграма абноўлена і прысвячаецца 60-годдзю Вялікага Кастрычніка.

У рэпертуары значнае месца займаюць беларускія народныя песні, песні савецкіх кампазітараў, а таксама песні народнаму свету.

М. ШАВЕЛЬ.

ЦІКАВА працуе ў Магілёўскім культасветвучылішчы імя М. К. Крупскай літаратурна-іразазнаўчы гурток. Члены яго два разы на тыдзень збіраюцца ў чытальнай зале вучылішча, дзе чытаюць і абмяркоўваюць свае вершы, апавяданні, гумарэскі. Хутка павянен выйсці першы нумар рукапіснага часопіса «Лучыніна», нуды ўвойдуць лепшыя творы пачаткоўцаў.

У гасці да гурткоўцаў часта прыходзіць паэт Аляксей Пысін.

С. ЧЫГРЫН.

Члены гуртка ездзяць па роднай Магілёўшчыне, прымаюць удзел у тэматычных вечарах, сустрэчах.

дзяцца Крычаўскай раённай бібліятэкай у год юбілею Вялікага Кастрычніка. Бібліятэкары мэтанакіравана вядуць работу па прапагандзе літаратуры. Зараз тут прыгожа аформлена мініяльная выстаўка «60 гадоў перамогі і здзяйсненняў», дзе сабраны разнастайная літаратура: творы У. І. Леніна, кнігі Генеральскага сакратара ЦК КПСС Л. І. Брэжнева, матэрыялы пленумаў і з'ездаў ЦК КПСС, а таксама мастацкая літаратура.

Дзейную дапамогу работнікі раённай бібліятэкі аказваюць сельскім бібліятэкам у правядзенні мерапрыемстваў, прысвечаных 60-годдзю Вялікага Кастрычніка.

І. СЦЯПЧУК.

ЦІКАВА і ажыццелена п'яцільна канферэнцыя чытачоў па п'есе В. Аграноўскага «Спыніце Малахава», арганізаваная Віцебскім гармаком камсамола і гарадскай цэнтральнай бібліятэкай імя А. М. Горькага.

Канферэнцыя была арганізавана для навучэцаў прафесіянальна-тэхнічных вучылішчаў Віцебска.

Б. ПЯТРОУСІІ.

СВОЙ 25-ГАДОВЫ юбілей адзначыла Барысаўская гарадская музычная школа. За чвэрць стагоддзя з яе сцен выйшла звыш чатырох тысяч выпускнікоў. Многія з іх працуюць у культасветустановах, вучацца ў кансерваторыях, музвучылішчах. Там, з 50 выкладчыкаў Барысаўскай музычнай школы 27 — былыя яе вучні.

Цяпер на аддзяленнях фартэпіяна, баяна, струнных інструментаў і тэатэтычным займаецца 615 дзяцей рабочых і служачых горада.

П. БАРОДКА.

ПА ЗАПРАШЭННЮ Брэсцкага абкома камсамола ў меляратарыю вобласці гасцяваў Мазырскі народны тэатр. Працоўным гарадоў Пружыны, Бяроза, а таксама абласнага цэнтра самадзейныя артысты Мазыра паказалі спектакль «Люціні-кветачкі», пастаўлены па п'есе маладога беларускага драматурга Георгія Марчука. Гэта — расназ ад моладзі, выбары ёю жыццёвага шляху, аб узаемаадносінах з людзьмі старэйшага пакалення, аб пераемнасці лепшых працоўных традыцый.

Меляратарыя цёпла вітала гасцей з суседняй вобласці.

К. АЛЯКСАНДРАУ.

У СЯМ'І АДЗІНАЙ

І жніўня ва ўрачыстай абстаноўцы на Цэнтральнай плошчы горада-героя Мінска ўзняты флаг Туркменскай ССР. У Беларусі пачался Дні, прысвечаныя гэтай братняй рэспубліцы. Яны праводзяцца ў гонар 60-годдзя Вялікага Кастрычніка.

Спорунай хадю ідзе туркменскі народ да слаўнага юбілею Савецкай улады. Дзякуючы бескармыслай дапамозе народаў-братоў туркмены за гэты час пераадолелі шлях, роўны стагоддзям. Туркменістан стаў краем з высокаразвітай прамысловасцю і механізаванай сельскай гаспадаркай. Вялікія

поспехі рэспублікі ва ўсіх галінах эканомікі і культуры. Да статкова прывесці некалькі лічбаў, каб пераканацца ў гэтым. Так, аб'ём прамысловай валавай прадукцыі ў мінулым годзе ў параўнанні з 1913 годам павялічыўся ў 70 разоў. Больш чым у 2.000 разоў павялічылася выпрацоўка электраэнергіі, у дзесяткі разоў вырасла здабыча нафты.

У мінулым годзе газавікі рэспублікі далі Радзіме 62,6 мільярда кубаметраў «блакітнага паліва», што склала амаль п'яту частку агульнасаюзнай здабычы.

Апераджальнымі тэмпамі

развіваюцца вядучыя галіны — хімічная, бавоўнаачышчальная і газаздабываючая.

Туркменскія калгасы і саўгасы сталі шматгаліновымі, яны аснашчаны высокапрадукцыйнай тэхнікай. На аснове канцэнтрацыі і спецыялізацыі пастаянна павышаюцца ўраджай збожжа, расце продаж зерня дзяржаве. Важкія поспехі дасягнуты ў мясамалячай жывёлагадоўлі. Вось ужо некалькі год запар Туркменістан прадае дзяржаве больш за мільён тон бавоўны.

Ажыццяўляючы гістарычныя рашэнні XXV з'езда КПСС, у Туркменіі вядзецца інтэнсіўнае

будаўніцтва. Будуюцца Каракумскі канал імя У. І. Леніна, Марыйская ДРЭС і азотна-тукавы завод. Асваенне новых газавых месцапрадэжэнняў дазволіць да канца дзесятай пяцігодкі давесці здабычу газу да 75 мільярдаў кубаметраў, у паўтара раза павялічыць перапрацоўку нафты і ў 2,5 раза выпуск мінеральных угнаенняў.

За гады Савецкай улады ў Туркменіі адбылася сапраўды культурная рэвалюцыя. Ліквідавана неписьменнасць, выхаваны выдатныя кадры навуковай і творчай інтэлігенцыі. Значныя поспехы дасягнулі літаратура і мастацтва. Яны ўвабралі багачэйшую народную спадчыну, лепшыя традыцыі літаратуры і мастацтва братніх народаў СССР.

На працягу тыдня працоўныя Беларусі маюць магчымасць бліжэй пазнаёміцца з дасягненнямі туркменскага народа, з яго слаўным гістарычным і рэвалюцыйным мінулым, з літаратурай і мастацтвам, навукай і культурай братняй рэспублікі.

Дні, прысвечаныя Туркменскай ССР, працягнуцца да 7 жніўня. У гэты час на прадпрыемствах і будоўлях, у арганізацыях і ўстановах будуць праведзены лекцыі і даклады аб поспехах братняй рэспублікі, дасягненнях яе працоўных за гады Савецкай улады, адбудуцца іншыя масава-палітычныя мерапрыемствы.

Госці з Туркменіі ў сваю чаргу пазнаёміцца з жыццём і працай беларускіх працоўных.

ДАЎ ЛЕНІН ШЧАСЦЕ ВОЛЬНАМУ ТУРКМЕНУ

Берды КЕРБАБАЕЎ

ЕСЦЬ САД У НАС

Есць сад у нас. Як помнік толькі ўбачу,
Дык сэрца неспакоем затрымціць.
Заб'ецца ў хвалях радасці гарачай...
Львіч памог нам кайданы разбіць.
Вачам святло даў, розуму даў сілу.
Яго імя на подзвігі натхніла.
Есць сад у нас. І ранняй, і ўвечар,
І ясным днём іду я садам тым.
Гляджу на воблік самы чалавечны,
Усім ён ашхабадцам стаў сваім.
Планеце паказаў ён шлях праменны.
Даў Ленін шчасце вольнаму туркмену!
Пераклаў Р. БАРАДУЛІН.

Кара СЯЙТЛІЕЎ

МОЙ РУСКІ БРАТ

Вялікі шлях твой.
Помню, ад прыгнёту
І ад галечы убярэг,
Мой рускі брат,
Жыццё ты асятліў сваёй турботай
Мне — страшнай цемнаце;
Мой рускі брат!

Хто сцяг шчаслівы
Разгарнуў над светам?
Хто радасць брацтва даў
Народам бедным?
Хто волю падарыў батырам?
Ведай —
Усё зрабіў для нас ты,
Рускі брат!

Хто моцнай падтрымай
Мяне рукою

У цяжкі час?
Хто заклікаў да бою,
Хто вёў палкі,
Каб мы дайшлі з табой
Да светлай мары?
Ты — мой рускі брат!

І песня брацтва,
Як ручэй срабрысты,
Звініць над намі
Весела і чыста.
У маім садзе,
Пышным і цяністым,
Ты кветкі пасадзіў,
Мой рускі брат!

Той, хто хацеў,
Каб тыя кветкі вялі,
Загінуў ад удару
Нашай сталі.
Ты з намі быў заўсёды там,
Дзе ззялі
Мячы і шаблі.
Дзякуй, рускі брат!

Сплываюць з неба
Дажджавыя хмары,
Конь шчасця нас нясе.
Да блізкай мары...
Мая падтрымка
Ад усіх удараў,
Усё гэта зрабіў ты,
Рускі брат!

Пераклаў Ю. СВІРКА.

Ата АТАДЖАНАЎ

НЕ, НЕ ДАМАСЕД Я

Я сумую вясной
Па заснежанаму Капетдагу.

І па дрэвах,
Што ў стэп у пустыню ідуць —
Нібыта ў атаку.
Не дае мне спакою
Са стойбішчаў вецер,
Дзе кастры па начах
Пад кумганамі —
Нібы суквецці.

Дзе падпаскі размовы вядуць
Пра ваду, пра кашары,
Пра дзяўчатак аула,
Што вочы хаваюць
У шалік.
Я хацеў бы прыстаць
Да качэўнага каравана,
Ухапіцца за грыву
Марскога
Грымучага вала.

Я хацеў бы ў капу закапацца,
У духмяную горку
І травінкай у небе
Варушыць
Сваю зорку.
Я спяшаюся ранкам,
Да сонцабунтоў,
Выйсці ў поле,
Дзе першы бутон
Раскрывае бавоўна.

Спадзяюся пачуць я,
Над стэпам,
Дзе мірныя травы паснулі,
Гром ракеты,
Што ўносіць людзей
З Байканура.

Дамасед,
Зразумей:
Як жа марна твой час

Прападае!
Дайце вецер, і сонца, і лівень,
Дарогі і далі!

Дайце мне спадарожнікаў,
Стэпы, прапахлыя сенам!
Дайце свет,
Што не сніўся яшчэ
Дамаседам!
Каб і сэрца, і верш —
Я тады буду толькі спакойны —
Раздзяліць між сябрамі
На дарозе
Прыстойнай.

Пераклаў К. КАМЕНША.

Курбаназар ЭЗІЗАЎ

МАЯ ЗЯМЛЯ

Я еў твой хлеб, я браў твою соль,
Ішоў тваім шляхам, цяпеў твой боль.
І спатыкаўся, і зноўку ўставаў,
Але ніколі табе не ілгаў.

Першае слова маё — табе,
Першая ласка мая — табе.
Я хлеб і соль тваю паважаў
І аніколі табе не ілгаў.
Зімы твае — зімы мае,
Вёсны твае — вёсны мае.

За белым садам, ля скал крутых,
Ляжаць магілы родных маіх...
Вось тут калісьці маленькім быў
І халадок садоў тваіх піў.

І дзе б ні быў я — са мною ты,
Мой край дзівоснае пекнаты.
Люблю барханы і арыкі,
Люблю калючкі твае і пяскі.

Пераклаў В. ШЫМУК.

ПЕСНІ — ЮБІЛЕЮ КАСТРЫЧНІКА

Набліжаецца тэрмін заканчэння рэспубліканскага конкурсу на лепшыя песні і эстраднаыя маналогі, прысвечаныя 60-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Асноўная задача конкурсу — стварэнне новых эстрадных маналогаў, харавых і сольных песень для ўключэння іх у рэпертуар прафесіянальных і аматарскіх калектываў і салістаў, а таксама мастацкай самадзейнасці. Гэта павінны быць творы, прысвечаныя Радзіме, Партыі і Рэвалюцыі, якія адлюстроўваюць сацыялістычную рэчаіснасць у яе развіцці і раскрываюць аблічча савецкага чалавека — актыўнага будаўніка камунізму.

Лепшыя творы будуць адзначаны грашовымі прэміямі і, акрамя таго, набыты Міністэрствам культуры БССР.

На конкурс прымаюцца творы, якія не выконваліся ў канцэртах і не публікаваліся ў друку, не перадаваліся па радыё і тэлебачанню. Творы прадстаўляюцца ў двух экзэмплярах, пад дэвізам. Прозвішча, імя і адрас аўтара павінны быць у асобным канверце.

Накіроўваць творы на адрас: Мінск, 10, Дом урада, Міністэрства культуры БССР, «На конкурс».

Творы прымаюцца па 31 жніўня ўключна.

Слова пра Аляксандра Пракоф'ева

Вядомы савецкі паэт Аляксандр Пракоф'еў сябраваў з многімі беларускімі пісьмэннікамі, перакладаў іх творы на рускую мову, некалькі разоў наведваў нашу рэспубліку. Памяць пра яго назаўсёды засталася ў сэрцах усіх тых, хто ведаў яго.

Успаміны сяброў А. Пракоф'ева, яго блізкіх увайшлі ў кнігу «Александр Прокофьев. Вспоминают друзья», якую выпускае выдавецтва «Совет-

ский писатель». У зборніку (складальнікі П. Жур і М. Браўн) змешчаны і ўспаміны беларускіх пісьмэннікаў.

«Сапраўды народны» — так называў свае мемуарныя нататкі народны паэт Беларусі Пятрусь Броўка. «Ён любіў Беларусь» — гадвае Антон Вільніч.

Сярод здымкаў, змешчаных у кнізе, ёсць і тады, якія пагадваюць аб сувязях А. Пракоф'ева з Беларуссю.

ГАНАРОВЫЯ ЗВАННІ

За плённую работу ў галіне развіцця музейнай справы, вялікі асабісты ўклад у стварэнне новых экспазіцый Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў ганаровае званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР мастаку, сакратару праўлення Саюза мастакоў БССР Э. АГУНОВІЧУ, галоўнаму рэдактару рэпертуарна-рэдакцыйнай калегіі, намесніку начальніка ўпраўлення па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР, былому дырэктару Літаратурнага музея Я. Купалы А. БАЖКО і дырэктару мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» В. КУДЗЕЛІНУ.

УЗНАГАРОДЫ РАБОТНИКАМ МУЗЕЯЎ

За шматгадовую плённую работу ў музеях рэспублікі, актыўны ўдзел у камуністычным выхаванні працоўных Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР дырэктара музея Ф. Э. Дзяржынскага М. КАРНЕЕВА, дырэктара музея Героя Савецкага Саюза М. Ф. Шмырова Н. СЯМЕШЫНУ; Граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР — галоўнага закахальніка фондаў Дзяржаўнага музея Веларускай ССР Р. ДОУНАР-ЗАПОЛЬСКІЮ, загадчыцу экспазіцыйнага аддзела Літаратурнага музея Я. Купалы Ж. ДАПКЮ-НАС, дырэктара Іконскага дзяржаўнага музея народнай славы В. ІГНАТОВІЧА, старшага навуковага супрацоўніка мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» Д. ЛАЗАВАЦКАГА.

ТАЛІНСКІ РУСКІ...

2 жніўня адкрыліся гастролі ў Мінску Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра Эстонскай ССР

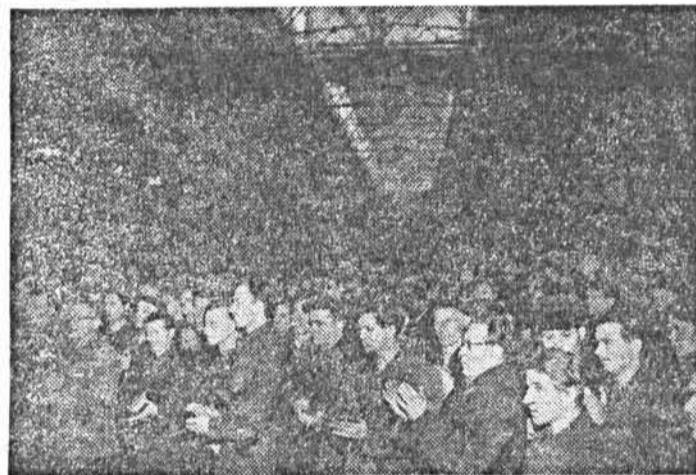

Твор, якім пачынаецца афіша гэсцей, — праграмны: л'еса «Барвовы бор» Л. Матсеева з'яўляецца своеасаблівым працягам і паглыбленнем мастацкага асэнсавання тых працаў, што адбываюцца ў навуковым асяроддзі і ўжо атрымалі сцэнічнае ўвасабленне ў навуковых спектаклях «Чалавек збоку» І. Дварцкага, «Працібок аднаго насяджэння» А. Гельмана, «З жыцця дэспічнай жанчыны» А. Грабнева, «Дзень прывяду — дзень ад'еду» В. Чарных. Да якой ступені прыняццёвыя дэзавітасць маральная і калі яна ператвараецца ў духоўную чэрствасць і аблыкавасць да чалавечай істоты; чаму ініцыятыва павінна абаяцца на рэальны разлік і не быць «наперадзе прагрэсу» — вось тое кола пытанняў, што стаіць у цэнтры увагі тэатральнага відовішча, настаўленага заслужаным дзеячам мастацтваў Эстонскай ССР Віталем Чарамцёвым.

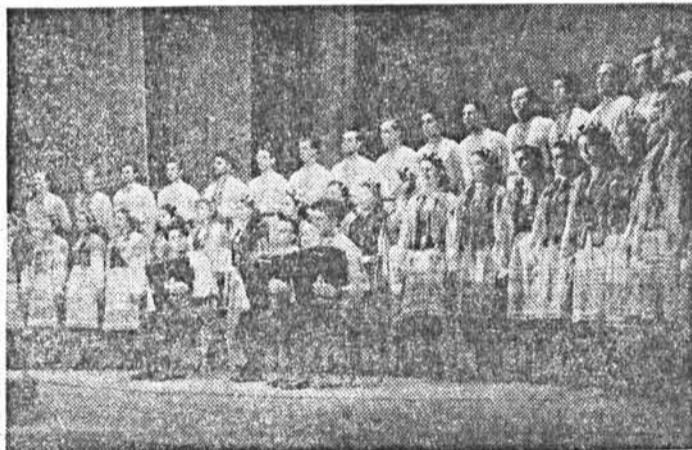
Спектакль «Барвовы бор» спраўдзіў чаканні глядачоў, захапіўшы залу сур'ёзным роздумам аб прызначэнні і абавязку чалавека ў працэсе НТР, у змаганні за высокія прыярытэты камуністычнай маралі.
На здымку — сцена са спектакля «Барвовы бор».

Сцэна са спектакля «Святло з Усходу» ў тэатры імя Я. Коласа. У ролі У. І. Леніна — народны артыст БССР А. Трус. 1957 год.

Рабочыя і служачыя Мінскага аўтазавода гарача вітаюць вестку аб узнагароджанні БССР другім ордэнам Леніна. 1958 год.

Беларускі дзяржаўны хор (кіраўнік Г. І. Цітовіч). 1957 год.

ГАДЫ ТВОРЧАСЦІ і стваральнай працы... Так можна ахарактарызаваць гэты перыяд. Яны праходзілі пад знакам падрыхтоўкі і выканання рашэнняў XX з'езда партыі.

У гісторыю 1956 год увайшоў як год XX з'езда КПСС.

У студзені правялі чарговы XXII з'езд камуністы Беларусі. Яны падвялі вынікі вялікай арганізатарскай і палітычнай работы партыі па датэрмінаваму выканання пяцігадовага плана, абмерка-

лігорскіх калійных камбінатаў, Гродзенскага азотнаўкавага і Гомельскага суперфасфатнага заводаў.

21 лютага 1957 года ЦК КПСС і Савет Міністраў СССР прынялі пастанову «Аб мерах па ўздыму сельскай гаспадаркі Беларускай ССР». Яна садзейнічала далейшаму ўздыму сельскагаспадарчай вытворчасці. Так, у наступным годзе валавая прадукцыя саўгасаў і калгасаў у параўнанні з 1953 годам узрасла ў 2,2 раза. Больш чым у два разы

бывалі тэхніку. Павысілася ўраджайнасць, паўныя здабыткі былі дасягнуты ў жытвелагадоўлі.

Новых поспехаў дасягнула за гэтыя гады культура беларускага народа. У 1958 годзе на колькасці навучэнцаў на 10 тысяч чалавек насельніцтва наша рэспубліка апырэдзіла такія краіны, як Англія, Францыя, Італія, ФРГ. Былі створаны новыя вышэйшыя навучальныя ўстановы: сельскагаспадарчы медыцынскі інстытуты ў Гродне, Інстытут чыгуначнага транспарту ў Гомелі, тэатральна-мастацкі інстытут, інстытуты замежных моў, механізацыі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі ў Мінску.

У 1956 годзе ў рэспубліцы было выдадзена 742 назвы кніг тыражом каля 14 мільянаў экзэмпляраў.

Радавалі чытача новымі творамі і нашы пісьменнікі. Яны ўсё часцей звярталіся да тэмы жыцця рабочага класа. Так, у рамане У. Карпава «За годам год», які выйшаў у той час, знайшла адлюстраванне тэма аднаўлення і будаўніцтва Мінска.

У рамане «Калі зліваюцца рэкі» П. Броўка расказаў пра дружбу беларускага, літоўскага і латышскага народаў, якая мацнела ў сумеснай працы на будоўлі электрастанцыі на возеры Дрысвяты.

Высокую ацэнку грамадскасці атрымала кніга М. Танка «След бліскавіцы», якая была адзначана літаратурнай прэміяй імя Я. Купалы.

Падзеі ў літаратурным жыцці былі творы многіх пісьменнікаў. І, як прызнанне іх заслуг, з'явілася прысуджэнне некаторым з іх Дзяржаўных прэмій СССР, прысваенне гапаровых званняў.

Юбілейная мастацкая выстаўка, прысвечаная 40-годдзю БССР, была экзаменам творчай сталасці мастакоў.

Значнай падзеяй у культурным жыцці рэспублікі з'явіўся выхад на экраны фільмаў «Чырвоныя лісце» і «Гадзінік спыніўся апоўначы».

Словам, поспехі меліся на ўсіх франтах нашага жыцця: і ў прамысловасці, і ў сельскай гаспадарцы, і ў літаратуры, і ў мастацтве.

За гэтыя поспехі Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР Указам ад 22 снежня 1958 года ўзнагародаў Беларускую ССР другім ордэнам Леніна.

КРОКІ КАСТРЫЧНІКА ГОД 1956—ГОД 1958

Каменціруе **Уладзімір ЯКУТАЎ**, кандыдат гістарычных навук, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі АН БССР.

валі праект Дырэктыў XX з'езда КПСС на шостую пяцігодку, наметлі меры па ліквідацыі недахопаў у прамысловасці і сельскай гаспадарцы.

У лютым адбыўся XX з'езд КПСС. На ім былі вызначаны перспектывы камуністычнага будаўніцтва, прааналізаваны міжнароднае і ўнутранае становішча СССР.

У галіне эканоміі была дадзена дырэктыва настойліва працягваць барацьбу за вырашэнне асноўнай эканамічнай задачы нашай краіны — дагнаць і перагнаць у гістарычна кароткі тэрмін найбольш развітыя капіталістычныя краіны па вытворчасці прадукцыі на душу насельніцтва.

З'езд прыняў Дырэктывы развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1956—1960 гады і вызначыў шляхі выканання плана.

XX з'езд КПСС асудзіў чужы марксізму-ленінізму культ асобы.

Камуністы, увесь савецкі народ аднадушна адобрылі рашэнні з'езда. На заводах і фабрыках, у калгасах і саўгасах, на будоўлях і ва ўстановах шырылася сацыялістычнае спаборніцтва за перавыкананне планаў пяцігодкі.

Беларусь нагадвала вялікую будаўнічую пляцоўку. У рэспубліцы пачыналіся работы па ўзвядзенню хімічных гігантаў: Полацкага нафтаперапрацоўчага завода, Са-

вырасла энергазабеспячэнне, пашырыўся машына-трактарны парк.

Ударнай працай на ўсіх участках камуністычнага будаўніцтва адзначыла Краіна Саветаў 40-годдзе Вялікага Кастрычніка. Да гэтага свята быў падрыхтаваны незвычайны салют: 4 кастрычніка 1957 года ў Савецкім Саюзе быў выведзены на арбіту першы ў свеце штучны спадарожнік Зямлі.

Беларускі народ рыхтаваўся ўрачыста адзначыць 40-гадовы юбілей рэспублікі і Камуністычнай партыі Беларусі. Да гэтага свята працоўныя рэспублікі прыйшлі са значнымі поспехамі. Аб'ём прамысловай прадукцыі за 1951—1958 гады павялічыўся на 41 працэнт. Былі пабудаваны і ўведзены ў эксплуатацыю такія буйныя прамысловыя прадпрыемствы, як мінскія заводы аўтаматычных ліній, трактарных запасных частак, гадзінікавы, электратэхнічны, ацяпляльнага абсталявання, камвольны камбінат, Полацкі завод шкловалаліна. На прадпрыемствах пачаўся выпуск новай прадукцыі: палепшанай мадэлі трактара «Беларусь», 40-тоннага аўтасамазвала, які ў Бруселі на сусветнай выстаўцы атрымаў вышэйшую ўзнагароду, тэлевізараў, радыёпрыёмнікаў.

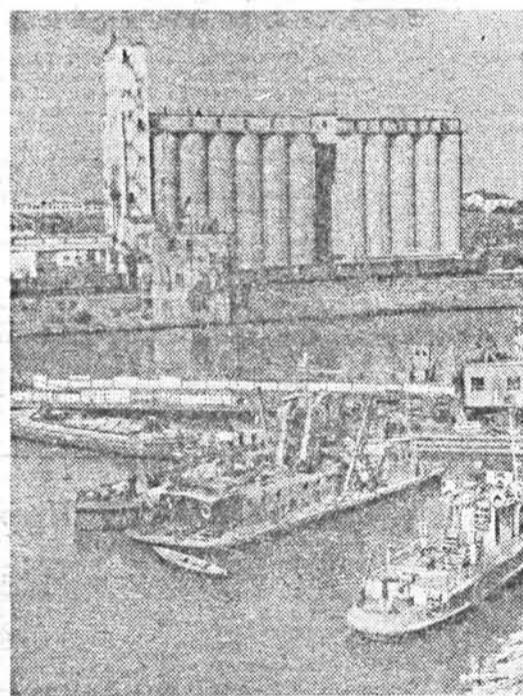
Па рашэнню партыі і ўрада былі рэарганізаваны МТС. Калгасы і саўгасы на-

Мінскі радыёзавод. Участан настройкі радыёл «Мінск-58». 1958 год.

На будаўніцтве Васілевіцкай ДРЭС. 1957 год.

Агульны выгляд Гомельскага элеватара. 1958 год.

Фота прапанавана рэдакцыяй Тамарай ЧАРНУХА, супрацоўніцай Беларускага дзяржаўнага архіва кіна-фота- і фонадакументаў.

ЧАЛАВЕК ЧАЛАВЕКУ... Як адзін чалавек павінен адносіцца да другога? Якімі нормамі павінен кіравацца ў сваіх узаемаадносінах з ім?

Пытанне гэтае нездэ ўвогуле ўнутрана парадаксальна. Раз чалавек разумны, а менавіта так, у такіх словах вызначаецца яго прыналежнасць да пэўнага біялагічнага роду, — то здавалася б, што і кіравацца ва ўзаемаадносінах з іншым чалавекам ён павінен розумам, нормамі і правіламі, прадэктыраванымі разумным пачаткам. Здавалася б... Лепшыя, найбольш гуманныя прадстаўнікі роду чалавечага так і меркавалі, сцвярджаючы, што чалавек павінен жыць у міры і згодзе з іншым чалавекам, што чалавек павінен спагадаць і памагаць іншаму чалавеку. Іх апаненты выходзілі з другой пазіцыі — з пазіцыі сілы. Хто каго? Хто мацнейшы і спрытнейшы. «Чалавек чалавеку — брат», — сцвярджалі адны. «Чалавек чалавеку — воўк», — сцвярджалі іншыя.

Гістарычны шлях чалавецтва, яго ідэяна-маральнага развіцця праходзіў, як паміж Сцылай і Харыдаі, паміж гэтымі двума тэндэнцыямі. Верх брала то адна, то другая, перамагалі то дабро, то зло. Найбольш светлыя розумы чалавецтва не пагаджаліся з часовымі перамогамі сіл зла, са звычайнай філасофіяй. Леў Талстой перагледзеў усе магчымыя варыянты прызначэння мастацтва і прыйшоў да вываду, што прызначэнне яго ў тым, каб «ліквідаваць насілле», каб «ажыццяўляць братняе аднанне людзей». Альберт Швейцар перагледзеў крытычна ўсю сусветную філасофію, усе яе школы і напрамкі і, зноў-такі, прыйшоў да глыбокага пераканання, што ён, філасофія, не халае чалавечнасці, не халае гэтыя шанавання жыцця, этыкі, якая патрабуе, каб мы ў любых абставінах «былі людзьмі ў адносінах да іншых людзей», «свята абаранялі інтарэсы жыцця і шчасця чалавека». «Фундамент права з'яўляецца гуманнасць», — падагульняў свой роздум выдатны вучоны і філосаф.

Альберт Швейцар меў рацыю ў сваім поглядзе на філасофію мінулага. Але ён, на жаль, недастаткова ўважліва і аб'ектыўна ацаніў філасофію марксізму, якая якраз і кладзе ў аснову права, у аснову грамадскіх законаў гуманнасць, якая абвясціла ўсюму свету: «Свабоднае развіццё кожнага ёсць умова свабоднага развіцця ўсіх».

Аб гэтым думаеш, учытваючыся ў радкі праекта Канстытуцыі СССР, аб гэтым думаеш, асэнсоўваючы з глыбокім задавальненнем і горадасцю яе 20-ы артыкул: «У адпаведнасці з камуністычным ідэалам: «Свабоднае развіццё кожнага ёсць умова свабоднага развіцця ўсіх» Савецкая дзяржава ставіць сваёй мэтай пашырэнне рэальных магчымасцей для развіцця і прымянення грамадзянамі сваіх творчых сіл, здольнасцей і талентаў для ўсебаковага развіцця асобы».

Яшчэ піводная канстытуцыя не ведала падобных артыкулаў. І не будзе перабольшаннем сказаць, што атаясамленне адной з самых гуманічных формул з дзяржаўным прынцыпам падводзіцца становіцца вынік векавога развіцця гуманістычна-філасофскай думкі, што гэтая думка не можа не святкаваць сёння сваю вялікую перамогу. Не выпадкова ж, што многія прагрэсіўныя публіцысты і грамадскія дзеячы свету звяртаюць увагу на такое вольнае вырашэнне праблемы правоў чалавека, з глыбокім задавальненнем адзначаюць гэтую асаблівасць нашай

новай Канстытуцыі, дзе сапраўды «фундаментам права з'яўляецца гуманнасць». З гэтай асаблівасцю праекта Канстытуцыі звязана арганічна і другая — яго міралюбны дух, яго інтэрнацыянальная скіраванасць, асаблівасць, якая ў сваю чаргу не можа не ўсяляць у нашы сэрцы, у сэрцы ўсіх людзей добрай волі светлыя надзеі, аптымізм, веру ў заўтрашні дзень чалавецтва, у яго вялікія ідэалы.

На гэтай асаблівасці праекта Асноўнага Закона мне хацелася б спыніцца больш падрабязна.

Справа ў тым, што і ў некаторых буржуазных канстытуцыях таксама абвешчаныя правы чалавека, гаворыцца аб яго свабодзе. Амерыканцы, напрыклад, ганарыцца запісанымі Томасам Джэферсанам у Дэкларацыі незалежнасці словамі аб «неад'емных правах, да ліку якіх адносіцца права на жыццё, на свабоду і на імкненне да шчасця». Гутарка ідзе аб

вашне да асобы — быць Чалавекам, Грамадзянінам, Інтэрнацыяналістам. Менавіта так успрымаюцца адпаведныя артыкулы праекта. Чытаем: «Грамадзянін СССР абавязаны павяжаць правы і законныя інтарэсы другіх асоб...» Бачыце: не толькі мець правы і карыстацца імі асабіста, але і павяжаць такія ж правы і інтарэсы другіх людзей. А перад гэтым, у артыкуле 64-ым, сказана не менш ясна, недвухсэнсоўна: «Абавязак кожнага грамадзяніна СССР — павяжаць нацыянальную годнасць другіх грамадзян, умацоўваць дружбу нацый і народнасцей Савецкай шматнацыянальнай дзяржавы». І яшчэ адно, арганічна звязанае з папярэднім натрабаванне да грамадзяніна Савецкай краіны, якое сфармулявана ў артыкуле 68-ым: «Інтэрнацыянальны абавязак грамадзяніна СССР — садзейнічаць развіццю дружбы і супрацоўніцтва з народамі іншых краін, падтрыманню і ўмацаванню ўсеагульнага міру».

адзіную агульную сілу рода чалавечага на зямным шары тварыць дабро і ў адзіны камуністычны грамадскі парадок — выратавальнік усіх народаў ад векавых пакут і мук праз братнюю працу, свабоду і роўнасць...»

Сацыялістычная садружнасць братніх краін, іх цеснае эканамічнае, ідэйнае і культурнае супрацоўніцтва — жывое сведчанне таго, што прарочая вера палыміных рэвалюцыянераў і перадавых мысліцеляў стала рэальнасцю.

Імя Хрыста Боцева аживіла ва мне успамін аб яго радзіме, куды мы, Н. Пільвіч, В. Зуёнак і я, ездзілі ў канцы мінулага года па запрашэнню Саюза балгарскіх пісьменнікаў. Было шмат незабыўных, хваляючых сустрэч: з таварышамі па пярэ, з партыйнымі і савецкімі работнікамі, з настаўнікамі і студэнтамі, з рабочымі і школьнікамі. Сэрца поўнілася ўражаннямі ад гэтых сустрэч, ад новых дарог і краёвідаў, ад усёго, што чулася, бачылася, перажывалася. Але самае галоўнае ўражанне — гэта наша адзінства, наша агульнасць, наша вера...

Тое ж уражанне, тое ж адчуванне «вялікай надзеі» прывёз я і з нядаўняй паездкі ў Польшчу, куды ездзіў у складзе дэлегацыі нашых пісьменнікаў для ўдзелу ў Днях савецкай літаратуры. Цяла ўздоўж дарог усё тая ж шышына — як быццам сімвалізуючы агульнасць нашага шляху. Разам з польскімі сябрамі мы ўспаміналі мінулую ваіну, зацікаўлена абмяркоўвалі сённяшнія справы, заглядалі ў заўтрашні дзень, і ўвесь час, усе дзесяць дзён знаходжання на польскай зямлі над намі лунаў, нас суправоджаў дух адпаведнасці і супольнасці.

Мы гаворым аб перавагах нашага сацыялістычнага ладу, але не заўсёды даём сабе ўспру справядзачу, у чым менавіта яны, гэтыя перавагі, заключаюцца і праяўляюцца, не заўсёды задумваемся над грамадска-гістарычным значэннем гэтых пераваг. Бываючы за мяжой, асабліва выразна бачым адну з іх, бачым, як рэальна існуе, як расце і мацнее сяюз саратнікаў, саюз будаўнікоў новага свету, саюз патрыётаў і інтэрнацыяналістаў.

ЧАЛАВЕК ЧАЛАВЕКУ... Ёсць у праекце і яшчэ адзін пункт, які мы, пісьменнікі, не можам абмінуць. Гутарка ідзе аб артыкуле 46-ым, аб «праве на карыстанне дасягненнямі культуры». Гэтае права, апрача ўсяго іншага, забяспечваецца «павышэннем культурнага абмену з замежнымі краінамі». Тут пельга не ўсклікнуць: так, сапраўды забяспечваецца, сапраўды штодзённа падмацоўваецца нашымі культурнымі і ў тым ліку літаратурнымі ўзаемасувязямі, сістэматычным творчым абменам. Узятая хача б адну такую сферу, як мастацкі пераклад. Мы перакладаем кнігі нашых сяброў з замежных моў, у першую чаргу з моў сацыялістычных краін, яны перакладаюць нашы творы, у выніку нашы кнігі стаяць дружна побач у кнігарнях і на паліцах бібліятэк. Менавіта аб гэтым, аб нашым узаемаабмене і нашым супрацоўніцтве ішла нядаўна размова на пленуме праўлення СП БССР, які быў прысвечаны інтэрнацыянальным сувязям беларускай савецкай літаратуры.

ЧАЛАВЕК ЧАЛАВЕКУ... Кім мы павінны быць у адносінах адзін да аднаго? На гэтае пытанне дае пераканаўчы адказ праект Асноўнага Закона Савецкай краіны.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

ЧАЛАВЕК ЧАЛАВЕКУ...

сапраўды неад'емных, натуральных правах, і яны робяць гонар заканадаўчому акту, у якім запісаны. Але адна справа дэклараваць правы і свабоды, нават прызнаваць іх, а другая — тлумачыць іх і рэальна забяспечваць.

Правы і свабоды, як гэта робіцца ў капіталістычным свеце, можна тлумачыць індывідуалістычна. І тады, на паверку, атрымліваецца, што аднаму чалавеку ў яго імкненні жыць, быць свабодным і шчаслівым няма справы да другога чалавека з такімі ж імкненнямі і правамі. І тады чалавек чалавеку — канкурэнт, антыпод, вораг. І тады, натуральна, чалавеку ў яго імкненні да жыццёвых даброт, да лепшага месца пад сонцам няма справы да агульных інтарэсаў, да ўсеагульнага міру.

Такім падыходам да правоў чалавека і тлумачыцца відавочны ўсяму свету факт: у той час, калі ў нашай краіне ўсеагульна абмяркоўваецца праект Канстытуцыі, якая з усёй пераканаўчасцю паказвае, што «першая дзяржава перамогага сацыялізму назаўсёды накрэсліла на сваім сцягу слова «Мір» як вышэйшы прынцып сваёй знешняй палітыкі», на другім палітычным полюсе размахваюць толькі тры вынайздзены нейтронай бомбай і кашчунна выдаюць гэтую бомбу ледзе не за... гарантыю міру. Вось вам і права чалавека на жыццё, на шчасце!

Два падыходы да праблемы правоў чалавека, да праблемы чалавечых узаемаадносін (чалавек чалавеку...), і адсюль два погляды на сродкі вырашэння спрэчных пытанняў, на лёс міру.

Словам, мала дэклараваць і прызнаваць правы чалавека як індывідуума. Сапраўдны гуманізм там, дзе ёсць яшчэ рэальныя грамадскія перадумовы для іх ажыццяўлення. А рашаючай з гэтых перадумоў з'яўляецца сацыялістычная канцэпцыя развіцця асобы: чалавек чалавеку — друг, таварыш і брат. Канцэпцыя гэтая прад'яўляе ў якасці абавязковага імператыва высокае маральнае патраба-

Тут, як кажуць, усё кропкі пастаўлены над «і». Чалавеку даюцца правы і свабоды. Але ён не можа разглядаць іх толькі як магчымасць для індывідуальнага развіцця, толькі як умовы для развіцця асобы. Ён павінен помніць, што побач з ім, і не толькі побач, другі такі ж чалавек, ён павінен усведамляць, што эгаістычнае карыстанне правамі прыводзіць да сутыкнення з другім чалавекам, да варожасці, да антыграмадскіх паводзін і ўчынкаў — у межах краіны, да канфрантацыі і войнаў — у адносінах паміж краінамі. Інакш кажучы, мы маем тут якраз справу з тым выпадкам, калі правы і абавязкі не толькі неаддзельныя, але калі выкананне абавязкаў з'яўляецца гарантыяй ажыццяўлення правоў.

Сацыялістычны гуманізм, такім чынам, уключае ў сябе адказнасць чалавека за лёс і жыццё другога чалавека. І ў гэтым яго прынцыповая розніца ў параўнанні з гуманізмам буржуазным, што пераканаўча відаць з артыкулаў праекта Канстытуцыі.

ЧАЛАВЕК ЧАЛАВЕКУ... Ёсць і яшчэ адзін выключна важны ідэяна-прававы момант, які адрознічвае праект Канстытуцыі ад усіх раней існуючых канстытуцый і які сведчыць аб перамозе ў міжнародным маштабе нашай сацыялістычнай маралі з яе дэвізам: «Адзін за ўсіх, усе за аднаго». Я маю на ўвазе артыкул 30, які канстатуе: «Савецкі Саюз як састаўная частка сусветнай сістэмы сацыялізму, сацыялістычнай садружнасці, развівае і ўмацоўвае дружбу і супрацоўніцтва, таварыскую ўзаемадапамогу з краінамі сацыялізму на аснове сацыялістычнага інтэрнацыяналізму, актыўна ўдзельнічае ў эканамічнай інтэграцыі і ў міжнародным сацыялістычным падзеле працы». За скупымі словамі лаканічных фармулёвак тояцца вялікі сэнс, вялікае дасягненне чалавецтва. «Верую, — пранікнёна пісаў у сваім «Сімвале веры Балгарскай камуны» Хрыста Боцеў, — у

ПАД АХОВАЙ ЗАКОНА

Зараз увесь наш народ абмяркоўвае праект новай Канстытуцыі СССР. Для кожнага чалавека тут ёсць нешта новае, нешта асаблівае.

Напрыклад, мяне, рабочага, які займаецца рацыяналізатарскай дзейнасцю, вельмі хваляюць радкі артыкула 47. Тут сказана: «Грамадзянам СССР у адпаведнасці з мэтай камуністычнага будаўніцтва гарантуецца свабода навуковай, тэхнічнай і мастацкай творчасці. Яна забяспечваецца шырокім разгортваннем навуковых даследаванняў, вынаходніцкай і рацыяналізатарскай дзейнасці, развіццём мастацтва. Дзяржава стварае неабходныя для гэтага матэрыяльныя умовы, аказвае падтрымку добраахвотным таварыствам і творчым саюзам».

Правы аўтараў, вынаходнікаў і рацыяналізатараў ахоўваюцца законам».

Больш чым дваццаць гадоў я працую на заводзе аўтаматычных ліній. За гэты час укараніў больш чым 150 рацыяналізатарскіх прапаноў, што дало эканоміі каля 100 тысяч рублёў. Многія мае новаўвядзенні, напрыклад, універсальнае прыстасаванне для наладжвання разоў на вугал, якое атрымала залаты медаль

на ВДНГ СССР, укаранены больш чым на 300 прадпрыемствах краіны.

З кожным годам колькасць вынаходнікаў і рацыяналізатараў на нашых прадпрыемствах павялічваецца. У 1975 годзе іх было 4 мільёны. Укараненнем сваіх навінак яны эканомілі дзяржаве 4 мільярды рублёў.

Многія наватары вытворчасці выступаюць перад таварышамі, дзеляцца сваім вопытам. Гэта спрыяе хутчэйшаму ўкараненню навінак і прагрэсіўных прыёмаў працы. Аднак такая прапаганда пануль вядзецца нерэгулярна.

Я лічу, што ў артыкуле 47 праекта новай Канстытуцыі трэба дадаць наступныя словы: «Прапаганду і ўкараненне перадавога вытворчага вопыту і рацыяналізатарскіх прапаноў наватараў вытворчасці лічыць справай гонару і абавязкам кожнага грамадзяніна СССР». Гэта дапаможа яшчэ лепш прапагандаваць перадавы вопыт і шырэй укараняць у вытворчасць дасягненні перадавоў і наватараў.

Леанід ПАТАПОВІЧ, стругальшчык Мінскага завода аўтаматычных ліній, заслужаны рацыяналізатар Беларускай ССР, член праўлення Усеагульнага таварыства «Веды».

У ДУМКАХ І ВУСНАХ НАРОДА

Праект новай Канстытуцыі СССР надаў нашай сіле арлыны крылы.

Айчыны нашай Асноўны Закон даў права на свабоду савецкаму народу.

Па Канстытуцыі СССР радасна жыць, а партыю і народ — бязмежна любіць.

Свае правы людзі моцна любяць, а абавязкам сумленна служаць.

Словы новай Канстытуцыі СССР, як сонечныя дні, — мудраю прадаў ззяюць яны.

Праект нашай Канстытуцыі змястоўны і прасты, як праўда, і мудры, як народ.

Народны прыказні і прымаўні запісаў на тэрыторыі Рэчыцкага, Лоеўскага і Гомельскага раёнаў настаўнік Іван РАТНІКАЎ.

3 Аўтра выдатнаму беларускаму пісьменніку Янку Брылю спаўняецца 60 гадоў. З нагоды юбілею праўленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала Івану Антонавічу прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Іван Антонавіч!
Ад усяе душы віншваем Вас, выдатнага майстра прозы і вядомага грамадскага дзеяча, са слаўным юбілеем—60-годдзем з дня нараджэння.

Багата Вам пройдзена дарог, шмат перажыта і зведаана. У дзіцячыя і юнацкія гады Вы спазналі ліхалецце беларускай акупацыі, былі сведкам змагання працоўных Заходняй Беларусі за сацыяльныя і нацыянальныя правы. Школу нянавісці да фашызму Вы прайшлі яшчэ ў 1939 годзе, калі гітлераўскія войскі напалі на Польшчу. У дні Вялікай Айчыннай вайны Вы сталі ў шэрагі народных месціцаў, былі разведчыкам брыгады «Камсамolec» Баранавіцкага злучэння. Там жа, у партызанах, з новай сілай загучала Ваша журналісцкая і пісьменніцкая слова.

Калі ў 1946 годзе выйшла «Апавяданні» — першая Ваша кніга, — чытачы, пісьменніцкая грамадскасць убачылі, зразумелі, што беларуская літаратура ўзбагацілася на талент надзвычай шматлікага, самабытнага, больш як трыццаць гадоў Вы самааддана, з вялікім грамадзянскім сумленнем працуеце ў літаратуры. Романы, апавесці, апавяданні, кнігі сатыры і гумару, артыкулы і нататкі пра творчасць класікаў сусветнай і рускай літаратуры, пра творчасць сучасных літаратараў, напісаныя Вамі, стаяць побач з усім лепшым, што вызначае высокі аўтарытэт літаратуры беларускага народа ў свеце.

Шырокі разананс мела Ваша аповесць «У Забалоцці днее», у якой Вы праўдзіва і шчыра расказалі аб налентывізацыі ў Заходняй Беларусі. За гэты твор Вы ўдастоены звання лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР.

Асабліва важным этапам у развіцці Вашага таленту стаў раман «Птушкі і гнёзды». Якія вобразы рамана, яго страсная гуманістычная сніраванасць, паставілі твор у шэраг лепшых здабыткаў шматнацыянальнай савецкай літаратуры. У сааўтарстве з А. Аламовічам і У. Калеснікам Вы стварылі кнігу «Я з вогненнай вёскі...» — дакумент трагедыі народа і вялікай яго мужнасці, кніга гэта стала суровым абвінавачаннем супраць вайны і фашызму.

Глыбока аптымістычны і сапраўды народны пафас пранізвае Вашы невычарпальныя мініяцюры і пазытыўныя аповесці «Ніжнія Байдуны».

Тонкае разуменне дзіцячай псіхалогіі дазволіла Вам напісаць шэраг дарагіх для юнага чытача кніг — «Ліпка і ілленік», «Зялёная школа», «Светлае ранне», «Пачатак сталасці» і інш.

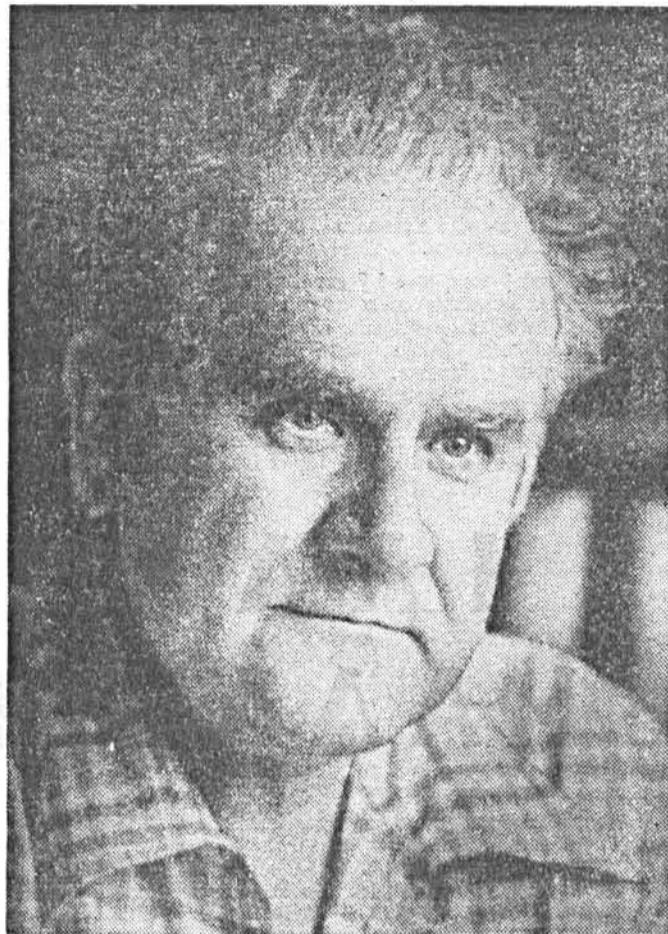
Ваша творчасць грунтуецца на народным слове, зайздросна поўным, моцным, прасякнута любоўю і павагай да чалавека, да яго простых і разам з тым вялікіх спраў. І не выпадкова тое, што амаль усе Вашы творы перакладзіліся на мовы народаў СССР, шырока выдаваліся і выдаюцца за рубяжом.

Вы добра вядомы чытачам і як перакладчык. У Вашых выдатных перакладах выйшлі кнігі Л. Талстога, А. Чэхава, М. Горькага, П. Бажова, А. Вішні, В. Казачэнікі, Л. Кручкоўскага, Я. Івашкевіча, М. Кананіцкай і іншых пісьменнікаў.

Вітаем Вас і як прынцыповага, самаадданага грамадскага дзеяча — члена праўлення СП СССР, члена прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, старшыню праўлення Беларускага аддзялення Таварыства «СССР — Канада», члена праўлення Таварыства савецка-польскай дружбы і рэспубліканскага Камітэта абароны міру.

Жадаем Вам, дарагі Іван Антонавіч, моцнага здароўя, новых творчых поспехаў на ніве савецкай літаратуры, асабістага шчасця».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Івану Антонавічу доўгіх-доўгіх гадоў жыцця, новых важных здзяйсненняў у шматграннай пісьменніцкай дзейнасці, шчасця, творчага натхнення.

І ДЗЕ СМЕЛА, ХОРАША, СУМЛЕННА

кая прыйшла з неабдымна-чароўным светам вялікай паэзіі. Польская... перш за ўсё забяспечыла сляной-таной адукацыяй. Роднае слова — гэта былі не толькі любімыя паэты, гэта было само жыццё, з яго раллеа і хлебам, з яго задушэўнымі песнямі і невыказным навакольным характарам.

...І роднае перамагло. Янка Брыль жыў і жыў у працы і пошуках, у думках і неспакоі. З'явіліся цудоўныя навелы і апавяданні, аповесці і романы. З захваленнем былі сустрэты чытачом Брылёвы мініяцюры, што аздобілі нашу літаратуру ніва, узбагацілі нас. Зусім нядаўна надаравалі нам Янка Брыль аповесць «Ніжнія Байдуны» — новую старонку сваёй творчасці. Аповесць перакладзена ўжо на некалькі моў.

ЗДЫЎЛЯЕ мяне Брылёва дасведчанасць, багачце ведаў. Тое, што называюць вельмі адпаведнымі і змястоўнымі словамі — энцыклапедычнасць. Чытанне і чытанне, пра што сам Янка Брыль пісаў, як пра святую справу, як пра самую чыстую малітву — слову. Руплівая, сапраўдная самастойная вучоба на працягу ўсяго жыцця. Я не раз чуў, слухаў Брылёва чытанне — без тэксту ў руцэ — Л. Талстога, А. Чэхава, М. Гоголя, А. Мішквіча, М. Прышвіна... Мне здаецца, што ён ведае на памяць цэлы том выбраных твораў Які Купалы, не менш — Якуба Коласа. Веданне моў: выдатна — рускую, польскую, украінскую, нямецка-нямецкую, латынь, старабеларускую...

— СЯРОД беларускіх пісьменнікаў новага часу Янка Брыль —

ПАВАЖАЮ, шаную, люблю Янку Брыля — чалавек, грамадзянін, пісьменнік. Не раз думалася мне напісаць пра яго творчасць і яго цану слову, пра жыццёвыя пазіцыі і ўразуменне гістарычнай ролі літаратуры і літаратара. Але не браўся, не адважваўся, бо пра Янку Брыля пісалі грунтоўныя літаратурна-разнаўчы, вядомыя пісьменнікі Алесь Адамовіч, Валянцін Аскоцкі, Зміцер Кавалёў, Васіль Казачэнка, Уладзімір Калеснік, Міхась Лынькоў, Леанід Навічэнка, Рыгор Шкраба, Уладзімір Юрэвіч...

Шмат хто пісаў, ня мала пісала пра творы Які Брыля, гэтага арыгінальнага, непаўторнага мастака слова.

Я адважваюся падзець некалькі штрышкоў.

МАЕ ЗНАЕМСТВА з Янкам Брылем пачалося з апавядання «Марыля». Прачытаў тады — і нават лакараў сабе: не ведаю пісьменніка. А разабраўся — шчаслівая і дарагая нечаканасць: «Марыля» — першае на-

друкаванае Брылёва апавяданне. Праз цэлыя трыццаць год паўтара, а дакладней — выпішу радок са свайго дзённіка (1947): «Аўтар «Марыля» — пісьменнік. Гэта мастак. Беларускі мастак». Заслужана, хораша, як і павінна быць у Брыля: яго двухтомнік, яго чатырохтомнік пачынаюцца апавяданнем «Марыля» — першым дзіцяцкім — паняткам руплівага бацькі.

ТРЫЦЦАЦЬ ГОД — з чаю майго знаёмства — пісьменнік Янка Брыль у дарозе. Ідзе ён смела, хораша, сумленна. Ужо выказаў ён свае «Думы ў дарозе». Сярод іх, тых выказаных дум і ўспамінаў, ёсць такое:

...У Загор'і была пачатковая школа, польская. Беларуская мсва... выкладалася ў ёй — дзеля дэмакратычнага прынцыпу, дзве-тры гадзіны на тыдзень.

...Але чытаць мяне, яшчэ да школы, навучыла маці. Па рускім бунвары.

...Ад першага вершына... да першага апавядання, яно ўспрымаю сур'ёзна, было ў мяне дзясць гадоў неспаспаўнага трымання на трох мовах. Рус-

чы разбірацца ў жыцці, адчуваючы сакрэты літаратурнай творчасці, адчуваючы, што ж робіцца ў літаратуры, глыбей уявіў магутную постаць Брыля як пісьменніка — самабытнага таленту, адданага літаратуры чалавека, — бескампраміснага байца за праўду, дабро, строгага судзі і зычлівага настаўніка...

Ужо яго апавяданні «Ты мой найлепшы друг», «Мой зямляк», «Адзін дзень», «Галія», «Маці», «Трэба паехаць», «Надпіс на зрубе», іншыя творы Брыля сарапавых і пяцідзясятых гадоў, напісаныя са шчырасцю, праўдзіва, выдатна моваю, трымалі лепшых традыцый нашай ранейшай лепшай прозы і разам з тым былі накіраваны ў будучыню, для яе ж абергаці лепшыя якасці літаратуры. У нас, як справядліва адзначалі, ужо тады з'явілася Брылёва школа. Школа апавядання, навелы і мініяцюры ў прыватна-

САПРАЎДНАСЦЬ ПАЧУЦЦАЎ І ПАЭЗІІ

Мая — спачатку даіцячал, паўная, але вельмі адчувальная — любоў да твораў Брыля пачалася тады, калі я закончыў выпускныя сёмы клас, пачынаў складаць першыя донесы ў рабінскую газету. У той год майму бацьку-кавалю за сумленную працу калгас уручылі прэмію і ў дадатак — новыя том твораў Брыля. Восем я ў гэтым смпатным чорным томе і «найшоў» на «Сіроцы хлеб» — на цудоўную аповесць, якая асабліва мяне чымсьці зразумелым, бліжнім і адначасова яшчэ нечым невытлумачальным уразіла і якую я пасля некалькі разоў пры святле лампы перачытваў сам, чытаў гэтакаса маці і бабці.

Пасля ўжо, ва ўніверсітэце, я прачытаў і другі том выбраных твораў пісьменніка, прачытаў у часопісе раман «Птушкі і гнёзды», які, як добра помніцца, сваёй свежасцю адразу ж выклікаў бурныя спрэчкі ў крытыцы, пазнаёбіўся з іншымі творамі і, у тым-сім пачынаю-

індыўдуальнасці, наша літаратура заявіла высокую вышыню, але на-ранейшаму на яе небасхіле ярка і непаўторна гарыць і Брылёва зорка: пісьменнік шмат працуе, шукае і заўсёды са значнымі здабыткамі. Ці то апавяданні, мініяцюры, ці то аповесці і крытыка, супоўняю праца над напісаннем кнігі велізарнай моцы «Я з вогненнай вёскі...» — усё пачынае адзінакаю вялікага таленту.

Увесь час хочацца пытаваць Брыля, прыводзіць прыклады ўаорнай прозы, прозы лірычнай і эпічнай, строга рэалістычнай, гумарыстычнай і рамантычнай, прозы толькі Брылёвай, прыводзіць удалыя высказванні пра працу пісьменніка-творцы, пра яго грамадзянскае крэда, але пакінем гэтую прыёмную магчымасць на іншы раз. Цяпер жа, лаякачы наш народнеккае прызнанне ў павязе, ад усёй душы пакадаем Івану Антонавічу доўгіх год жыцця, добрага здароўя і натхненнай працы, якая прынесе яшчэ шмат выдатных твораў, з якімі на-ранейшаму добра і натуральна будзе нашай прозе! Генрых ДАЛІДОВІЧ.

ТВОЙ ЖНІВЕНЬ

Янку БРЫЛЮ

Араты, сейбіт і салдат,
У ясны дзень і ў непагоду
Па жмені сонечных зярнят
Збіраў ты дбайна год ад году.

Дакладна знаючы цану,
Адзіным, плённым, самым
верным,
Ты слоў мякіну, як ману,
Старанна адлучаў ад зерняў.

Заўсёды быў напатагоў
Уберагчы свой колас жонны.
Магутны шэсцьдзсят

снапоў,
Як волаты, стаяць на пожны.

Ды хлеба новаму жадзён,
Ты далей цаліноку рушыш
І сонцам сееш свой загон,
А промянімі — людскія душы.
Васіль ВІТКА.

БРЫЛЕУ СТОЛІ у рабочым пакоі. Я ні разу не змог, хоць і хацеў, знайсці выпадак, каб пажартаваць: няма на стала парадку. Адна кніжка, адна папка, некалькі лістоў чыстай паперы, ручка. Усё гэта раскладзена на настольнай плошчы, здаецца, з дакладным захаваннем сіметрыі. І нічога проста пакладзенага, пакінутага. Я ні разу не бачыў на яго стала проста раздэртага канверта, — на гэта ёсць нажыцы, на гэта ёсць строгае да сябе, пашана да таго, хто напісаў Брыльнае пісьмо. Толькі ж гэтыя, апошнія радкі пра стол — нібы між іншым.

Я бачыў за гады і гады на гэтым стала многа, разам узятых, чужых папак — тоўстых і тонкіх, новенькіх і «хаджальных», хораша падпісаных і з аб'якавымі росчыркамі. Папкі з рукапісамі. Яны прыпосліліся і прысылаціліся Брылю. Рукапісы падпраўляліся, выпраўляліся, рэдагаваліся. І прозвішча Брыль-рэдактара чытаем на кніжках Івана Мележа, Аляксея Кулакоўскага, Алясея Рылькі, Міколы Лупыякова... Прадмовы-рэкамэндацыі Брыля надрукаваны ў кніжках, выпушчаных маскоўскай «Молодой гвардыі», — Міхася Стральцова і Уладзіміра Караткевіча, Анатоля Кудраўца і Алясея Жука... Не адзін з тых, былых маладых аўтараў, чые рукапісы трапілі на стол Яні Брыля, — ужо самі прызначаны нашы прызавікі. Пра выпадак, не хаваючыся, а то і ў друку, дзякуючы Брылю за ўвагу, парадку, падтрымку, сур'ёзную размову. Культурна, па-пісьменніцку.

І яшчэ некалькі слоў пра рукапісы. Брыль ні разу — і гэта не выпадкова — не сказаў: «Чытай рукапісы...», «Буду чытаць рукапісы...». Гэта не тое, што неадвер мне. Я разумю і нібы чую адказ: «А нашто ж? Можаш — прачытай. Зможаш — парадзь, скажы сваё слова».

ГОД ДВАЦЦАЦЬ таму назад пазнаёміўся я з Ціханам Дуднікавым, мужым і сціплым чалавечкам, што і сёння, больш як праз трыццаць год, чые свае някучыя раны. З чалавечкам, што назаўсёды пасябраваў у гады суровага падполля і партызанскай барацьбы з Янкам Брылем. Ціхан Дуднікаў нёс складаную і суровую службу ў невымерна суровых умовах і абставінах — службу начальніка асобага аддзела партызанскіх атрадаў імя Воранава і «Месцівец» брыгады імя Жукава. Былы начальнік разведкі (як тады лічылася — баявой і агентурнай), я і сёння неяк зайдзрошчу Ціхану: ён працаваў з такім кемлівым і вы-

послівым, знаходлівым і сме-лым рэзідэнт-сувязным — Янкам Брылем.

Сёння абодва яны — Янка Брыль і Ціхан Дуднікаў — дзяды, даўнавата пасведчыя. Сустрэкаюцца — жарты, успаміны, клопаты. Сустрэнуцца — і спяюць. Сустрэнуцца — і адзін аднаго паслухаюць. Ціхан не то напросіць, це то падкажа: «Староначку, новую, прачытаеш?». Прыгожыя яны дружбыкі. А для знаёмых, для сваіх дзяцей, унукаў — дарогія себеты чалавечай дружбы, вечнай на чалавечым выку.

Я ШМАТ РАЗОУ чуў, як спявалі ўкраінскую песню «Тече вода» ўкраінскія прафесійна-нальныя і самадзейныя калектывы, як спявалі крыху ці добра вясёлыя ўкраінцы за сталом або пасля застолля, але такой, як у Брыля, інтэрпрэтацыі гэтай песні я не чуў, і самі знаёмцы ўкраінцы не раз прасілі, каб Янка «цешліве согрив душу» гэтай украінскаю песняю. Калі б запісаў беларускія, рускія, украінскія, польскія, іншыя славянскія народныя песні, якія ведае і спявае Янка Брыль, атрымалася б цікавая і аб'ёмная анталогія народнай славянскай песні, анталогія з брыльскім адуваннем гумару і сатыры, лірызму і рашучасці, пашаны да чалавечка і пагарды да нялюдскага.

ЯНКА БРЫЛЬ не прыстае ў дарозе, хоць не так даўно яму цяжкавата ўставаўся і хадзіла. Радзей, чым раней, сустракаў яго ў мінулае вясень, зіму. Але жыве ён з тым неадступна засвоеным, назаўсёды ўвабраным, што акрэслена моцным і гаваркім нашым словам — **ТРЭБА!** Здымаюся і захапляюся: як жа многа зрабіў Брыль за мінулыя пяцьдзеці і нялёгка — яму, сям'і, яго блізкім, сябрам — год. Крыху пераліку: падрыхтаваў да выдання пяцітомны збор сваіх твораў, кнігу артыкулаў пра літаратуру і літаратараў, напісаў літаратурны партрэт свайго сябра і шчырага паплечніка, літаратуразнаўца і пісьменніка Алясея Адамовіча, выступіў у «Маладосці» (1977, № 5) з публікацыяй «Да творчай аўтабіяграфіі», падрыхтаваў да друку яшчэ старонкі — пра клопаты і трывогі, радасці і захапленне яго самога, пра радасць жыцця і стваральную працу савецкага чалавек.

ЯНКУ БРЫЛЮ — **ШЭСЦЬ-ДЗЕСЯТ**. Якраз жывень. Няхай табе, дарогі Янка Брыль, будзе яшчэ многа жыва. Няхай твае будучыя жыццё будучы нажонны і ўмалотныя.

Жывень — і сяўба. І не чаго-небудзь, а самога Хлеба.
Фёдар ЯНКОўСкі.

ВЯСЁЛАЕ СРЭБРА

А ДКРЫЦЕ Яні Брыль пачалося для мяне з апаздання «Надпіс на зрубе». Яшчэ са школьных гадоў запомніўся дзед Вячара: «Без шапкі, у шэрай, як ралля, расхрыстанай на сухіх загарэлых грудзях нашулі. Упершыню худымі і пругкімі, як смаленыя галіны, нагамі ў рабрыну вялікай лодкі... «нароль вузроў» паволі і няспына разгойдаўся ўперад-узад, рытмічна ўзмахваючы вясламі». Слова ўразілі тады сваёй дакладнасцю, прастатой, свежасцю ў супастаўленнях і адпаведнасцю тым — нават небагатымі — уяўленням, што працавала трынаццацігадовае жыццё. Так неспадзявана, лёгка зачаравала іх магільная сіла, таямнічая вобразнасць і салодкая саванітасць...»

Потым былі іншыя сустрэчы з творамі пісьменніка, і вось гэтая, чарговая, з кнігай «Андрэц хлеба». Зноў працягваецца адкрыццё нечага новага для цэбе, па-свойму вабнага і незвычайнага. На кожны радок — няхай гэта запіс з бланота ці выхалены з твора сказ — накідаешся прыга з адной хмельна-шчаслівай думкай, здзіўляешся вышэйчыннаму ў незвычайным, як вясёла-ўсмешліваму смарагду руні пас-

ля спорнага і цёплага данжы.

Брыль уражвае не толькі свежасцю і багаццем асацыяцый. Здымаю яго ўменне пастаціну выназацца, пераплаціць свой жыццёвы вопыт у ідэю, мараль — агульнаважны і значны. Заціпацца за дробязь, знайсці паралель пачуцця і зрабіць абагульненне, якое дае блэзменны прастор для плёнага думання, разваг. Зноўку і зноўку ўчытаешся ў радкі:

«З балкона айна відно, як ходзяць зялёныя хвалі сасновых вяршыняў...»

«Чатыры трайнікі — два наццаць кручюю — затоена снародзяць глыбіню...»

«Мы застылі ў кучкі, за вялікім аном яное лілова-бела і радасна-густа цэла ў агаро. Дзе бульба...»

Перлавыя грані беларускага слова, ювелірна адточаныя таленавітым празаікам.

Здаецца, ванол прастор і чысціна, бланітнае неба, многа сонца і светла-ярнага аксаміту маладзёнкай мураўкі. Празрысты дождж, і ўсмешкі, усмешкі, усмешкі... Вясёлае срэбра цёплага святла... Чытаеш Яніу Брыль.

Уладзіслаў РУБАНАУ, журналіст.

Старыя Дарогі.

У адзін з зімовых дзён 1775 года сціплы служачы — памочнік бібліятэкара Санкт-Пецярбургскай Акадэміі навук Іван Бакмейстар — у аддаленым кутку сховішча знайшоў важкі звязак старадаўніх кніг, сярод якіх аказаліся ўжо забытыя да таго часу выданні Францыска (Георгія) Скарыны. З таго дня яркае жыццё і дзейнасць выдатнага беларускага перакладчыка і гуманіста сталі прадметам пільнай увагі многіх вучоных розных нацыянальнасцей і краін. Узнікла своеасабліва Скарыніна, якая і ўстанавіла асноўныя этапы яго жыцця і дзейнасці.

Эпоха Скарыны — эпоха Адраджэння. Кнігадрукаванне, адначасова з жывапісам, літаратурай, навукай, з'явілася тады адным з важнейшых сродкаў выражэння новага светапогляду — гуманізму, у цэнтры увагі якога быў не бог, а чалавек.

Буйнейшымі прадстаўнікамі Адраджэння былі Дантэ, Рафаэль, Леанарда да Вінчы і Мікеланджэла — у Італіі, Рабле і Мантэнь — у Францыі, Шэкспір і Мор — у Англіі, Сервантэс і Лопэ дэ Вэга — у Іспаніі, Дзюрэр і Ульрых фон Гутэн — у Германіі, Капернік — у Польшчы, у Беларусі ім стаў Скарына.

Нарадзіўся ён каля 1490 г. у Полацку, у сям'і купца. У 1504 г. паступіў у Кракаўскі ўніверсітэт на факультэт свабодных мастацтваў і закончыў яго са ступенню бакалаўра філасофіі. Гуманістычныя ідэі, з якімі пазнаёміўся ў Кракаве, захапілі юнака, і ён едзе ў Заходнюю Еўропу, дзе на працягу шасці гадоў удасканальвае свае веды ў розных навуках. Скарына становіцца доктарам філасофіі, а ў 1512 годзе Паданскі ўніверсітэт прысвойвае яму — першаму з усходніх славян — вучоную ступень доктара медыцыны.

У 1517 годзе Скарына пасяліўся ў Празе і пачаў актыўную выдавецкую дзейнасць, дзе пераклаў на беларускую мову і выпусціў на працягу трох гадоў 23 кнігі Бібліі. Побач з ан-

Ад Скарыны пачатак...

глійскім перакладам Вікліфа (XVI ст.), чэшскім перакладам Гуса (XV ст.) і нямецкім перакладам Лютэра (XVI ст.) гэта быў адзін з першых перакладаў Бібліі на нацыянальную мову.

У 1522 годзе ў Вільні ў доме бургамістра Якуба Бабіча, у заснаванай Скарынам друкарні, была выдадзена «Малая падарожная кніжыца».

Апошнія гады яго жыцця прайшлі ў Празе, дзе ён працаваў каралеўскім садоўнікам-батанікам да смерці ў 1551 годзе.

Паколькі Скарына, як і ўсе без выключэння гуманісты, не мог яшчэ цалкам вызваліцца ад светапогляду сярэдніх вякоў, ён і паспрабаваў прыстасаваць гэты стары светапогляд, які абавіраўся ў асноўным на Біблію, да жыццёвага ўкладу новых класаў, прымуціў яго служыць зямному, а не нябеснаму свету. Разглядаючы «свяшчэннае пісанне» як універсальную крыніцу ведаў, Скарына рэкамэндаваў яго не толькі ў якасці падручніка для праходжэння «сямі свабодных мастацтваў», якія вывучаліся ў царкоўных школах, але і для вывучэння прыроднага, географіі, медыцыны, гісторыі, этыкі, права і г. д.

Гуманізм Скарыны аказаў вялікі ўплыў на наступнае развіццё філасофскай думкі ў Беларусі.

Пераклад Бібліі на беларускую мову адыграў велізарную ролю ў развіцці беларускай мовы і культуры. Ён сведчыў аб фарміраванні нацыянальнай самасвядомасці беларускай народнасці, аб дэмакратызацыі асветы, ператварэнні яе з манопаліі вузкага кола духавенства ў здабытак шырокіх слаўў беларускіх гараджан.

Прагрэсіўная роля Бібліі Ска-

рыны выявілася і ў тым, што ў ёй не назіраецца слягога следвання біблейскаму тэксту. Скарына апускаў цэлыя раздзелы ў перакладзе, рабіў да яго дадаткі, дапускаў вольны пераклад. Тлумачыцца гэта тым, што ён імкнуўся завастрыць увагу чытача пераважна на тых праблемах Бібліі, якія ігнараваліся царкоўнікамі і маглі быць выкарыстаны людзьмі ў практычным жыцці. Такое абыходжанне з Бібліяй было для свайго часу новым і прагрэсіўным. Яно ішло ўразрэз з імкненнем духавенства розных веравызнанняў прыстасаваць Біблію выключна для замацавання сярод веруючых рэлігійных забабонаў. У дадатак да ўсяго Скарына не прызнаваў «богатахнёнага» характару шэрагу біблейскіх кніг, мяркуючы, што яны былі напісаны філосафамі і летапісцамі. Таму не дзіўна, што выданні Скарыны былі вярхоўна сусветны духавенствам. У прыватнасці, праваслаўны артодокс А. Курбскі назваў кнігі Ф. Скарыны «перасаванымі». З адкрытай нянавісцю ставіўся да іх і уніяцкі архімандрый А. Сялява.

Кнігі гэтыя трапілі ў разрад ерэтычных і былі аддадзены забыццю. Толькі з канца XVIII стагоддзя назіраецца некаторыя цікавасць да Скарыны. Але сапраўднае вывучэнне яго дзейнасці і творчасці пачалося пасля Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Высока ацаніла дзейнасць Скарыны і XVI сесія Генеральнай канферэнцыі ЮНЕСКА, якая аднесла яго да ліку такіх выдатных дзеячаў славянскай культуры, як Ламаносаў, Пушкін, Шаўчэнка.

В. ШАЛЬКЕВІЧ,
кандыдат філасофскіх навук.

...У нашы дні працяг

За гады, што прайшлі з часу выдання першай беларускай кнігі, да 1917 года на беларускай мове з'явілася крыху больш за 200 назваў кніг, і толькі пасля перамогі Вялікага Кастрычніка выдавецкая справа на Беларусі набыла шырокі размах.

Калі ў 1913 годзе, г. зн. амаль праз 400 гадоў пасля выхаду першай беларускай кнігі, у Беларусі было выпушчана толькі 232 назавы, дык цяпер штогод выпускаецца больш чым 2.000 назваў кніг і брашур тыражом звыш 30 мільёнаў экзэмпляраў.

Імклівы рост выдання кніг у рэспубліцы асабліва назіраецца ў пасляваенны перыяд. Так, калі ў 1950 годзе нашымі выдавецтвамі было выпушчана 616 назваў тыражом 12 559 тысяч экзэмпляраў, то ў 1976 годзе чытаны атрымалі 2 489 тыражом 34 769 тысяч экзэмпляраў. Усяго ж за гады Савецкай улады (1918—1976) у Беларусі выпушчана 62 151 назва кніг і брашур тыражом 711 621 тысяча экзэмпляраў.

У канцы 1966 года была створана Галоўная рэдакцыя Беларускай Савецкай Энцыклапедыі. А ўжо ў 1975 годзе быў завершаны выпуск гэтага ўнікальнага выдання, якое карыстаецца вялікай папулярнасцю і павагай у чытачоў не толькі нашай рэспублікі, але і далёка за яе межамі.

Асаблівае месца сярод выпускаемай літаратуры займаюць кнігі аб гераічнай барацьбе беларускага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны, мемуарна-літаратура. У 1969 годзе ў выдавецтва «Беларусь» створана асобная рэдакцыя мемуарнай і ваенна-патрыятычнай літаратуры.

У сакавіку 1972 года ЦК КПБ і СМ БССР прынялі рашэнне аб арганізацыі ў рэспубліцы спецыялізаванага выдавецтва «Мастацкая літаратура», якое было створана на базе некалькіх рэдакцый выдавецтва «Беларусь» і неўзабаве стала адным з буйнейшых у рэспубліцы.

Вядучае месца сярод кніг з грыфам «МЛ» займаюць арыгінальныя творы беларускіх пісьменнікаў. За прайшоўшыя гады чытач атрымаў такія значныя кнігі, як «Атланты і карыятыды» І. Шамякіна, «Разам з камісарам» П. Броўкі, «Месціжы»

І. Пташнікава, «Плач перапёлкі» І. Чыгрынава, «Непрыкаяны маладзік» А. Асіпенкі, «Сотая маладосць» У. Карпава, «Песня Дзвіны» Т. Хадкевіча, «Сорак трэці» І. Навуменкі, апавесці В. Быкава, Б. Сачанкі, А. Адамовіча, І. Новікава, паэтычныя кнігі М. Танка, А. Куляшова, П. Панчанкі, К. Кірэенкі, А. Пысіна, М. Лужаніна, Г. Бураўкіна, Я. Сілакова і многіх іншых аўтараў.

Палюбіліся серыйныя выданні «Беларускі раман», «Бібліятэка беларускай прозы», «Бібліятэка беларускай драматургіі», «Бібліятэка беларускага рамана», «Бібліятэка беларускай апавесці», у якіх выпушчана звыш ста лепшых твораў беларускіх аўтараў як на роднай мове, так і ў перакладзе на рускую.

З кожным годам усё большае месца ў выдавецкіх планах займаюць перакладныя кнігі. Выйшлі на беларускай мове творы М. Шалахава, У. Іванова, М. Джаліла, Д. Кугульцінава, С. Ясеніна, А. Пракоф'ева, К. Паустоўскага, двухтомная анталогія ўкраінскай савецкай паэзіі і іншыя.

Нямала кніг выпускаецца для дзяцей і юнацтва. Юным чытачам палюбіліся серыі «Слава таця, Беларусь!», «З арлінага племя», «Казка за казкай», «Мая першая кніжка», «Песню бярыце ў дарогу...».

Цяпер калектывы выдавецтваў, прадпрыемстваў паліграфіі і кніжнага гандлю вядуць актыўную працу над падрыхтоўкай, выпускам і распаўсюджаннем літаратуры, прысвечанай гістарычнай даце — 60-годдзю Вялікага Кастрычніка. Тэма Кастрычніка стала вядучай у дзейнасці ўсіх выдавецтваў. Намечана выпусціць звыш 60 юбілейных кніг, брашур, фотавыданняў і плакатаў.

У сучасным грамадстве, — падкрэсліваў Леанід Ільіч Брэжнеў, — кніга стала магутным сродкам развіцця матэрыяльнай і духоўнай культуры, пазнання свету і распаўсюджвання духоўных каштоўнасцей, створаных чалавечтвам на працягу шматвяковай гісторыі.

І нашы сённяшнія дасягненні ў галіне кнігавыдання — працяг справы, пачатай Скарынам.

А. РАКОВІЧ,
кандыдат гістарычных навук.

Алег ЛОЙКА

Песні дутара

1. Чым сустракаеш, Сярэдняя Азія!..

— Чым сустракаеш, Сярэдняя Азія?..
— Прачніся, няўжо не бачыш?..
...Зара чырванела на ўсходзе,
І кожны леваруч ілюмінатар
Быў: як разрэзаны напал кавун,
Густа-чырвона-спелы,
І трымалі ў руках пасажыры
Гэтыя палавінкі кавуноў
Перад засмяглымі вуснамі.
— Чым сустракаеш, Сярэдняя Азія?..
— Пратры акуляр, няўжо не бачыш?!
...Сонца адскочыла ўжо ад гарызонту
І было жоўтакруглае, як дыня.

У кожным ілюмінатары —
Па дыні!
Хапіла, хто сядзеў каля ілюмінатара,
І суседзям на крэслах «Б», «В», «Г»,
І яшчэ засталася перадаць кожнаму,
Хто захоча:
Сонца ў Сярэдняй Азіі
Хопіць на ўсё азяблае чалавецтва.

2. Ля помніка Махтумкулі ў Ашхабадзе

І заўсёды час настае, калі
Прыходзяць да Махтумкулі —
З разгорнутай кнігай людзі,
Што марна зямлі не пакінуць,
Што адсейваюць зерні ад мякіны.

І сеюць яны тыя зерні,
І — узыходзіць Народ,
І —

няма больш чэрні,
Ёсць у будучыню Паход;
Ёсць вочы, якім,
Як зорам, святлом вечным

ліцца,
Ёсць памяць, якая —
Не лёду халоднага крыга,
Ёсць рукі, што вычэсваюць
У самым сэрцы сталіцы
З граніту

воблік Чалавека
З разгорнутай кнігай!..

Наркльч іграе на дутары...

Наркльчу ХАДЖАГЕЛЬДЫЕВУ

Наркльч іграе на дутары ціха
Гудлівае, сумлівае, спрадвечнае.
Баліць і тое, што мінула, ліха —
Гудлівае, сумлівае, спрадвечнае.

Наркльч іграе на дутары звонка
Вясёлае, святочнае, спрадвечнае.
І поўніць сэрца сонечнаю слонкай
Вясёлае, святочнае, спрадвечнае.

Наркльч іграе на дутары ўдала
Юнацкае, вірлівае, спрадвечнае.
І абуджае дух мой, як цымбалы,
Юнацкае, вірлівае, спрадвечнае.

Наркльч іграе на дутары з жарам
Джыгіцкае, булатнае,
спрадвечнае.

Шугае і ў маіх вачах пажарам
Джыгіцкае, булатнае,
спрадвечнае.

Наркльч іграе на дутары горда
Туркменскае, спрадвечнае
і вечнае.

І робіць нас сябрамі назаўсёды
Туркменскае, спрадвечнае
і вечнае.

Капетдаг

З раніцы
выпростае, выпростае
і так да вечара не выпрастае
крыло (кім, калі паламане?),
як таямнічы птах,—
Капетдаг.

Удзень — за мроівам,
якое трымціць, гусцее,
як дзівосная казка,
што засталася ў далёкіх
малечых гадах,— Капетдаг.

Над зелянінаю ранняя вуліца,
сакавітай, як рута,
над палеткамі бавоўны,
што яшчэ не бялеюць,
над зялёным падстрэшшам лугоў,
як снежны дах,—
Капетдаг.

З зорамі высокімі, якіх дасягае,—
ў ладах,
З арламі зоркімі, гнёзды якіх
трымае, — ў ладах
З арыкамі гамонкімі, якія
напаўняе, — ў ладах
Капетдаг.

Сцяной і для мяне узнёсся,
да якой, плячамі прыпёршыся,
адчуваю сябе магутнейшым,
чым алах,—
Капетдаг.

Ашхабад—любаві, любых горад...

Над Ашхабадам! — маладзік,
Плыве над Ашхабадам,
Які да шуму ўжо прывык,
Хоць і застаўся садам.

Хлапчо. Дзяўчо. Плячо ў плячо —
У прыцемак зялёны.
Ах, што за ціхае дзяўчо,
Хлапец — што за шалёны!..

А маладзік то паміж хмар,
То, хоць зусім не следчы,
Паміж чынар, паміж чынар,
Каб, як спытаюць, сведчыць,

Што Ашхабад ёсць Ашхабад —
Любові, любых горад,
Што ўсім ён закаханым рад,
Што нездарма гавораць,

Калі хто дзе не пакахаў
Ці хто камусьці здрадзіў,—
Рашэння ўсіх любоўных спраў
Шукай у Ашхабадзе!..

¹ Ашхі — па-туркменску «любимая», «шкі» — па-арабску «любоў», абад — па-персідску «горад».

Міхась РУДКОЎСКИ

Сузор'і

Мы выстаялі прад шалёным штурмам,
Варожы чорны зброд перамаглі!
І Перамогі нашае агні
Гараць па-над зямлёю,
як сузор'і —
Сузор'і Міру, Праўды і Свабоды.
І ім гарэць нязгасна у вяках
І асвятляць у будучыню шлях
Другім народам.

Элегія

Падаюць грымотныя дажджы
На сады — на квецень і на завязь,
На мае былыя міражы,
На маю засмужаную памяць.

І ўстае каторы раз падрад,
Бы на каляровай фотаплёнцы,
Нашай маладосці белы сад
У промнях узыходзячага сонца.

Выплываю я з табой з зары —
З яблынкай маёй у першацвеце.
Як нам ясна наша сонца свеціць!
Як у травах звонаць званары!

Сёння ён ажыў, мой даўні звон,
І, як рану, сэрца мне вярэдзіць
І гучыць ў яго глыбінях недзе
Ціха і таёмна, як праз сон...

Час! Чаму няўмольны ты такі?
Наша сёння—ўжо не наша ўчора.
У гурт сабраў свае красавікі —
Божа мой! —
набралася аж сорака!

Адлятаюць лепшыя гады,
І шкада дзён, што пусціў на
вечер.

Ды усё заканамерна ў свеце:
Зацвілі ўжо новыя сады,
У якіх блукаюць нашы дзеці.

Дзе ты, ляснік, валачыўся,
Загуляў, брат, ці, можа, спаў?
Друга я не далічыўся,
Друг мой харошы прапаў.

Стройны і шумнагаловы,
Дуб незвычайнай красы
Пойдзе на шулы, на дровы,
Дошкі, слупы, палазы.

Трэба ўсё... Верагодна,
Зрэзалі не без падстаў.
Толькі пустым і халодным
Раптам узлесак мой стаў.

Знаю: там далей, у гаі,
Сотні дубоў ёсць,
але
Як мне майго не хапае.
Як мне майго нестae!..

Валерый МАСЛЮК

У маіх руках — шыйтак вершаў студэнта 3-га курсу Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Валерыя Маслюка. У кожным вершы В. Маслюка ёсць свая пэтычная думка. Аўтар імкнецца — і, на-мойму, не беспаспяхова—улавіць і зафіксаваць на паперы самыя тонныя рухі душы. Якім на гэтым і сканцэнтравана ўся яго ўвага. Адсюль і форма яго вершаў. Усе яны — белыя, без адзінай рыфмы. Сапраўды, рыфма была б тут лішняй, яна толькі б перашкаджала аутару выказацца. Магчыма, В. Маслюк не заўсёды яшчэ знаходзіць «тыя» словы, не заўсёды выразныя яго радкі, але бесспрэчным мне здаецца адно — вершы ёсць. І думаецца, лепш за ўсё яны скажуць пра сябе самі.
Кастусь ЦВІРКА.

Рукі маці

Рукі твае
Пахнуць хлебам
І сонцам.
Рукі твае —
Дзве цудадзейныя
Крыніцы
З живою вадою.
У горы і ў роспачы
Да іх прыпадаю,
І — дзе тое гора?!

Рукі твае —
Дзве жалобныя птушкі
Ля сэрца,
Калі ліста ад мяне
Няма
І няма.
Рукі твае —
Карэнні.
Я імі
Прырос да Айчыны.
Рукі твае
Заўжды маладыя,

А скроні...
Скроні ты ўпарта
Хаваеш пад хусткай
старэнькай.

Прагучалі яны, тыя тры
словы:
Так, гэта — я.
Так, гэта — цябе.
Так, гэта — люблю.

Я кінуў іх у бездань—
Ажылі яны з рэхам.
Я ў моры тапіў іх —
На бераг іх вынеслі хвалі.
Я кінуў іх у неба —
Назад яны ўпалі.
У зямлю закапаў,
Прыціснуў замшэлым
камнем —
Вярба прарасла там.
Хлапчына кірпаты
Зялёную зрэзаў галінку
І дудку зрабіў.
І зноў
У сэрцы маім

Кругі на вадзе.
Вось гэты — твой,
А гэты вось, меншы —
Я...
Па люстранай роўнядзі
Бягу за табой,
Каб хваляй маленькай
Разбіцца
Аб каменны бераг.
Вось так вось.
Кругі на вадзе,
Кругі на вадзе,
Кругі на вадзе.

ШЭРЫЯ мур. Шэрыя вежы. На высокім шпілі— залаты ключ. Ён так высока ў небе, што сумнявацца не даводзіцца: выйсця адсюль няма. Да ключа ніколі не дастаць.

Цішыня. І раптам — шорах. Гэта ў шкельца дзвэрэй зазірае жандар. Блямае засаўка. І зноў цішыня. Кінуты ў адзіночку Шлісельбурга, ужо цэлы год не бачыў сонца Іван Батрак. За краты маленькага акенца промні не пранікалі.

Зняволены бачыў толькі вяршаліну чэзлай бярозкі. І аднойчы раніцою над ёю ўзмахнула крыламі птушка. Ён не бачыў яе, але нейкімнутраным чутцём зразумеў, што побач знайшла прытулак ластаўка.

Ён пасябраваў з ёю, калі можна назваць дружбаю гэтыя прагныя позіркы праз краты і думкі пра птушку, якая жыла там, на волі, у гняздзечку, прылепленым да астражнай сцяны.

А яна, мабыць, таксама адчувала яго прысутнасць, лётаючы пад самым аکنем.

Цяпер, пасля смерці Пятрова, гэта быў яго адзіны сябра. Пятроў сядзеў за сцяною справа. Толькі аднойчы ў калідоры яны сутыкнуліся. І Батрака адразу захапіў гэты блакітнавокі, рыжабароды волат.

Яны перастукваліся. І неўзабаве Іван даведаўся, што ў Пятрова засталася на волі маладая жонка, што арыштавалі яго прама на вяселлі. А што там і як там — Пятроў не ведаў. Праз астражныя мурны не прасочваліся ніякія весткі.

Расказваў Пятроў і пра маці. Але найчасцей Іван улоўліваў словы: цяжка, хварэю...

Потым перастук спыніўся. І на пытанне Івана жандар працадзіў:

— Акалеў...
«Замучылі, звяры...» — прашаптаў Батрак. А недзе ў самым сэрцы ўжо гучалі развітальныя вершы. Ён так і назваў іх «Памяці таварыша Пятрова».

Ты кончыл свой путь, наш боец рядовой!
Правдывое сэрце твое не забудзеця.
І тваёю скорбю ў семье трудовой
Потеря твая отзовется.

Іван часта думаў пра сваю маці. Недзе далёка, пад Оршай, у родных мясцінах дажывала яна свой век.

З панурых муроў Шлісельбурга пераносіўся ён у маленькую беларускую хатку з абразом на покуце. І бачыў, як б'е паклоны свайму бясільнаму богу старая маці, як просіць за сына шалапутнага, што звязаны з нехрысціямі і пайшоў па крывой дарожаньчы.

Эх, метуля, калі б ведала ты, з кім і куды пайшоў твой сын! Калі б разумела, кім стаў ён у гэтым свеце! Можна, інакш гаварыла б пра яго са сваім богам. Ці дачакаешся ты сустрэчы з ім? Або суджана і табе, як маці Пятрова, ніколі не убачыць яго?

Шчоўкнула засаўка.
Яго вывелі на прагулку. Правялі праз астражны двор па вузкай дарожцы з драўлянай, як ў роднай вёсцы, агароджаю. І паміж ёю і сваім акенцам ён убачыў тую, родную, чэзную бярозку.

Потым ён прайшоў у «клетку», куды прыводзілі на прагулку ўсіх шлісельбургскіх вязняў.

Над «клеткаю» быў відаць лапік неба. Яго зацягнулі хмары. А ў рэсколінах, з-пад каменнай падлогі, паўсюль упарта прабівалася зеляніна.

О, посмотри, как входы пышно
Взошли, — где раньше кровь текла,
Вневе новой жизни слышно
Средь торжествующего зла, —

ён прашаптаў гэтыя радкі ў «клетцы» і зноў паглядзеў на неба. І яму захацелася закрычаць на ўвесь свет, закрычаць так, каб пачулі ўсе, хто яшчэ не падняў галавы насустрач сонцу, вясне і волі:

Борцы не погибали даром, —
Редает утрення мгла.
О, посмотри, каким пожаром
Заря полнеба обияла!

II

Калі ён вяртаўся ў камеру, запаволіў крокі. Міту сілас занятая сваімі будзённымі справамі ластаўка.

«Дружа мой, адзіны друже!» — прамармытаў ён амаль нячутна. Але жандар пачуў. Павярнуў галаву, паглядзеў на бярозку, потым на ластаўку і штосьці чалавечэе — ці то ўсмешка, ці то слабы прамень радасці — мільганулі на яго каменным твары.

А ў душы Івана рабілася нешта неймавернае. Слёзы засцілілі вочы. Салёны іх смак ён раптам адчуў на вуснах.

Ён чамусьці ўспомніў, як упершыню падпісаўся пад вершамі сваім новым і горкім імем — Іван Батрак. Ён прызнаўся таварышам-рабочым Мікалаеўскай чыгункі, што Батрак — гэта ён, Іван Казлоўскі.

— Няўжо ты? — недаверліва спытаў Васіль — зямляк і спадарожнік яго па Оршы.

І толькі калі Іван, не заглядваючы ў газету, прачытаў на памяць і новыя, і старыя свае вершы, таварышы паверылі. І ўжо называлі яго за вочы, ды і ў вочы таксама — Іван Батрак.

III

На сцяне камеры, сярод падцэкаў і драпін, ён рабэбраў дзве літары — І. П...

Што азначалі яны? Можна, тут сядзеў яго цёзка, сябра Пушкіна — Іван Пушчын? І адсюль, з гэтай змрочнай камеры, кінуў лёс яго ў Сібір?

Куды закіне лёс яго самога? Яму ўспомніліся пушкінскія вершы, звернутыя да сябра-дзекабрыста:

Можно святое провиденье:
Да голое мой душе твоей
Дарует то же утешенье,
Да озарит он заточенье
Лучом лицеиских ясных дней!

Калі Пушкін напісаў гэтыя радкі? Здаецца, у 1826... Значыцца, ужо роўна дзевяноста гадоў жывуць яны на зямлі.

Пушкін промнем свайго сяброўства асвятліў катаргу Пушчына. А хто асвецціў яго зняволенне?

Ён павінен зрабіць гэта сам. Сваім сённяшнім і будучым. А пакуль няхай яго сагрэе лепшае з таго, што засталася ў мінулым.

Ён загадаў памяці, і яна паслухмяна стала перагортваць старонкі кароткага жыцця.

«Ціха! — сказаў ён, нібы ў гэтай пякельнай цішыні хто-небудзь мог перашкодзіць. — Ціха! Мінулае праходзіць перада мною!»

Няголены, аброслы барадою яшчэ ў камеры папярэдняга зняволення, ён, здавалася, даўно страціў ры-

Давід СІМАНОВІЧ

ПЕСНЯ ЎЗЛЯЦЕЛА
3-3 А КРАТ

Вязень Шлісельбурга Іван Батрак

Энцыклапедыі не даюць аб ім нават кароткай біяграфічнай даведкі. А, між іншым, гэта быў чалавек, аб якім трэба ведаць новым пакаленням. Мне хочацца ўспомніць забытае імя, расказаць аб некаторых старонках з жыцця, поўнага трывог і барацьбы за справядлівасць, за свабоду, за лепшую долю.
Прапаную чытачам штотыднёвіка нарыс пра паэта-рэвалюцыянера Івана Батрака з кнігі, якая неўзабаве выйдзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Аўтар.

сы свайго ўзросту. І яму, 23-гадоваму, можна было даць усе 50.

Напэўна, у гэтую хвіліну ён быў, як ніколі, падобны на свайго бацьку Андрэя Казлоўскага — селяніна-батрака з вёскі Малое Гольцава Аршанскага павета...

Тады, год назад, на пасяджэнні ваенна-акруговага суда, упаміналася і яго родная вёска, і прозвішча Казлоўскі, ад якога ён сам неяк адвук за апошнія гады.

Першую сваю байку «Селянін і камар» падпісаў толькі ініцыяламі І. К. А потым, памятаючы пра сваё цяжкае жыццё ў роднай вёсцы, пра свайго бацьку, пачаў падпісвацца Іван Батрак.

У той восенскі дзень — 4 кастрычніка 1913 года, калі ў газеце «За правду» з'явіліся яго першыя радкі, ён бегаву па Піцеру і шукаў у хлопчыкаў нумар газеты.

А Піцер ужо быў сваім горадам. Ён дагэтуль Орша, куды папаў пасля двух класаў сельскай школы.

Па дадзеных старой энцыклапедыі, Орша — павятовы горад. У 1897 годзе — 13 161 душа абодвух полаў. Цэркваў праваслаўных — 6, манастыроў — 3, багадзельняў — 3, дом для прытулку жабракоў, урачоў — 4. З навучных устаноў — духоўнае вучылішча і трохкласнае гарадское.

Стары дом Аршанскага гарадскога вучылішча стаў над Дняпром. Там прайшлі тры гады яго ранняга юнацтва. І вузенькія вулачкі Оршы, гудкі паравозаў, гандляркі на кірмашы і жабракі на кожным кроку — усё гэта ўвайшло ў яго жыццё, навучыла пагарджаць багаццем, любіць дабро і свабоду.

Яшчэ зусім хлопчыком крочыў ён у рабочай калоне. Колькі моцы і бадзёрасці надвала адно дэкараванне да дрэўка, на якім палала чырвонае палотнішча.

Аднойчы яму даверылі гэты сцяг.

Сабраліся на сходку за горадам. Пакуль гаварылі старэйшыя таварышы, ён узлез на сасну і да вяршаліны прымацаваў дрэўка з пунсовым кумачом. Прымацаваў і застаўся побач.

На зялёнай вяршаліне ён быў і ганаровым вяртавым, і назіральнікам. Праз лісце бачыў, як Дняпро разразае палі, як збягаюць да вады сасонкі і бярозкі. Рака была зусім спакойная. Яна толькі ўвайшла ў берагі пасля разліву.

Але неспакойна было на душы. І яшчэ па-дзіцячы яму хацелася, каб шпікі і жандары, якія высочвалі іх, хутчэй мільганулі сярод сосен.

Яны з'явіліся раней, чым ён чакаў іх. Ён свіснуў і, яшчэ не атрымаўшы каманды, зняў сцяг. Ён думаў толькі пра сцяг. Ён павінен быў яго выратаваць. І выратаваў.

А праз месяц разам з таварышамі, з тымі, каго не нейшла аршанская паліцыя, паехаў у Піцер.

Аб гэтым эпізодзе не расказаў нікому. Насіў яго, як самы святы ўспамін.

І раптам там, на судзе, калі прагучала: «Падсудны Іван Андрэеў Казлоўскі, партыйная мянушка Батрак», — выявілася, што пеярбургская ахранка ведае пра яго задужа многа.

Пракурор нават заявіў:
— Мы ведаем пра вас усё!

Але ён, Іван Батрак, разумеў, што ўсё яны не могуць ведаць.

Усё — гэта былі не толькі яго справы і ўчынкі, у кожнага з якіх мог знайсціся сведка — і не адзін, Усё — гэта былі яго горкія і суровыя думы пра жыццё, яго вершы, якія ўбіралі ў сябе само жыццё.

Ён працаваў рамонтнікам на чыгунцы. Зноў, як ў Оршы, побач гулі цяжкікі. І разам з новымі таварышамі па працы выходзіў на маёўкі, ішоў у калоне на дэманстрацыі.

Як бурныя хвалі, білі ў берагі вуліц песні рэвалюцыі.

Змыкаліся баявым строем працоўныя раці.

Іх з'ядналі слёзы і нягоды.

Іх павяла наперад барацьба за агульную справу.

І ён, горды прыналежнасцю да гэтай справы, славіў сваіх таварышаў па рэвалюцыі:

Ворцов нагайкой избивали, —
А те живой стеною шли
И миру новые скривжали
На красном знамени несли.

І, як і тыя, хто захоўваў у душы мяцежны дух, хто крочыў пад чырвоным сцягам, ён таксама стаў членам партыі.

На судзе аб гэтым гаварылася шмат. І хоць быў ён зусім маладым бальшавіком, пракурор у сваёй прамове падкрэсліў, што падсудны звязаны з партыяй задоўга да ўступлення ў яе шэрагі.

У тую веснавую ноч, калі так нечакана да яго на Выбарскую напала жандармерыя, ён, канечне, нічога не паспеў схаяць. Ды і не ў паперах была справа. На яго кватэры працавала падпольная друкарня. А яе не схаваеш.

Колькі доўгіх, забытых фраз вымавіў пракурор, тлумачачы суду гэту важнейшую падзею жыцця маладога рэвалюцыянера.

І вось прысуд: 8 гадоў катаргі.

І на лістку, на якім яго рукою пастаўлены месца і дата — «С. Пб. Камера папярэдняга зняволення, 1915», на світанні пасля першай астражнай ночы ён запісаў «Развітанне катаржніка»:

Не жди меня, мой незабвенный друг,
И не хди напрасно ты к острогу.
Тебе темно и холодно вокруг
Покажется. И ягучую тревогу
В своей душе почувствуешь ты вдруг.
Тогда, в окно взирая на дорогу,
Ты будешь слушать пенье зимних выюг.
Но за меня ты не молился богу...

Ніхто з таварышаў не маліўся за яго богу. Многія сядзелі побач, у камеры папярэдняга зняволення.

І тут надыйшла «найвышэйшая» замена: замест катаргі — Шлісельбургская крэпасць.

IV

У камеры — як у глухім мяшкі. Ён сядзеў на нарах, усхопліваўся, узлазіў на табурэтку і глядзеў праз краты акенца. Але, акрамя слабай, як цень, вяршаліны бярозкі нічога не бачыў.

Ён ведаў, што недзе побач поркаецца яго ластаўка. І ў думках пра яе, пра родную хату, пра гора народнае і забітую яго долю нараджаліся вершы, якія ён вымаўляў уголас, паўтараў і нават напхваў на якісьці сумны матыў, што наводзіла жах на жандара, які заглядаў у камеру.

— Адстаўце песню! — звер'яцела крычаў жандар.

І тады ён напхваў цішы і паўтараў словы да той пары, пакуль яны не выстройваліся ў зладжаныя сумныя вершы:

Словно в горе похилилась
Старенькая хатка,
А над нею одиноко
Мечется касатка.

Мабыць, упершыню ў гісторыі літаратуры — і гэта адзіны выпадак — вязень, пахаваны жывым у Шлісельбургскай крэпасці, напісаў верш пра ластаўку.

Пяшчота яго радкоў, прастата і выразнасць ніяк не вязаліся з шэрым змрокам рускай Бастыліі.

Але ў гэтым і была моц паэта-рэвалюцыянера, што не зачарсцвела яго сэрца, не стала абыякавым да людскога гора і пакут.

Іван стаў на табурэтцы і ўсё глядзеў праз краты, быццам хацеў убачыць за імі свайго адзінага сябра — ластаўку-касатку: як сімвал волі, шчасця, любві.

V

Ён убачыў волю праз два гады.

Рэвалюцыя вызваліла паэта.

К трыццаці гадам ён паспеў закончыць аддзяленне грамадскіх навук Маскоўскага ўніверсітэта. Стаў кіраўніком Усерасійскай арганізацыі пралетарскіх і сялянскіх пісьменнікаў.

Адна за адной выходзілі кнігі яго вершаў і бак — «Абручы і клёпкі», «Паўкі і мухі», «Па слядах жыцця».

Ён прыязджаў у свае родныя мясціны. І тады пад вершамі побач з датай падпісаў: «Горад Орша».

У прадмове да яго «Выбранага» паэт Аляксандр Жараў пісаў:

«З першых дзён пасля Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі Іван Батрак стаў адным з яе пазыччых вясчальнікаў. Па прыкладу вядомага паэта-бальшавіка Дзямяна Беднага, ён выступаў з вершамі гераічнага і байкавага жанру. Здзяйснюючы свой літаратурны «подвиг каждодневный», Іван Батрак граміў зброяй слова вялікіх і малых ворагаў Вялікай Рэвалюцыі».

Мы ўдзячны яму за гэта.

А для новых пакаленняў гучаць заветама яго радкі, напісаныя ў Шлісельбургскай крэпасці:

Когда твое живое тело
Нарастал острое шпыль,
Не оставяя родного дела,
Не покидай своей тропы.

Перанлад з рускай мовы.

Адбылося чарговае пасяджэнне прэзідыума праўлення СП БССР, на якім разгледжана некалькі актуальных пытанняў.

Першы сакратар праўлення СП БССР, народны пісьменнік рэспублікі Іван Шамякін выступіў з дакладам «Аб задачах друкаваных органаў СП БССР і пісьменніцкай арганізацыі па прапагандзе праекта Канстытуцыі СССР». У спрэчках па гэтым пытанню прынялі ўдзел К. Кірзенка, А. Асіпенка, В. Мыслівец, М. Татур, Н. Пашкевіч, Я. Скрыган, А. Вярцінскі, М. Лужанін. У прынятай рэзалюцыі прэзідыум заклікаў усіх пісьменнікаў рэспублікі актыўна выступаць у друку, па радыё і тэлебачанню, перад працоўнымі калектывамі рэспублікі з прапаганды палажэнняў праекта Асноўнага Закона нашай краіны.

Прэзідыум разгледзеў план выпуску кнігі па выдавецтву «Мастацкая літаратура» да 100-годдзя з дня нараджэння Я. Купалы і Я. Коласа, абмеркаваў пытанне аб маючым адбыцца абмене членскіх білетаў СП БССР.

Змяшчаем артыкул аднаго сакратара СП БССР У. Ліпскага, прысвечаны гэтай важнай і адназначнай кампаніі ў жыцці пісьменніцкай арганізацыі.

АБАВЯЗАК УСІХ І КОЖНАГА

ДА АБМЕНУ ЧЛЕНСКІХ БІЛЕТАЎ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ СССР

Як вядома, VI з'езд пісьменнікаў СССР прыняў рашэнне аб уводзе новага ўзору членскіх білетаў і абмене старых, што будзе ажыццяўляцца па працягу 1977—1978 гадоў.

Якая галоўная мэта гэтай кампаніі? У чым яе асноўны сэнс?

На гэтыя пытанні дакладна, ясна адказаў Г. Маркаў яшчэ на з'ездзе: «Каб не было ніякіх плётак і калялітаратурных кумушкі не пладзілі чутак, хачу самым рашучым чынам заявіць: абмен білетаў — гэта не чыстка, гэта ўнутраная работа нашага саюза, яна разлічана на далейшую ідэяна-палітычную згуртаванасць нашых пісьменніцкіх радоў вакол Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, на рост інтэнсіўнасці творчай працы пісьменніка».

На нядаўнім пленуме СП БССР, які адбыўся ў чэрвені, у дакладзе сакратара праўлення СП БССР Ю. Верчанкі, у выступленнях першага сакратара праўлення СП Украіны В. Казачыкі, сакратара праўлення Маскоўскай пісьменніцкай арганізацыі Л. Карэліна, старшыні праўлення СП Абхазскай АССР І. Барбы, старшыні Цэнтральнай рэвізійнай камісіі СП БССР В. Цельпугова было падкрэслена, што абмен дакументаў трэба правесці як важнае арганізацыйна-палітычнае мерапрыемства. Ён павінен садзейнічаць павышэнню творчай і грамадскай актыўнасці кожнага пісьменніка, далейшаму пад'ёму ідэяна-мастацкага ўзроўню літаратуры, умацаванню сувязі літаратараў з жыццём народа, з імклівым і дынамічным поступам нашага часу.

Мерапрыемства набывае асабліва сэнс, бо пачынае праводзіцца ў год 60-годдзя Кастрычніка, калі ўсё наш народ, уся шматнацыянальная савецкая літаратура пад'ёмваюць здабыткі зробленага за гады Савецкай улады. Вялікіх поспехаў дасягнула і беларуская літаратура: наша проза, пэзія, драматургія, публіцыстыка даўно і ўпэўнена сталі важкім здабыткам шматнацыянальнай савецкай літаратуры. Яе вялікія поспехі сталі магчымымі дзякуючы пастаяннаму увазе і паўсядзённым клопатам, якія праўляе Камуністычная партыя аб развіцці літаратуры і мастацтва.

Клопаты аб ідэянай чысціні, высокай партыйнасці, народнасці літаратуры, патрабавальнасці і прычыновасці ў спалучэнні з сардэчнасцю, добразначнасцю, — гэта заўсёды

вызначала і вызначае адносінны ленынскага Цэнтральнага Камітэта КПСС да дзеячаў літаратуры і мастацтва.

Некалі, яшчэ на I з'ездзе савецкіх пісьменнікаў, Аляксей Максімавіч Горкі сказаў прарочыя словы: «Гісторыя вылучыла нас уперад як будаўнікоў новай культуры, і гэта абавязвае нас яшчэ далей імкнуцца ўперад і вышэй, каб увесць свет працоўных бачыў нас і чуў галасы нашы. Мы ўключаны ў вялікую справу, справу сусветнага значэння, і павінны быць асабліва вартыя прыняць удзел у ёй».

Быць вартым высокага і гонаравага звання пісьменніка, быць вартым называцца сведкам і ўдзельнікам камуністычнага будаўніцтва, урэшце, быць вартым насіць на чале імя грамадзяніна новай супольнасці, імя якой савецкі народ, — усё гэта набывае ў наш час новае значэнне. Яно звязана перш за ўсё з павышэннем ролі твораў літаратуры ў камуністычным выхаванні працоўных. Больш таго, маштабы і формы творчай і арганізацыйнай дзейнасці Саюза пісьменнікаў настолькі значныя і разнастайныя, што без актыўнага ўдзелу кожнага літаратара ў гэтай рабоце наўрад ці можна якасна і эфектыўна вырашаць задачы, ускладзеныя на нас партыяй. Вось менавіта аб актыўнай пазіцыі пісьменніка ў жыцці і літаратуры, аб яго ролі ў грамадска-палітычным жыцці нашага саюза, аб формах і метадах актыўнага прыцягнення пісьменнікаў да практычных спраў народа павінна ісці гаворка пры абмеркаванні пытання аб абмене членскіх білетаў.

Саюз пісьменнікаў Беларусі шмат рабіў і робіць, каб развіць у майстроў слова актыўную грамадзянскую пазіцыю ў творчасці і грамадска-палітычнай рабоце. Большасць членаў СП выконваюць грамадскія даручэнні — з'яўляюцца прадстаўнікамі выбарных органаў, членамі творчых секцый і камісій, актыўна ўдзельнічаюць у Днях літаратуры, літаратурных вечарах, рэгулярна выступаюць на сходках, канферэнцыях, пленумах.

Неабходны індывідуальны падыход да асобы кожнага пісьменніка, строгі і прышчыповы аналіз таго, як кожны член СП выконвае патрабаванні статута Саюза пісьменнікаў СССР. Вось чаму, згодна з існуючым на абмену дакументаў, трэба «выявіць» пісьменнікаў, якія спынілі прафесійна-літаратурна-творчую работу, адарваліся ад грамадска-арганізацыйнай і дзейнасці пісьменніцкай арга-

нізацыі». Іх рэкамендуецца запрасіць ці то на сакратарыят, ці на прэзідыум, ці на пасяджэнне творчай секцыі або камісіі па жанру і заслухаць справядзачы.

Вельмі важныя пытанні ідэянага выхавання, марксісцка-ленінскай адукацыі членаў СП. Партыйная арганізацыя і кіраўніцтва СП прыкладаюць вялікія намаганні да таго, каб прыцягнуць пісьменнікаў да самастойнай палітадукацыі, да вучобы ў партыйных семінарах па праблемах эканомікі, палітыкі, філасофіі, міжнароднага жыцця, арганізуюць сустрэчы з грамадскімі дзеячамі, вучонымі, партыйнымі работнікамі. На жаль, у гэтай справе пазіраюцца выпадкі фармальнага, агульнага падыходу.

У ходзе абмену дакументаў важнае месца павінны заняць і пытанні грамадскай актыўнасці пісьменнікаў, умацаванне іх настаянай сувязі з працоўнымі калектывамі. Адною з актыўных форм такой сувязі з'яўляюцца выступленні пісьменнікаў перад працоўнымі рэспублікі.

Пленум СП БССР звярнуў таксама ўвагу на тое, каб у ходзе абмену членскіх білетаў пытанні літаратурнага настаўніцтва, грамадзянскай адказнасці кожнага мастака за будучае нашай літаратуры былі ў цэнтры ўвагі пісьменніцкай арганізацыі. «Літаратурнае настаўніцтва», — сказаў Ю. Верчанка, — гэта камертон, па якому можна вывараць грамадзянскі змест асобы пісьменніка. Клопаты пра літаратурную змену, якія звязаны з ім, павінны стаць этычнай нормай кожнага майстра слова. Тут асабліва нецярплівы фармалізм, павярхоўнасць, наколькі справа ідзе пра творчы лёс чалавека».

У цэнтры ўсёй работы па абмену павінна быць асоба пісьменніка, яго творчы лёс, яго інтарэсы, цяжкасці, клопаты. Прынцыповая гаворка павінна адбыцца аб правах і абавязках членаў СП.

Некалькі слоў аб тэхнічным баку абмену. На кожнага будучага запісчыка карткі асабістага ўліку, распрацаваныя сакратарыятам СП БССР. Капчатковы спіс пісьменнікаў на абмен дакументаў разгледзіць прэзідыум. Рашэнне аб зацвярджэнні спісу будзе прынята адкрытым галасаваннем. Яно павінна спраўдзіцца, калі за яго прагаласавала не меней 1/2 поўнага складу прэзідыума. Рашэнне прэзідыума, спіс пісьменнікаў, карткі асабістага ўліку з фотакарткамі, а таксама рашэнне адносна пісьменнікаў, не ўключаных у спіс па абмену білетаў, накіроўваюцца ў сакратарыят СП БССР. Уручэнне новых білетаў рэкамендуецца праводзіць публічна, урачыста. Білет старога ўзору пры гэтым павінен быць здадзены. Дублікаты ў час абмену выдавацца не будуць.

«Новы членскі білет з сімвалам Леніна, — як гаварыў у сваім дакладзе на пленуме Ю. Верчанка, — білет, які ўвасабляе ў сабе слаўную гісторыю нашага саюза, абмыты крывёй пісьменнікаў, што не вярнуліся з франтоў Вялікай Айчыннай вайны, — такі білет па праву варты насіць толькі той, чый талент, чыё патхненне непадзельна служаць справе свайго народа, справе Камуністычнай партыі».

Уладзімір ЛІПСКИ, адказны сакратар праўлення СП БССР.

ДА 70-годдзя 3 ДНЯ

НАРАДЖЭННЯ

Э. САМУЙЛЕНКА

ВОБЛІК ДАРАГІ, НЕЗАБЫЎНЫ

ЯШЧЭ ДА ТАГО, як у Першы Беларускі тэатр (БДТ-1, цяпер тэатр імя Я. Купалы), была прынята п'еса Эдуарда Самуіленка «Пагібель Воўка», мы многа ведалі аб ім, таленавітым празаіку, аўтару шэрагу зборнікаў апавяданняў, а пасля пазэдкі ў Грузію і рамана «Будучыня», у якім адлюстравана жыццё грузінскага народа і яго барацьба за Савецкую ўладу. Паводле сваёй аповесці «Тэорыя Каленбруна» Эдуард Самуіленка разам з рэжысёрам Кастусём Саннінавым стварылі ў Трэцім дзяржаўным драматычным тэатры, былым тэатры Уладзіслава Галубка, спектакль «Сержант Дроб», які меў поспех у гледача.

У самы разгар рэпетыцыі «Пагібелі Воўка» мне давялося з'ездзіць у Маскву, Ленінград і Кіев па новыя п'есы для рэпертуару на наступны сезон — я тады працаваў у тэатры загадным літаратурнай часткі і меў клопат аб драматургіі. Калі вярнуўся з камандзіроўкі, Саннінаў сказаў мне, што неабходны сякія-такія дапрацоўкі «Пагібелі Воўка». Толькі як тут звярнуцца з гэтым да аўтара, казаў ён з гармотай, калі ён смяртэльна хворы і асдае аб гэтым. Я сказаў, што усё ж пайду да Самуіленка.

На мой званок дзверы адкрыў сам Самуіленка. Гляджу — такі ж высокі і магутны ў плячах, як і быў. Падумалася, нахлусілі аб хваробе, перабольшалі, але на мой попыт пацаласаць яго ён адхіліўся.

— Нельга, Яўген, Я, брат, цяпер — інфекцыя. Чуеш, не чалавек, а — інфекцыя.

Ён гаварыў мяккім шэптам і вочы ў яго гэрлі плякучай ліхаманкай. Узлётшы мне пад руку, ён увёў у свой такі знаёмы мне кабінет, поўны кніг і раскіданых паўсюль чарнавых старонак.

— Ну, з чым прыйшоў? Відаць, не проста ў госці? Відаць, нешта трэба дапрацаваць у «Пагібелі Воўка»?

Я кажу:

— Не абавязкова, самі зробім, я хацеў толькі з табою ўзгадніць, пабачыць цябе, пазывітаць.

— Я зраблю ўсё, што трэба, можаш не сумнявацца. — устаў ён з крэсла і пачаў хадзіць па лакоі. — Ты ведаеш што, Яўген, хачу табе расказаць пра сваю новую п'есу, якую маю напісаць да восні. П'еса для вас, называецца будзе «Мацней за лёс». Гэта аб адным намісары з часоў грамадзянскай вайны, тут у нас, у мінскіх лясах. Ён разам з атрадам чонаўцаў, ведаеш, часці асоба прызначэння, вылоўліваў рэшткі банды Булак-Булаховіча. Чаму менавіта аб ім? Не толькі таму, што быў незвычайнай смеласці, але і на дзіва ясны, чысты чалавек, камуніст вялікага рэвалюцыйнага гарту.

Падправіць п'есу ён паспеў, прасіў пісаць слова «Воўк» з вялікай літары. «Гэта не проста воўк з лесу. — тлумачыў ён. — Гэта воўк у авечай скурцы — Харыёвіч, былы панскі гіцаль, ляснік, які з выгляду вельмі лагодны, прыемны, а тым часам труціць нагасных коней. Глядзі ж, не забудзься».

Новую п'есу ён не напісаў. У халодны зімовы дзень яго прывезлі з Сасноўскага санаторыя. Самуіленка ляжаў спакойны, як жывы, нібы заснуў на момант і зэрз устае. На грудзях зіхацеў ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга, які яму ўручыў прадстаўнік Беларускага ўрада перад самай смерцю ў санаторыі.

Эдуард Самуіленка не даныў да прэм'еры сваёй п'есы «Пагібель Воўка». Яна прайшла ў Першым тэатры з вялікім поспехам і была паназана на Дэкадзе Беларускага мастацтва ў Маскве.

Яўген РАМАНОВІЧ.

ПА СЛЯДАХ ВІСТУПЛЕННЯЎ
«ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

«МАГЧЫМАСЦІ АНСАМБЛЯ І ІХ РЭАЛІЗАЦЫЯ»

Пад такой назвай быў апублікаваны ў штотыднёвіку «ЛІМ» 1 ліпеня г. г. артыкул, у якім ішла гаворка аб недахопах у праграме Дзяржаўнага ансамбля танца БССР, падрыхтаванай сёлета пад кіраўніцтвам харэографа М. Мурашкі.

Рэдакцыя атрымала адказ Упраўлення па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР за подпісам намесніка начальніка ўпраўлення У. Рамановіча. Ён паведамаў, што мастацкаму кіраўніцтву калектыву зроблены заўвагі па праграме ў часе спецыяльнага абмеркавання яе.

Цяпер уносіцца адпаведныя карэктывы ў асобныя нумары і агульнае гучанне праграмы, каб надаць ёй больш высокі мастацкі ўзровень.

ІХ ЧАСТА можна бачыць разам. Не толькі ў час рэпетыцый або на сцэне: на канцэрце ў філармоніі, у оперным тэатры, на мастацкай выстаўцы. І нават тады, калі бачыш аднаго з іх, адразу ўнікае асацыяцыя са струнным квартэтам. Гэта — мастацкі ансамбль на сцэне, гэта — і ансамбль сяброў-аднадумцаў, якіх звязвае не толькі адданасць і любоў да музыкі, але і агульнасць мастацкіх інтарэсаў.

Па натуре яны ўвогуле вельмі розныя. Вікторыя Баткіна — адзіная жанчына ў квартэце — спакойная, ураўнаважаная, тонка адчувае музыку. Яе асноўная работа — у Дзяржаўным сімфанічным аркестры БССР, у групе першых скрыпак. У вольны ад аркестра час яна барэ ў рукі альт і становіцца ўдзельніцай квартэта.

Яе муж Юры Гershовіч таксама многія гады працуе ў Дзяржаўным сімфанічным аркестры БССР, дзе ён — другі канцэртмайстар. Чымсьці па характару ён бліжэй да Вікторыі — такі ж спакойны, ураўнаважаны. Артыстычная натура. Неаднойчы даводзілася мне слухаць яго выступленні з сімфанічным аркестрам, з фартэпіяна: ён выконвае складаныя творы сучаснай музычнай класікі і савецкай, у тым ліку беларускай музыкі. У квартэце іграе першую скрыпку.

Яго бліжэйшы партнёр у ансамблі — Павел Валадарскі, другая скрыпка. Імпальсіўны, лёгка загарэца, гарача бярыцца за справу, востра рэагуе на няўдачы. Можна, як і яго сябры, галзінамі сядзець над адным і тым жа творам. Ён выкладае ў сярэдняй спецыяльнай музычнай школе пры кансерваторыі.

Нарэшце, Мікалай Шчарбакоў — партыя вялянчэлі. Мастацкі кіраўнік квартэта, яго «галава». Тонкі, узрушлівы музыкант, ён заражае астатніх сваім энтузіязмам. Асноўная яго работа — старшы выкладчык Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

Іны сустраліся ў гэтым ансамблі пятнаццаць гадоў назад. Былі вельмі задаволены, што атрымалі імя «Струнны квартэт Саюза кампазітараў БССР». Мэта ў іх была менавіта такая: пачаць прапаганду твораў кампазітараў рэспублікі. Пастаяннага канцэр-

СТАЛАСЦЬ І НАТХНЕННЕ

туючага струннага квартэта ў той час не было ў Мінску. Між тым, квартэтны жанр у беларускай музыцы даўно існаваў, але «адчуваў» сябе няўпэўнена і нясмела. І на мастацкіх якасцях, і на колькасці твораў. Трэба было тэрмінова «адродзіць» жанр, даць яму дарогу на канцэртную эстраду. Гэту задачу беларускія кампазітары, асабліва маладыя, вырашылі з дапамогай калектыву струннага квартэта.

Расказвае Кім Цесакоў:

— Некалькі гадоў назад я ўпершыню звярнуўся да жанру квартэта. Я быў знаёмы з удзельнікамі нашага квартэта. Музыканты высокай кваліфікацыі, вялікага вопыту, стварыўшы выдатны ансамбль, — гэта, натуральна, быў стымул да работы ў квартэтным жанры не толькі для мяне, але і шэрагу маіх маладых калегаў. Прадуючы над першым струнным квартэтам, я атрымаў вялікую дапамогу, многа каштоўных парадаў, дзелавых заўваг, успрыняў іх як выражэнне шчырай зацікаўленасці музыкантаў у з'яўленні новых твораў гэтага жанру. Тры мае струнныя квартэты музыканты ігралі, запісалі на радыё. Зараз яны рыхтуюць чацвёрты. А я працую ўжо над наступным і спадзяюся, што далейшае супрацоўніцтва з таленавітым калектывам будзе танае ж плённае...

А вось думка аднаго са старэйшых кампазітараў Беларусі — Дзмітрыя Камінскага:

— Што асабліва вабіць у гэтым цудоўным ансамблі? Вялікае і шчырае жаданне выканаць і папулярнае беларускую музыку. Усё, што з'яўляецца ў нацыянальнай музыцы ў гэтым жанры, выканаўчы адразу падхопліваюць, уключаюць у рэпертуар, выключна добра сумленна працуюць над музыкай. Для іх не існуе непераадальных тэхнічных і мастацкіх цяжкасцей, узровень іх майстэрства за апошнія гады ўзняўся на новую ступень. Музыканты імкнучыся знайсці, вылучыць, пазначыць слухачу ўсе вартасці твораў. У сапраўды творчай абстаноўцы яны працуюць з кампазітарамі, дапамагаючы пазбавіць сачыненні ад недахопаў.

Мал творчая дружба з квартэтам нашага Саюза кампазітараў даўня і моцная, я ведаю добра ансамбль і кожнага музыканта паасобку, даўно і ўважліва сачу за іх работай і прафесіянальным ростам. З задавальненнем павінен зазначыць, што мае два струнныя квартэты і квінтэт (з піяністнай Эвай Эфрон) нашы музыканты выканалі і затым запісалі на высокім мастацкім узроўні...

На працягу пятнаццаці гадоў, з дня ў дзень — рэпетыцыі, работа з аўтарамі, канцэрты. І сапраўды вялікі творчы вынік: калі пятнаццаць год назад у беларускай музыцы было ўсёго каля дзесяці твораў гэтага жанру, дзятка сёння іх — пяцьдзесят. Кампазітары рэспублікі, маючы такі выдатны выканаўчы калектыв, пачалі вельмі актыўна пісаць для яго. У рэпертуары квартэта — творы Аладава, Чуркіна, Залатарова, Яфімава, Шнейдэрмана, Лукаса, Падкавырава, Камінскага, Цесакова, Войціка, Дзягцярыка, Лучанка. Вялікае месца займае таксама музыка савецкіх кампазітараў: Пракоф'ева, Шапастакова, Мяскоўскага, Гліэра, Кара Караева, кампазітараў многіх братніх рэспублік. Самыя класікі: Гайдн, Моцарта, Бетховена, Шуберта, Грыга, Мусаргскага, Барадзіна, Чайкоўскага, Глазунова, Лядова. Спіс можна было б дапоўніць імёнамі сучасных замежных аўтараў: Барбера, Дзініку, Сяка...

Як яны іграюць? Іх мастацкі ўзровень, прафесіянальнае майстэрства высока адзнача-

ны і беларускія кампазітары, і слухачамі, і крытыкай.

Дзе яны іграюць? Звыш чатырохсот канцэртаў — гэта выступленні перад слухачамі ў розных гарадах Беларусі: Брэсце, Гомелі, Віцебску, Оршы, Баранавічах, Маладзечне, Слуцку, Барысаве. Гэта — канцэрты ў Горкім, Вільнюсе, паездка да пагранічнікаў і маракі Камчаткі. Гэта — выступленні на ўсіх з'ездах, пленумах Саюза кампазітараў Беларусі, на «музычных серадах», на творчых сустрэчах беларускіх кампазітараў са слухачамі, з калегамі з братніх рэспублік; на дэкадах венгерскага і балгарскага мастацтва ў Беларусі, на семінарах творчай моладзі і г. д. Да гэтага трэба дадаць многа запісаў, якія пастаянна папаўняюць фанатэку радыё; удзел у перадачах Беларускага тэлебачання «Хроніка музычнага жыцця рэспублікі», «Вечары беларускай камернай музыкі». А ўсесаюзная фірма «Мелодыя» і Вільнюская студыя грамадзянскага выпусцілі пласцінкі з запісамі ў іх выкананні струнных квартэтаў Аладава, Лучанка, Цесакова, Янчанкі.

...Інтэнсіўнае творчае жыццё, цёплы прыём слухачоў, высокая ацэнка музычнай грамадскасці. І таму дзіўна, як да гэтага часу наша філармонія — буйная рэспубліканская канцэртная арганізацыя — не зацікавілася па-сапраўднаму гэтым калектывам і не прыцягнула яго да пастаяннай творчай садружнасці. Прапаганда па лініі філармоніі лепшых узораў квартэтных музычных літаратуры, у тым ліку (і пераважна) беларускай — надзвычайная задача, удзел у вырашэнні якой мог і павінен быў бы прывіць струнны квартэт Саюза кампазітараў БССР.

Зараз у музыкантаў адначасна. Але не сумнявайцеся: да новага канцэртнага сезона квартэт прыйдзе ў поўным узбраенні і пачне яго абавязкова паказам новай работы. Напэўна, ужо сёння музыканты думаюць аб гэтым, а вярнуўшыся з адпачынку, засядуць за інструментамі... Пятнаццаць гадоў. Для нашага струннага квартэта гэта пара росквіту, гэта значная творчая вынікі і яшчэ больш значныя перспектывы.

Алена РАКАВА.

«СЯБРЫ» ШУКАЮЦЬ ТВОРЧАЕ АБЛІЧЧА

Сталі добрай традыцыяй штогадовыя песенныя фестывалі ў Беларусі, якія нярэдка адкрываюць новыя імёны выканаўцаў, знаёмяць з новымі праграмамі вядомых калектываў і салістаў. Яны маюць вялікае значэнне як для прапаганды лепшых узораў савецкай песні — найбольш папулярнага і масавага жанру музычнага мастацтва, так і для стымулявання творчага росту выканаўцаў. У часе фестывалю савецкай эстраднай песні, прысвечанага 60-годдзю Вялікага Кастрычніка, мінчане зрабілі прыемнае адкрыццё: «душою» праграмы стаў вакальна-інструментальны ансамбль Гомельскай абласной філармоніі «Сябры».

Калектыву прадэманстраваў прафесіянальнае майстэрства, здольнасць глыбока раскрываць задуму музычнага твора. Кожная песня гучала арыгінальна. Выканаўцы, зыходзячы са зместу песні, шукаюць новыя фарбы, непаўторныя штрыхі ў інструментальнасці. Выступленне ансамбля з'явілася яшчэ адным доказам магчымасці сур'эзнага, удумлівага пады-

ходу да такога, на першы погляд, чыста «адпачывальнага» жанру, як эстрадная песня, магчымасці выражэння ў ім глыбокіх і важных ідэй.

Шчырай любоўю да беларускай зямлі прагучала песня «Мой родны кут» І. Лучанка. Тут былі і пранікнёная задумшанасць, і ўнутраная цеплыня, і адчуванне высокай паэтычнасці коласаскага тэксту. Сярод песень, створаных кіраўніком ансамбля Валянцінам Бадз'яравым, асабліваю ўвагу да сябе выклікае «Балада аб спаленай вёсцы» на словы А. Вярцінскага. Гэта драматычнае апавяданне пра горкія выпрабаванні і страты часоў вайны. Сурова, мужна манера выканання, па-высакароднаму стрыманае мелодыя, унутраны напал пачуццяў — ярысы. Прыгледзецца таксама цікавы твор «На адной планеце» В. Бадз'ярава на тэкст С. Кірсанова, дзе музыка пракрыжана аптымізмам і верай у светлы лёс людзей Зямлі. Выканаўцы дамагаюцца ў гучанні напружанага драматызму, узрушлівай сілы і яркасці галасоў і

інструментальных фарбаў. Прыемна адзначаць і лірызм спеваў пры ўжыванні найтанчэйшых «акварэльных» адценняў (напрыклад, у песні «Лебедзі»). Да вартасцей ансамбля дадамо яшчэ і добрыя вакальныя дадзеныя ўсіх яго ўдзельнікаў, умненне многіх з іх іграць на некалькіх інструментах, зладжанасць ансамбля музыкантаў, якая забяспечвае натуральнасць выканання. Адчуваеш часам і пэўныя недахопы, творчыя пралікі, што можна растлумачыць маладосцю калектыву. Але музыканты працуюць шмат, у іх ёсць імкненне ўдасканалваць сваё майстэрства.

— У пошуках свайго творчага аблічча, — гаворыць В. Бадз'яраў, — наш калектыв спалучае сучасныя дасягненні ансамбляў братніх рэспублік і ранейшыя лепшыя традыцыі савецкай эстрады. Выкарыстоўваем элементы блюза, рока, сімфанічнай і камерна-інструментальнай музыкі. Звяртаемся да фальклорных узораў. Гэта, вядома, не змяшэнне розных

стыляў тыпу «вінегрэта», а лагічны і апраўданы сінтэз...

Калі гаворыць пра рэпертуар «Сяброў», трэба адзначыць тэматычную шырыню яго. Іх аднолькава цікавяць песні лірычныя і песні грамадзянскага гучання. Вялікае месца ў рэпертуары «Сяброў» займаюць песні на вершы Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Цяпер ансамбль у шляху — гэта працягла гастрольная паездка па гарадах Савецкага Саюза і, адначасова, падрыхтоўка да III тура Усесаюзнага конкурсу савецкай песні, прысвечанага 60-годдзю Кастрычніка. «Сябры» ўжо прайшлі II тур, які адбыўся ў Вільнюсе, і атрымалі тым самым пудэўку ў Маскву — на III тур. Пасляхова выступіць на конкурсе — галоўная задача ансамбля сёння. На Беларусі склаўся ўжо добры вопыт у галіне калектывнага эстраднага жанру. Прыгледзем шырока вядомых у краіне і за мяжой «Песняроў», дастаткова папулярныя калектывы «Верась», «Чараўніцы». Магчыма, у гэты спіс неўзабаве будучы ўключаны і «Сябры», бо ансамбль, безумоўна, мае ўсе задаткі для інтэнсіўнага творчага росту.

І. ЗАБРОДСКАЯ.

ГЭГУЮ гаворку пра творчы пошук аднаго з народных тэатраў рэспублікі мне хочацца пачаць са слоў выдатнага майстра савецкага тэатра К. С. Станіслаўскага аб тым, што задача тэатра — не забаўляць, а выхоўваць гледача, «раскрываць вочы на ідэалы, самім народам ствараючы».

З поўным правам гэтыя словы можна аднесці да дзейнасці народнага тэатра Пінскага гарадскога Дома культуры. Спектакль па п'есе А. Петрашкевіча «Трывога» прайшоў на сцэне гэтага тэатра больш за пяцьдзесят разоў. З'ява, здаецца, звычайная. Есць прыклады, калі самадзейныя калектывы іграюць асобныя спектаклі на 100 і больш разоў, але гэта тычыцца найбольш класічнага рэпертуару. Але існуе і такая заканамернасць: калі тэатр звяртаецца да сучаснай з'яваўдзяльнай п'есы, якая дае магчымасць выйсці на размову з гледачом, — поспех амаль забеспечаны.

Такім твораў стала п'еса А. Петрашкевіча. Тэатр прывабіла глыбока партыйная пазіцыя аўтара, яго шчырая чалавечая зацікаўленасць у вырашэнні многіх праблем жыцця.

Чырвонай ніткай праз спектакль «Трывога» (рэжысёр — заслужаны дзеяч культуры БССР І. Сакольскі і мастак А. Белавус) праходзіць думка аб грамадзянскай адказнасці кожнага з нас за ўсё, што адбываецца вакол. Спектакль нібы кажа: «Не будзь аб'якавым, не праходзь міма зла».

Народны тэатр — менавіта народны калектыв, у якога цесная сувязь са сваім гледачом, сваёй аўдыторыяй, з якой выканаўцаў — самадзейных артыстаў — звязвае не толькі агульнасць інтарэсаў, агульнае цяга да мастацтва, але і агульная штодзённая праца, агульная справа. Мо таму ў самадзейных артыстаў так удала атрымліваюцца сцэны народнага характару, бытавога плана.

Вобраз Міхаліны Матулевіч, простага вясковай жанчыны, праўдзіва стварае артыстка Г. Міхайлава. Выканаўца ролі па-трапяткому перадае душэўныя перажыванні маці з прычыны няпаткаўшага яе дачку Алену гора. І што яшчэ асабліва прывабіла, дык гэта тонкае адчуванне артысткай сакавітага народнага гумару.

На мой погляд, і ў п'есе, і ў спектаклі пінчан роля Міхаліны Матулевіч найбольш удалая. Яна вылучаецца дасканалай будовай, дынамічнасцю дзейнага развіцця, народнасцю характару. Дарэчы, аўтар шчодро выпісаў гэтую ролю. Гэта чалавек сумлены, чалавек ад жыцця, чалавек высокамаральны. І таму маналогі і рэплікі Міхаліны знаходзяць жывы водгук у глядзельнай зале.

Мне хочацца падкрэсліць адну акалічнасць, якая, на маю думку, вызначае ў многім характар менавіта самадзейнага тэатра. Тут выступаюць творцамі рабочы, калгаснік, настаўнік, урач, інжынер. Менавіта яны ўзялі на сябе адказную

кую зацікаўленасць і веру ў справядлівасць. Неяк на спектаклі, калі ішла сцэна чарговага пасяджэння суда, у зале пачулася рэпліка: «Такі суддзя сапраўды народны». Сказала простая сялянская жанчына, не стрымаўшыся ў ацэнцы таго, што бачыла на сцэне. Словы гэтыя сведчаць аб тым, што мастацтва самадзейных артыстаў — жыццёвае, праўдзівае, наводзіць на роздум.

Носьбітам справядлівасці, грамадзянскага начуцця адказнасці за маладое пакаленне ў спектаклі з'яўляецца настаўнік Крыніца. Мудры, негаропкі чалавек, ён зацікаўлены ўсім, што адбываецца вакол яго. «Гэта мой боль, гэта боль майго Дабрынева», — так гаво-

наш абавязак».

І над гэтымі словамі аўтара разам са сваімі героямі ставяць падпіс артысты народнага тэатра: рабочы камбіната верхняга трыкатажу С. Пятровіч, работнік ГДК А. Белавус, работнік Пінскага аэрапорта І. Калінін, матарыстка ЦЭЦ С. Азарава, машыніст халадзільнай устаноўкі гармалзавода І. Базан, выкладчыца музычнага вучылішча В. Казадой і інш.

Асобнае слова трэба сказаць аб моладзі, якая занята ў спектаклі. Яна стойліва імкнецца да сур'езнага вывучэння асноў актёрскага майстэрства, яго прафесійнай тэхнікі і метаду, творчай работы над ролю. Добры пачатак па авалодванні характарнасцю вобраза пакладзены ў першых сцэнічных пробах рабочай камбіната верхняга трыкатажу Надзеі Трацяк. Самадзейная артыстка мае добрыя сцэнічныя дадзеныя, густ, адчувае каларыт мовы. Непасрэднасцю вызначаюцца работы В. Казадой і І. Базана, якія выконваюць ролі Алены і Міхасы.

Народны тэатр прапануе гледачу ўмоўнае вырашэнне спектакля (невялікі пандус, мэбля, святло), якое дапамагае паглыбіцца ў мастацкую ідэю, пранікнуць у складанасць чалавечых адносін. Творцам спектакля ўдалося захаваць тры ўмовы, пры якіх умоўнасць не ператвараецца ў самазмету.

Па-першае: сучасная ідэя. Па-другое: драматычнае напружанне дзеяння, якое захоплівае ўяўленне і эмоцыі гледача. І трэцяе: дакладна заўважаны драматургам і тэатрам тыя прыкметы жыцця, якія дазваляюць гледачу суаднесці убачанае на сцэне з праўдай сучаснасці.

Па-рознаму складваюцца біяграфіі творчых самадзейных калектываў. Пінскі народны тэатр зноў выярае былую вядомасць і творчую вышыню.

Чытачу можа падацца, што самадзейныя артысты наставілі спектакль, які не мае недахопаў. Гэта не так. Безумоўна, аматарскі спектакль застаецца аматарскім. Але недахопы, якія існуюць у спектаклі пінчан, кампенсуюцца вялікай цягай людзей розных прафесій да мастацтва, улюбленасцю іх у гэты дзіўны свет узвышанага.

В. ДАПКЮНАС.

ЗАПАЛА Ў СЭРЦА

СПЕКТАКЛЬ «ТРЫВОГА» ПА П'ЕСЕ А. ПЕТРАШКЕВІЧА НА СЦЭНЕ ПІНСКАГА НАРОДНАГА ТЭАТРА

місю выхавання сродкамі мастацтва сваіх таварышаў па рабоце, працоўных горада і вёскі. І гэта накладвае на кожнага з іх вялікую адказнасць.

Калі рабочаму заводу штучны скур Л. Бажэлку даручана выкананне ролі сакратара райкома партыі, значыць, гэты чалавек павінен мець маральнае права іграць такую ролю. І ён заслугоўвае гэтае права сваім жыццём і працай. Самадзейная сцэна — трыбуна ўсяго перадавога. Яна прапагандае у вышэйшым разуменні слова. Моцнай, глыбіннай натурай паўстае са сцэны вобраз народнага судзі Зубрыч у выкананні артысткі народнага тэатра, метадысткі ГДК А. Сейфудзінавай. Яе героіня — чалавек, які стаіць на ахове закону, змагаецца за праўду, за чалавеча, супраць хлусні, бюракратызму і хабарніцтва.

Выканаўца ролі Зубрыч добра спалучае знешнюю стрыманасць, некаторую афіцыйнасць на пасяджэннях бюро і суда, і разам з тым — душэўную целыню, жаночкасць, сардэчнасць, глыбо-

рыць ён. Так вызначае сваё месца ў жыцці аўтар п'есы і яго аднадумец — самадзейны артыст. Артыст народнага тэатра, рабочы скурзавода М. Літвіновіч, які іграе Крыніцу, па-мастацку ярка даносіць глыбокія ўнутраныя зрухі, перажыванні свайго персанажа, яго чалавечасць і дабрату. Крыніца — Літвіновіч выклікае ўсеагульную павагу гледачоў, заваўвае іх прыхільнасць свайму грамадзянскаму пазіцыям. Самадзейны артыст у сцэне пасяджэння суда дасягае высокага прафесійнальнага выканаўчага майстэрства. Дапамагае яму ў гэтым шматгадовая праца ў самадзейнасці, вялікі жыццёвы вопыт і веды. У словах судзі Зубрыч і настаўніка Крыніцы чытаецца назіцця аўтара п'есы — грамадзянска-прынцыповая і мэтанакіраваная. Зубрыч і Крыніца, як і іншыя персанажаў, аб'ядноўвае сапраўднае разуменне каштоўнасцей жыцця, яго мэт.

Героі п'есы А. Петрашкевіча — людзі, якія змагаюцца за гэтыя мэты і перамагаюць, для якіх (цытую аўтара) «Клопат аб чалавеку не дабрачыннасць, а

НА РАДАСЦЬ ЧЫТАЧАМ

У год слаўнага юбілею Кастрычніка жыхары Магілёва атрымалі выдатны падарунак — новае, добра абсталяванае памяшканне для цэнтральнай гарадской бібліятэкі. Просторная чытальная зала, абанементаваныя столы, паліраваныя нафеды, выдатна размешчаныя кніжныя выстаўкі — усё да драбніц прадумана ў афармленні і абсталяванні бібліятэкі.

Інтэр'ер бібліятэкі стварае самае прыемнае ўражанне: прыгожыя шторы на вокнах, мяккае святло, нарціны, кветкі, крэслы і журнальныя столы, паліраваныя нафеды, выдатна размешчаныя кніжныя выстаўкі — усё да драбніц прадумана ў афармленні і абсталяванні бібліятэкі.

Але самае галоўнае — тут любяць чытачоў, уважліва ставяцца да кожнага — няхай гэта будзе студэнт-першанурснік, урач, вопытны інжынер або малады рабочы.

«Я заўсёды з радасцю пераступаю парог бібліятэкі, імкнуся прыходзіць сюды ў кожную вольную хвіліну. Тут вельмі ўтульна і ёсць вялікі выбар літаратуры», — гаворыць студэнтка медвучылішча Тамара Жуц.

А вось што расказвае чытач Людміла Дзмітрыеўна Жыбер: «Я наведаю бібліятэку з 1968 года. Яна мне падабаецца больш за іншыя. Тут заўжды дапамогуць падабраць патрэбную літаратуру па прафесіі, парадаць, што прачытаць з навінаў мастацкай літаратуры. Нядаўна атрымала паштоўку з бібліятэкі, дзе мне паведамілі пра новую кнігу па малернай справе. Па прафесіі я маляр...»

У новых умовах бібліятэка змагла разгарнуць у поўным аб'ёме даведачную і інфармацыйную работу. Многія чытачы ўзяты на індывідуальны ўлік і рэгулярна атрымліваюць паведамленні аб кнігах па тэмах, якія іх цікавяць.

Для моладзі Магілёва пастаянна арганізуюцца экскурсіі ў бібліятэку, у час якіх юнаны і дзяўчаты даведваюцца пра багацце кніжнага фонду, пра тое, як пры дапамозе розных бібліяграфічных дапаможнікаў і даведнікаў можна хутка падабраць літаратуру на розныя тэмы.

Увесь кніжны фонд абанемента размешчаны так, каб адразу прыцягнуць увагу чытачоў. Каля нафеды, дзе абслугоўваецца моладзь, разгорнуты кніжныя выстаўкі і тэматычныя паліцы: «Рэвалюцыя, якая адкрыла новую эру», «Кастрычнік на Магілёўшчыне», «Палымныя рэвалюцыянеры», «Час, плыгодна, ты» і многія іншыя. У чытальнай зале выклікае цікавасць выстаўка «60 годаў нашай радзімы».

Асноўнымі формамі масавай прапаганды літаратуры ў юбілейны годзе сталі Кастрычніцкія чытанні, Ленінскія ўрокі, вечары-сустрэчы з ветэранамі партыі, героямі грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, перадавікамі вытворчасці.

На Ленінскім ўроку «Рэвалюцыяны трымаем крон», які правяла бібліятэка на фабрыцы мастацкіх вырабаў, выступіў ветэран партыі — старэйшы чытач бібліятэкі В. Багайчук.

Планы бібліятэкі аялікі і цікавыя. Цяпер рыхтуецца вечар «Песні, народныя рэвалюцыі», цыкл бібліяграфічных аглядаў «Савецкая Леніншчына». Бібліятэка прымае ўдзел у эстафеце на тэму «Савецкі лад жыцця», актыўна ўключылася ў агляд бібліятэкі, прысвечаны 60-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Г. МЕЛАМЭД,
загадчык навукова-метадычнага аддзела Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна.

Танце «Раніца» — народны ансамбль танца гродзенскіх тэкстыльшчыкаў. Фота Д. ЛУПАЧА.

ДРУГОЕ ЖЫЦЦЁ ДРЭУ

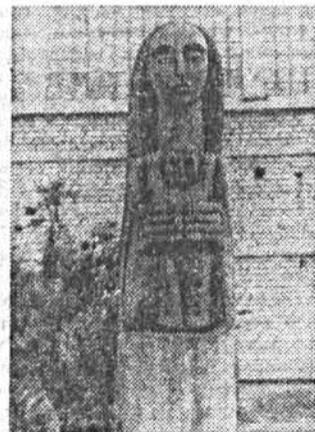
Дрэвы, як і ўсё на зямлі, не вечныя. Яны старэюць і паміраюць. Старыя дрэвы падлягаюць так званай «санітарнай вырубцы», каб даць дарогу новым парасткам. А ці можна прадоўжыць век дрэва? Аднойчы нейкай мастацкай натурн прыйшла ў галаву разумная думка: ператварыць ствол у дэкаратыўную скульптуру, даць дрэву другое жыццё.

У Гомельскім парку культуры і адпачынку імя А. В. Луначарэнага з'явілася серыя скульптурных фігур, матэрыялам для якіх гаспадарылі старыя дрэвы. Арыгінальна зроблены кампазіцыі «Роздум», «Смуткуючая маці» і інш.

Нядаўна ў скверы ля будынка Гомельскага філіяла «Велдзярпраекта» аформлены скульптуры «Мацірыства» і «Музыкант». Аўтар — старшы архітэктар «Гомельграмадзянпраекта» В. Кузьменка.

На здымку: скульптура «Мацірыства».

М. ГАТЮКІН,
Фота АУТАРА.

НЕКАЛЬКІ гадоў назад, у дзень адкрыцця юбілейнай персанальнай выстаўкі заслужанага настаўніка БССР мастака Сяргея Пятровіча Каткова, да яго падышла немалая жанчына і неяк нясмела, ціха сказала: «Ніколі б, напэўна, не зведла я, што за радасць такая—глядзець мастацтва (так і сказала—мастацтва), калі б не Толя мой. Памятаеце яго?—Яна дакранулася да рукі юнака, які стаяў побач.—З таго часу, як ён у студыю па чаў хадзіць, мы ніводнай выстаўкі не прапускаем... Раней думалася: навошта людзі маюць, калі ўсё жывое можна ўбачыць або на фатаграфію зняць?.. Ажно — не! Толькі ў мастацтве ўбачыш, якая наша зямля прыгожая...»

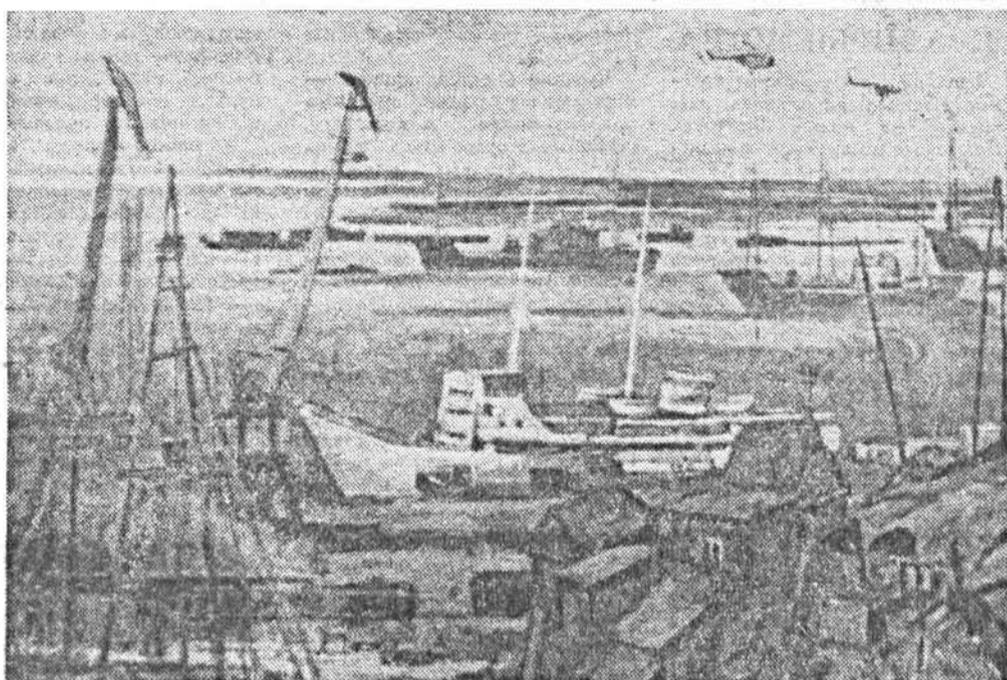
Нельга ўявіць сабе ўзнагароды для мастака і педагога большай, чым такі водгук і прызнанне. Не дарэмна, значыцца, пражыта жыццё, сорак пяць гадоў з якога аддадзены дзецям і творчасці.

У гэтыя дні ў Палацы мас-

тэраў уяўляў сябе без іх. «Вельмі ўжо хочацца паехаць у лес, у поле, на «нашы» месцы, дзе былі з дзецьмі,—гаварыў ён.— Восень такая ціхая, пяшчотная, цёплая... шчыра кажучы, паспрабаваў, паехаў (па сакрэту ад урачоў). Першы тыдзень даваўся вучыцца дыхаць (вельмі ўжо кіслароду ў лесе шмат), а потым нічога. Успомнілася, як з дзецьмі хадзілі тут, Папісаў... «Папісаў»—гэта не тое слова! Ён з прагнасцю галоднага накінуўся на фарбы, не звважаючы ні на цяжкае дыханне, ні на боль у сэрцы. Цэлымі днямі не адыходзіў ён ад мальберта. А каля яго паціху ўладкоуваліся з эцюднікамі хлопчыкі і дзяўчынкі, якіх натхніла нечаканая прыгажосць абранага мастаком матыву.

Ні дня без творчасці—гэта таксама не перабольшанне.

Але Сяргей Пятровіч ніколі не быў толькі педагогам або толькі мастаком. Педагог і мастак зліліся ў адно. Калі ён з дзецьмі лавіў матыльцоў, збіраў травы, кветкі—ён быў про-

Баржы на рацэ.

НАСТАЎНІК ЖЫВЕ Ў ВУЧНЯХ

СЛОВА ПРА С. П. КАТКОВА

тацтваў наладжана другая персанальная выстаўка Сяргея Пятровіча Каткова. Выстаўка пасмяротная. У асноўным рэспектыўная. Але тут ёсць работы, якія створаны ў апошнія пяць гадоў жыцця мастака і якія экспануюцца ўпершыню.

Як расквітнела, узмацнела палітра мастака! З якой апантанасцю і захопленасцю ўрываецца яна ў жыццё, адкрывае ўсё новае і новае прыгажосць.

...Ахапак няспелых каласоў жыта і лугавой травы, букеты рамонкаў і валошак у гліняных збанках адразу ствараюць асабліваю «каткоўскую» атмасферу прыўзнятаці і блізкасці да прыроды—быццям ты ў мансардзе-майстэрні Сяргея Пятровіча, дзе заўсёды палымнелі букеты палявых кветак.

Тут жа ўспамінаецца вузенькая, ледзь пратапаная сцежка ўздоўж ціхіх, зялёных платоў і весніц той вулачкі, дзе ён жыў. І сам Сяргей Пятровіч, які ўсміхаецца добразычліва і ўзрадавана, і ўлюбёна расказвае аб кожным куціку, аб кожнай травінцы, што расце ў яго палісадніку. (З кожнай паздкі ён прывозіў «кавалачкі» лесу, лугу, поля). Некалькі каласкоў выглядаюць з-за куста палявой лілеі. Побач—пяшчотная лясная фіялка. Ля агароджы — лугавы аер і шорсткая балотная асака. Усё быццам пасаджана абы-дзе, ды такая гармонія, такая натуральнасць пануе на гэтым маленькім шматку зямлі—ажно не верыцца, што гэта створана, а не расце само.

З такой жа любоўю, з якой ён вырошчваў свае любімыя кветкі і травы, выхоўваў Сяргей Пятровіч сваіх вучняў, з якімі ён ніколі не разлучаўся (трыццаць пяць гадоў нязменна кіраваў ён выяўленчай студыяй Палаца піянераў і школьнікаў). І нават калі цяжка захварэў, не супакоўся. Як толькі дазволілі рухацца, ён зноў у рабоце. Задумаў сабраць альбом малюнкаў і напісаць да яго каментарый, падзяліцца педагогічным вопытам, Сяргей Пятровіч кожны дзень рабіраў тысячы малюнкаў з «архіва», які ён сабраў за час работы з дзецьмі. Яму было цікава прасачыць, як мяняліся, пашыраліся інтарэсы і веды дзяцей, як мяняліся іх густы і адносіны да навакольнага свету. Разбіраючы работы, ён успамінаў амаль кожнага студыянца, нават нягледзячы на подпісы пад малюнкамі, ведаў, што гэта маляваў—Коля, гэта—Іра...

Ніводнага дня без вучняў—гэта не перабольшанне. Ён не

ста сваім чалавекам, сябрам. Але пасля такіх паходаў ужо не было патрэбы гаварыць, што такое прыгажосць і што яна ва ўсім: і ў бяскрайнім небе Лагойшчыны, і ў зялёна-асеняга лесу, і ў спрытных рухах плывца на Бярэзіне, і ў непразных кутках Бярэзінскага запаведніка... Усё гэта, здавалася, прыходзіла само па сабе. І калі ён быццам незнарок звяртаў увагу школьнікаў на тое, як «смачна рыпаць калёсы» або як «маўчыць чырвона-малінавы лес», ён непрыкметна пераўвасабляў з мастака ў педагога. Ды і сам ён не мог устаяць перад гэтым «смачна рыпаць». Хапаўся за пэндзаль, і тут жа на паперы нараджаўся «смак гэтага «рыпення»».

Так вось «само па сабе» і прыходзілі да дзяцей разуменне прыгажосці, прага творчасці.

— У чым сакрэт педагогічнай дзейнасці?—часта пыталіся ў Сяргея Пятровіча.

— Сакрэт?—здзіўляўся ён.— Ніякага сакрэту. Я проста жыць не магу без дзяцей.

Асаблівых сакрэтаў, бадай, і не было. Але ж як гэта не проста — зразумець васьмігадовага чалавека, якому да ўсяго ёсць справа. Яму абавязкова хочацца ўзлезці на высокі плот. Звычайныя веснічкі ён гатовы прыняць за ўваход у чароўную краіну. Ён марыць аб прыгодах. А дарослыя насцей за ўсё абрываюць яго і папра-

каюць: «Ну, куды цябе нясе?», «Куды лезеш, парвеш кашулю!», «Як ты сябе паводзіш?..» Каткоў—адзін з тых нямногіх дарослых, якому не трэба было тлумачыць, што намаляваны «не капаюць», а ўдаў, які «праглынуў слана». Ён быў з тых педагогаў, які мог вывіць, улічыць інтарэсы дзіцяці і выкарыстаць іх у працэсе выхавання. Непрыкметна, паступова раскрываў ён перад імі вялізны, складаны свет мастацтва.

Амель немагчыма акрэсліць педагогічны вопыт С. Каткова. Сапраўды, няма ніякіх сакрэтаў. Ён проста заўсёды адчуваў, ведаў, разумеў «як трэба». Ён не баяўся «антыпедагогічнага ўчынку»: першы мог сказаць: «Дзень добры, Алёша», мог выцерці сваёй насоўкай нос хлопчуку ці дзяўчынцы.

— Якія тут «сакрэты»? Узаемадзеянне з дзецьмі было такім арганічным працэсам, што нават і не заўважалася. Сёння мы можам толькі пашкадаваць аб тым, што гэтыя «незасакрэчаныя сакрэты» не вывучаны, не сталі здабыткам настаўнікаў і бацькоў, і ўсіх тых, хто мае дачыненне да эстэтычнага выхавання дзяцей. Не паспеў напісаць сваю «педагогічную пазему» і сам Сяргей Пятровіч. Але многія «каткоўцы», як называюць сябе яго шматлікія вучні, самі сталі кіраўнікамі студый і выхавалі ўжо сваіх вучняў, якія працягваюць і па-

шыраюць «каткоўскія» прыныпы эстэтычнага выхавання. Яны таксама, як і Сяргей Пятровіч, нястомна ходзяць з дзецьмі па лясных сцежках, устаюць на досвітку, каб «схапіць» тое адзінае імгненне, якое не паўтोरываецца. Глядзяць, як падаюць зоркі, як абсыпаецца пылок з кветак. Яны таксама, як і Сяргей Пятровіч, давяраюць сваім выхаванцам і раіцца з імі аб усім.

Сакрэты... За шматлікія гады работы ў студыі Мінскага Палаца піянераў назапасіўся вялікі вопыт работы. Студыя Каткова стала метадычным цэнтрам і апорным пунктам па эстэтычнаму выхаванню, па арганізацыі вучэбных заняткаў, выставак дзіцячай творчасці. Колькі лекцый, кансультацый, экскурсій па музеях і выстаўках правёў ён з кіраўнікамі студый рэспублікі, настаўнікамі школ, з дзецьмі сельскіх школ!

І да ўсяго яму была справа. «Трэба выдаць альбом дзіцячых малюнкаў», — марыць ён. І цалкам аддаецца гэтай справе. «А чаму б не выдаваць часопіс па эстэтычнаму выхаванню?» Ён настойваў, даказваў неабходнасць такога выдання... «У нас у рэспубліцы неабходна спецыяльная мастацкая школа», — зноў хваляваўся ён. І самым актыўным чынам прымаў удзел у яе стварэнні. Працуючы з поўнай аддачай сіл, ён і ад іншых патрабаваў таго ж.

«Няўжывучымы», «неспакойны» — можна было пачуць ад многіх людзей, з якімі яму даводзілася працаваць. Так, Сапраўды. Усё, што тычылася дзіцячых інтарэсаў, рабіла яго непрымірымым.

А колькі душэўных сіл аддаваў мастак грамадскай дзейнасці! Ён быў членам праўлення Саюза мастакоў БССР, старшынёй дзіцячай эстэтычнай камісіі, старшынёй маляўніча-афарміцельскага савета Саюза мастакоў БССР, членам жывапіснай секцыі, членам журы ўсіх дзіцячых творчых выставак...

У гэтай нястомнай актыўнасці, відаць, асноўны сакрэт прыцягальнасці Каткова-педагога і Каткова-мастака.

У поўнай меры раскрываецца яго душа ў яго творчасці, якая не менш значная, чым яго педагогічная дзейнасць. Пейзаж — асноўнае захопленне мастака. Кожная работа — гэта частачка жыцця, прапушчанага праз вострае, жывое вока мастака. Пейзажы і нацюрморты Каткова поўныя эк-

спрэсіі, нервовага напружання, без чаго немагчыма сапраўднае мастацтва. Каткоў мог убачыць прыгажосць роднага краю нават ў самых звычайных праявах, ён умеў бачыць галоўнае, што мяняе сутнасць звычайнага. Уласна кажучы, для яго не існавала нічога другараднага. Са звычайнага: з рачулікі, з травы, з лесу, з кветкі створана самае дарагое — зямля, на якой ён жыў. Беларусь — яго песня. Яго пэндзаль літаральна асвятляе палотны колерам, рухам ліній... Калі глядзіш карціну Каткова, ловіш сябе на думцы, што рух падхоплівае цябе, вядзе за межы невялікага палатна і перад табой адкрываецца вялізная панорама роднага краю («Паварот ракі», «Белыя лілеі», «Лагойшчына»). У яго шматлікіх пейзажах і нацюрмортах колер нясе вялікую эмацыянальную нагрузку. Звычайны ахапак гарлачыкаў, які кінуты на краі лодкі, ператвараецца ў колерны паток, у маляўнічую мелодыю («Жоўтыя гарлачыкі»). А вясёлка над лугам, над усёй зямлёю, абяцваючы дождж, гром, град, сонца, жыццё...

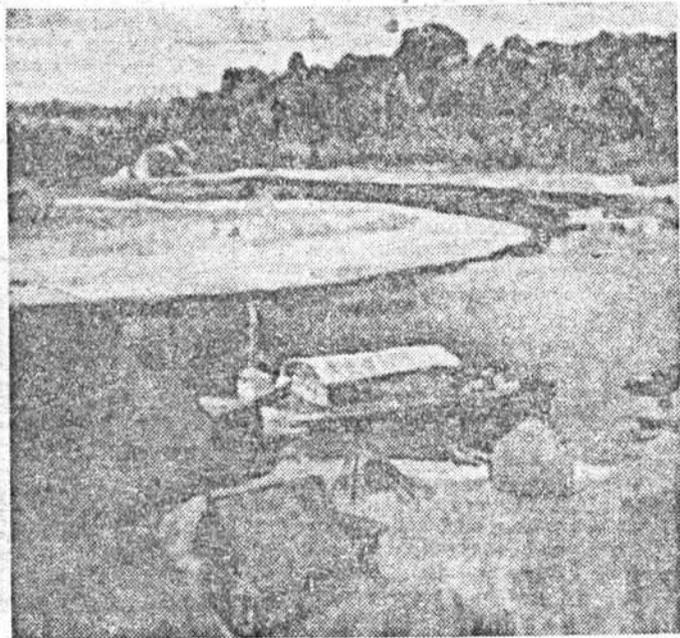
Каткова іншы раз папракалі ў шматслоўнасці, у перагружанасці палотнаў дэталямі. Не! У сабранных на выстаўцы палотнах мастака — не шматслоўе, а роздум аб шматграннасці свету, у якім жыў мастак. Гэты роздум, імкненне пранікнуць у сутнасць і выявіць характар прыроды — галоўная тэма яго твора. Тэма ўрачыстасці і радасці жыцця...

Каткову заўсёды было пра што сказаць. Ён ніколі не адчуваў «крызісу тэмы». «Пастаў палатку на беразе ракі і выходзь з яе кожны раз у другі бок — кожны раз ты ўбачыш цуд», — гаварыў ён. Каткоў не супакоўваўся. Ён знаходзіў гэты «цуд», і сотні, дзесяткі соцень энергічных кароткіх мазкоў клаліся на палатно.

Ніколі не падладжваўся Каткоў пад «моду». Яго жывапісная манера і выпрацаваная гадамі стылістыка непаўторныя. Каткоў застаўся верны сабе. Ён здолеў захаваць непасрэднасць успрыняцця жывой прыгажосці свету, сапраўднае адчуванне прыроды. Таму і работы яго поўныя свежасці, багацця прыроды.

Часта ў Каткова пыталіся: ці не перашкаджае яму — мастаку — праца педагога? «Дзеці ў сваіх работах непаўторныя. Яны часам адкрываюць для мяне цуды, яны так могуць ператварыць самае звычайнае ў значнае, што і сам пачынаеш бачыць больш востра», — гаварыў Сяргей Пятровіч. — Без маіх вучняў я і сотай долі не зрабіў бы таго, што змог. У гэтым перакананы».

Браніслава ЛОБАН.

Ля берагоў Дудзінікі.

ПРАДПРЫЕМСТВА

Есць ля Оршы рабочы пасёллак. Пасёллак, як пасёллак, якіх тысячы на нашай Беларусі. Прыгожыя шматпавярховыя дамы бягуць ад гарызонта да гарызонта, шырокія вуліцы патапаюць у аksamіце дрэў і садавіны. На яго ўскраіне — група будынкаў з белай і чырвонай цэглай. Гэта — ордэна Кастрычніцкай Рэвалюцыйнай фабрыка «Чырвоны Кастрычнік». Чаму менавіта мы выбралі яго? Есць жа заводы і большыя па вытворчых магутнасцях, і лепшыя па вытворчых паказчыках, і па ўкараненню тэхнічнага прагрэсу. Бадай, таму, што гэта старэйшае прадпрыемства рэспублікі з багатымі рэвалюцыйнымі традыцыямі. Сёлета яму споўнілася 104 гады. А яшчэ таму, што на прыкладзе гэтага сярэдняга прадпрыемства хацелася ўбачыць змены, якія адбываюцца ў нашай эканоміцы, у дзейнасці калектываў, жыцці людзей.

Рабочыя завода прымалі актыўны ўдзел у падзеях першай рускай рэвалюцыі 1905 года. Усёй іх дзейнасцю кіравала група РСДРП. Яна была хоць і нешматлікай, але дружнай і згуртаванай. Арганізоувала масавыя забастоўкі, заклікала рабочых на дэманстрацыі.

Новая гісторыя завода пачалася пасля перамогі Вялікага Кастрычніка. Яшчэ ў 1921 годзе за вялікія заслугі ў рэвалюцыйным руху прадпрыемству прысвоена назва «Чырвоны Кастрычнік».

У далёкім мінулым тут выраблялі цвікі і дрот, а яшчэ — кайданы. Тыя кайданы, у якіх царскія жандары закоўвалі барацьбітоў за народнае шчасце і гналі па стэпу і Сібіру. Прышла воля. На заводзе пачалі выпускаць сячкарні і малатарні, потым — швейныя машыны.

Зараз калектыву прадпрыемства вырабляе разнастайныя радыёстанцыі для народнай гаспадаркі, дакладную і надзейную апаратуру сувязі. Радыёстанцыі з маркай завода можна сустрэць і ў лесарубаў, і ў будаўнікоў, і ў чыгуначнікаў, і ў шахцёраў, і на калгасным жніўным стане. Прадукцыя завода мае высокія тэхнічныя характарыстыкі, афармляецца з добрым эстэтычным густам, працуе якасна і надзейна. Канструктары пастаянна сочаць за модай і навінкамі, улічваюць заўвагі і пажаданні спажывоўцаў.

Што характарызуе сучасны завод? Па-першае, высокая свядомасць і кваліфікацыя яго рабочых. Многія з іх узнагароджаны ордэнамі і медалямі. Ударнік камуністычнай працы гальванік Браніслава Сяргееўна Галецкая — кавалер ордэна Леніна. Стругальшчык Аляксандр Пятровіч Аверчанка, гальванік Антон Мацвеевіч Гутаровіч, слесар-зборшчык Аляксей Аўрамавіч Папкоў за добрасумленную працу ўзнагароджаны ордэнамі Кастрычніцкай Рэвалюцыі.

Па-другое, на заводзе высокі ўзровень механізацыі і аўтаматызацыі. У аўтаматных цэхах, напрыклад, які, што называецца, можна дзець вокан акінуць, толькі сям-там заўважаш станочнікаў і наладчыкаў. Але цэх жыве, працуе: аўтаматы па загаду чалавека выконваюць сваю праграму.

Па-трэцяе, завод — прадпрыемства высокай культуры, бо без гэтага немагчыма ні пастаяннае павышэнне прадукцыйнасці, ні добрая якасць і надзейнасць вырабаў. Высокая культура — гэта паляпшэнне ўмоў працы на кожным рабочым месцы, укараненне перадавых метадаў і прыёмаў кіравання на навуковай аснове. Гэта — з добрым эстэтычным густам аформлены інтэр'еры цэхаў і аддзелаў, цудоўныя класы і кабінеты для вучобы

рабочых і інжынерна-тэхнічных работнікаў.

Чысціня і дагледжанасць — характэрныя рысы сучаснага прадпрыемства. А вось тым, што ў некаторых цэхах вісяць карціны мясцовых мастакоў, быццам трапляеш у якісьці музей, што побач са станкамі зіхаць кветкі і цягнуцца ўгору галінкі вазонаў, не ўсюды могуць пахваліцца. Не ўсюды ўбачыш і тое, што рабочыя прыходзяць у цэх апранутыя, быццам у Дом культуры. На «Чырвоным Кастрычніку» такое ўбачыш.

Культура вытворчасці — гэта дыспетчарскія пульта сувязі і дыктафоны на рабочых месцах, што звязваюць кіраўнікоў

прадпрыемства з рознымі службамі. Гэта — і аўтаматычная сістэма кіравання вытворчасцю, першая чарга якой не ўзабаве ўступіць у строй.

Па-чацвёртае, на заводзе пастаянна абнаўляецца абсталяванне. Скажам, толькі сёлета мяркуецца ўстанавіць 5 станкоў з праграмным кіраваннем.

Да характарыстыкі прадпрыемства, бадай, можна дадаць тое, што яго людзі пастаянна нарошчваюць аб'ём валавай прадукцыі ў асноўным за кошт росту прадукцыйнасці працы, дабіваюцца высокай рэнтабельнасці, выдатнай якасці, перавыканання іншых вытворчых паказчыкаў. А адсюль — вялікія сродкі, якія можна выдаткаваць на далейшае развіццё прадпрыемства, на задавальненне матэрыяльных і культурных патрэб працаўнікоў.

Ад цвікоў і кайданоў да паўправадніковых радыёстанцый. Ад кустаршчыны да цэхаў-аўтаматаў. Такая звалючыца завода. Гэта — наша ява.

КІРАВАННЕ

— Хіба я тут гаспадар? — не то жартам, не то ўсур'ёз гаварыў пры размове дырэктар прадпрыемства Мікалай Арцёмавіч Пакідзін. — У нас кожны работнік завода — няштатны дырэктар. Кожны адчувае персанальную адказнасць за стан спраў на прадпрыемстве.

Так, сапраўды, зараз рабочы — грамадскі і палітычны дзеяч, актыўна ўдзельнічае ў кіраўніцтве гаспадарчай дзейнасцю прадпрыемства. Прымаючы непасрэдны ўдзел ва ўдасканаленні арганізацыі працы, яе нарміраванні, прыёме на работу і звальненні, — кожны на справе з'яўляецца гаспадаром вытворчасці. Гэта адказнасць прымушае кожнага неяк інакш глядзець на сваё месца ў калектыве, больш сумленна і прынцыпова адносіцца да даручаных абавязкаў.

Разнастайныя формы ўдзелу кожнага працаўніка ў кіраванні справамі на заводзе «Чырвоны Кастрычнік». Безумоўна, галоўнае месца тут займаюць партыйная, прафсаюзная і камсамоўская арганізацыі. Кожны працаўнік актыўна ўдзельнічае ў распрацоўцы і ажыццяўлен-

ні дзяржаўнага плана, кантралюе ахову працы і стан тэхнікі бяспекі, клапаціцца аб сваім культурным і фізічным развіццём, арганізацыі адпачынку.

На рабочых сходах, як адной з форм школы камунізму, школы кіравання, абмяркоўваюцца пытанні развіцця вытворчасці і сацыялістычнага спаборніцтва, выхавання і замацавання сацыялістычнай дысцыпліны працы. На іх абмяркоўваюцца і прымаюцца планы работы прадпрыемства і планы сацыяльнага развіцця калектыву, праблемы маральнага і матэрыяльнага стымулявання.

Не менш важнае значэнне надаецца на заводзе і рабоце пастаянна дзеючых вытворчых

тураюць са справаздачамі на рабочых сходах кіраўнікі прадпрыемства, раскажваюць пра сваю работу дэпутаты Саветаў. Гэта — дэмакратычны парадак. Ён адпавядае структуры нашага сацыялістычнага ладу. Безумоўна, ён патрабуе далейшага развіцця ў адпаведнасці з патрабаваннямі XXV з'езда КПСС аб пашырэнні ўдзелу працоўных у кіраванні дзяржавай.

КАДРЫ

«Праца я заўсёды любіў, таму і на токара вучыўся нядрэна. Але праз некаторы час высветлілася, што пляці класаў не хапае нават на тое, каб стаць хоць неблагім токарам. Я гэта

падрыхтаванымі токарамі, слесарамі, фрэзероўшчыкамі.

І абавязкова кожны перад пачаткам працоўнай дзейнасці ідзе ў заводскі музей. Багаты рэвалюцыйныя традыцыі прадпрыемства. Сотні яго працаўнікоў адалі жыццё ў барацьбе з фашысцкай карычневай чумой. Векапомны след пакінула кожнае пакаленне ў станаўленні і развіцці роднага завода. Традыцыі трэба памнажаць. І перакананыя ў гэтым навічкі ўліваюцца ў рады рабочага класа.

Гэта робіцца ўрачыста. Навічкі прыносяць прысягу, ім уручаюцца прапускі на завод, «Памяткі маладому рабочаму». Гэта ж ўрачыста ўручаецца і

ЗАВОД для ОРШЫ

Анатолий АСТРЭЙКА

Сацыяльны партрэт прадпрыемства або шэсць замалёвак з Аршанскага ордэна Кастрычніцкай Рэвалюцыйнай фабрыка «Чырвоны Кастрычнік».

разумеў, сутыкнуўшыся з чарцяжамі ды разлікамі. Давялося вучыцца. І я падаўся ў вярчэнню школу рабочай моладзі.

Шчыра прызнаюся, не лёгка было ў той час. Яшчэ калі працуеш на дзённай змене — нішто. Прыйдзеш з працы, пасядзіш гадзінкі дзве за ўрокамі і — у школу. Есць калі і адпачыць. А вось у начную змену — горш. На працу хадзіў пасля школы, а адпачываў днём.

Так апісвае сваю працу на «Чырвоным Кастрычніку» ў аўтабіяграфічным нарысе «Ад разца да пяра» пісьменнік Уладзімір Корбан. Амаль пляці дзесяткаў гадоў прайшло з таго часу. Зараз у музеі завода ёсць спецыяльны аддзел, прысвечаны жыццю і творчасці вядомага байкапісца. Адна з вуліц пасёлка носіць яго імя.

Навучанне прафесіянаў на заводзе ў асноўным праводзіцца індывідуальным метадам. Шырока разгорнуты рух настаўніцтва.

Калектыву завода шэфствуе над мясцовымі школамі. Абсталявалі для іх класы, лабараторыі. Завезлі станкі, прыборы, апараты. Вучні праходзяць вытворчую практыку на заводзе. Вось чаму з дзяцінства многія лічаць завод сваім родным, а пасля апошняга школьнага года званка прыходзяць сюды

Безумоўна, тут нельга не сказаць і пра тое, што некаторыя рабочыя — дэпутаты мясцовых Саветаў. Прымаючы на сесіях Саветаў рашэнні, яны тым самым вырашаюць жыццёва важныя для завода пытанні.

Партыя патрабуе ад грамадскіх арганізацый выхоўваць у кожнага грамадзяніна пачуцці гаспадары вытворчасці, жыццёвыя патрэбнасці кіравання ёю. У праекце новай Канстытуцыі СССР прадугледжана далейшае ўмацаванне і развіццё савецкай дэмакратыі. Мяркуецца ўстанавіць больш строгуую сістэму справаздачнасці выканаўчых органаў перад выбарнымі. На заводзе многае робіцца ў гэтым напрамку. Выс-

першая зарплата. Безумоўна, усе мерапрыемствы садзейнічаюць прывіццю любіць да роднага завода, сваёй прафесіі, якую юнакі і дзяўчаты выбіраюць па душы.

Як правіла, назаўсёды звязваюць свой лёс тыя, хто мае трывалыя з ім карані: тут ён нарадзіўся, тут жывець яго родныя.

Творчасць — характэрная рыса кожнага прадстаўніка «Чырвонага Кастрычніка». Сотні рабочых тут наватары вытворчасці, рацыяналізатары і вынаходнікі. Супрацоўнікі аддзела рацыяналізацыі, вынаходніцтва і патэнтаведання завода праводзяць карпатлівую работу з наватарамі. Распрацоўваюць для іх тэмы, дапамагаюць афармляць дакументацыю. Усё гэта садзейнічае таму, што колькасць рацыяналізатаў і вынаходнікаў на заводзе расце. Ад укаранення іх прапаноў толькі за мінулыя пяцігодку атрымана эканомія больш чым у мільён рублёў. Толькі ў шліфоўшчыка Сяргея Ціханскага на рахунку 23 укаранёныя прапановы. За вытворчыя поспехі і пастаянны наватарскі пошук С. Ціханскі ўзнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. Такіх умельцаў на заводзе — сотні. Яны садзейнічаюць далейшаму павышэнню тэхнічнага ўзроўню прадпрыемства, культуры вытворчасці, укараненню ў цэхах новых тэхнічных працэсаў.

Выступае заводскі хор.

РАБОЧЫ

Васіль Цімафеевіч Прохараў — ветэран завода. Больш за 25 гадоў працуе ён тут. Зараз — наладчыкам высокага разраду. Абслугоўвае 7 станкоў пры норме 4. Пры неабходнасці можа замяніць токара, свідравальшчыка, электрыка. Займаецца ў школе рабочай моладзі, член заводскага камітэта прафсаюза, заслужаны работнік прамысловасці БССР, узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, Ленінскім юбілейным медалём.

Марыя Патроўна — яго жонка. Працуе кантралёрам на заводзе. Узнагароджана таксама Ленінскім юбілейным медалём.

Жывуць у новым доме ў добраўпарадкаванай кватэры. Дачка скончыла медыцынскае вучылішча, працуе ў мясцовай бальніцы, сын вучыцца ў школе. Прохаравы атрымліваюць у месяц каля 350 рублёў і дачка 80 рублёў. Каля 400 рублёў склала трынаццатая зарплата.

— Як расходуюць іх? — усміхаецца Васіль Цімафеевіч. — Глядзіце, у доме ўсё ёсць: і дываны, і халадзільнік, і кнігі, і мэбля... У мяне чатыры кацыюмы, у жонкі і дачкі, само сабой, больш. Гэта дастаткова. Патрэбнасці павінны быць разумныя.

Тысячы такіх сем'яў, як сям'я Прохаравых, жывуць у пасёлку, працуюць на заводзе. Гэта — гаспадары вытворчасці, высокакваліфікаваныя спецыялісты, адукаваныя і сямейныя людзі. Лепшыя рысы сучаснага рабочага прывіваюцца аршанцам на занятках гурткаў сістэмы палітычнай і эканамічнай адукацыі, школ камуністычнай працы, у штодзённай працоўнай дзейнасці.

Працоўнікі «Чырвонага Кастрычніка» жывуць у дастатку. За першы квартал сёлетняга года сярэдняя зарплата рабочага склала 183 рублі. І яшчэ з фонду грамадскага спажывання выдаткавана на кожнага рабочага розныя дабавак і льгот на 50 рублёў.

Калі на заводзе сацыялагі праводзілі даследаванне, на пытанне «Ці знаходзіце вы задавальненне ў працы?» 85 працэнтаў апытаных далі станоўчы адказ. Значыцца, праца для рабочага перастала быць толькі сродкам для існавання. Аршанцы ўсё паўней і больш рознабакова задавальняюць у ёй свае фізічныя і інтэлектуальныя патрэбы. Праца дае магчымасць кожнаму найбольш поўна раскрыць свой творчы патэнцыял.

ПАСЁЛАК

Адразу ж за праходнай раскінуўся векапомны бор — парк з гонкімі соснамі і разлапістымі ліпамі. У ценю магутных дрэў асфальтаваныя вуліцы і тратуары. У вяснюю святланую пару над імі чуюцца салаўіны пошчак. Шматпавярховыя дамы патаюць у зеляніне і квецені. У гэтым прыгожым месцы жыве большасць рабочых і служачых завода. З кожным годам паліпшаецца іх бытавое абслугоўванне. Нядаўна пабудаваны буйныя магазіны — прамтаварны, мяса-малочны і харчовых тавараў, камбінат бытавога абслугоўвання, майстэрня па рамонту бытавой тэхнікі. Адкрыліся гасцініца і лазня. У жылыя дамы прыйшлі газ і вада. У новае прасторнае памяшканне перасялілася сталовая.

Ёсць свая бальніца, паліклініка, заводская амбулаторыя, аптэка, зубапрацэзная майстэрня.

Цэнтрам культурнага жыцця завода з'яўляецца Палац культуры. Кінафільмы, лекцыі, даклады, дыспуты, сустрэчы з ветэранамі рэвалюцыі, вайны і

працы, дзелямі навукі і мастацтва, тэматычныя вечары, вечары калектыўнага і сямейнага адпачынку, пасвячэнне ў рабочыя і ўрачыстыя провады ў рады Савецкай Арміі, канцэрты самадзейных і прафесіянальных артыстаў... Афішы з назвамі мерапрыемстваў змяняюць адна адну.

Гасцямі заводчан былі артысты Паўночнага рускага народнага хору і Беларускага дзяржаўнага народнага хору, кампазітары Эдуард Калманюскі, Марк Фрадкін, Ігар Лучанок, пісьменнікі.

Дзеці і дарослыя займаюцца ў разнастайных гуртках мастацкай самадзейнасці, спяваюць у хоры, іграюць у аркестры народных інструментаў. Штогод праводзяцца агульназаводскія агляды мастацкай самадзейнасці.

Усё лепш задавальняюцца духоўныя запатрабаванні рабочых, іх адпачынак цікавы і змястоўны. І Палац культуры, і два стадыёны, і бібліятэка, і кніжны магазін, і асабістыя бібліятэкі — усё гэта яркія прыкметы сучаснага быту і жыцця аршанцаў.

Аднак, задедзім пытанне, ці спрыяе тое, што маецца зараз у такіх невялікіх гарадках, як наш заводскі пасёлак, гарманічнаму развіццю чалавека працы? Адказ на яго маглі б даць 460 заводчан, што вучацца ў ВНУ, тэхнікумах і школах рабочай моладзі, тысяча чалавек, што займаюцца ў гуртках мастацкай самадзейнасці заводскага Палаца культуры. Адказ на гэта пытанне мог бы даць кожны трэці працоўнік завода, што без адрыву ад вытворчасці атрымаў сярэдняю ці вышэйшую адукацыю.

Заводчане любяць свой пасёлак з яго векавымі прысадамі, з задуменым сасновым борам. Выходзяць на суботнікі і нядзельнікі, добраўпарадкоўваюць яго. І ён маладзее з кожным годам.

ПЛАНЫ

«Галоўнай задачай сацыяльнага развіцця калектыву завода на дзесятую пяцігодку з'яўляецца распрацоўка і ажыццяўленне шырокага комплексу мерапрыемстваў, якія забяспечаць паступовае змяшэнне сацыяльна-эканамічных адносін паміж работнікамі фізічнай і разумовай працы, паміж кіруючай і выканаўчай працай, значна змяняць характар працы, палепшаць жыллёва-бытавыя ўмовы і матэрыяльны дабрабыт рабочых прадпрыемства, павысяць іх ідэалагічны, агульнаадукацыйны, тэхнічны і культурны ўзровень».

Так запісана ў сацыяльным плане развіцця калектыву на дзесятую пяцігодку. План дэталёвы, навукова абгрунтаваны. У ім падрабязна расказваецца, за кошт якіх рэзерваў павысіцца прадукцыйнасць працы, палепшыцца якасць прадукцыі, стане больш эфектыўнай вытворчасць, наладзіцца рытмічнасць. Асобныя раздзелы прысвечаны паліпшэнню дабрабыту працоўнікаў завода, задавальненню іх духоўных і матэрыяльных патрэб. Так, толькі сярэднемесячная заробатная плата рабочых і інжынерна-тэхнічных работнікаў за пяцігодку павялічыцца на 20—22 працэнта. На 16,7 працэнта ўзрасце сярэднемесячныя прэмія. Вырастаць новыя дамы, прафесіянальна-тэхнічнае вучылішча і на яго базе тэхнікум. Папрыгажэе пасёлак. Планы нашы заўсёды ажыццяўляюцца.

Калектыву завода «Чырвоны Кастрычнік» уступіў у 105-ы год свайго існавання. Адно пакаленне змяняла другое, памнажала лепшыя традыцыі. Рабочая гвардыя аршанцаў бацьчы перад сабой вялікую мэту — пабудову светлага камуністычнага грамадства і ўпэўненай хадюю набліжаецца да яе.

ЛЯ КЛУБА вёскі Беларэануе ажыўленне. Дзесяткі вясцоўцаў сабраліся сюды, каб прыняць удзел у шлюбным абрадзе агранома калгаса імя Жданава Алены Сулкоўскай і шафэра мазырскай раённай бальніцы Віктара Кулакоўскага.

Маладая — у вясельнай доўгай сукенцы, на галаве — беласнежна вэлом. Малады — у строгім цёмным касцюме.

Іх хлебам-соллю сустракаюць дзве дзяўчыны ў нацыянальным беларускім адзенні і ўручаюць ім каравай.

Аркестр іграе марш. Маладыя ўздрымаюцца па прыступках ганка і ідуць у святочна аформлены клуб. Тут яны па-

да стварэння сям'і або скасаванні першапачатковае пагадненне. Заручыны не з'яўляюцца канчатковым рашэннем уступлення ў сямейны саюз, не нясуць у сабе якіх-небудзь юрыдычных правы і абавязкі ў адносінах юнака і дзяўчыны.

Многія элементы гэтага старадаўняга абраду (пасаг, зямельныя надзелы і да т. п.) у нашы дні палкам адышлі. Сёння заручыны дапамагаюць выхоўваць у маладых людзей сур'ёзныя і адказныя адносіны да стварэння сям'і. Жаніх і нявеста, накіраваўшыся ў сельскі Савет, Дом культуры або іншае месца, прызначанае для заключэння шлюбу, ведаюць — выпрабавальны тэрмін вытрыма-

І вось надыходзіць дамоўлены дзень, настае вечар, спеленца дымок над хатамі, запальваюцца ў небе зоркі, выплывае з-за лесу сярпок месяца. Дзяўчаты сталы накрываюць абрусы вышываныя сцелюць, а хлопцаў пакуль на парог не пускаюць. Яны толькі ў вокны зазіраюць. Цікава — што там робіцца?

І раптам нечакана ў марознай цішы заіграе гармонія, адгукнецца яму другі, быццам запрашаючы моладзь на свята.

Заўсёды яно пачыналася з танцаў. Гучалі цымбалы, спывалі скрыпкі, заліваліся гармонікі. Юнакі і дзяўчаты скакалі вясёлыю полку, лывовіху, кадрыль з пацалункамі, каробачку і іншыя народныя танцы. Для таго і прыдумалі людзі ігрышча, каб і сябе паказаць і на другіх паглядзець, для святочнага стала маладою вясватаць.

Выбіралі загадка «бацьку» і «маці» — людзей з багатым жыццёвым вопытам, многадзетных, з самых працавітых і дружных сямей. Яны, у сваю чаргу, давалі «маладой» добрыя парады, намаданні.

І заручыны, і «башкоўскі» наказ суправаджаліся песнямі, танцамі. А калі ўсе становіліся ў вялікі круг — пачыналася ўжарт вянчанне з гульнямі ды прыпеўкамі, вихурным танцам «жаніха» і «нявесты».

Як усе пары «сасватаюць», сядваюць госці за сталы. Першае слова «башка» гаворыць — павучанні хлопцам дае: як жыць, працаваць, гаспадарыць. А пасля і «маці» перад дзяўчатамі прамову сваю вядзе: як мёр ды лобоў у сям'і трымаць.

Пад вокнамі хаты і ў сенцах поўна народу. Сапраўдным башкам не спіцца: ім таксама цікава паглядзець, як праходзіць «Жаніцьба Цярэшкі». Не ўсё роўна ім, каго на ігрышчы выбяруць у пары для іх дачкі ці сына. Яны ведаюць, што пасля жартоўнага, інсценіраванага вяселля, на другі дзень сваты ідуць да нявест тых, з кім хлопцы ў гэты вечар дамовіліся.

Вяселле працягвалася звычайна да самых пёўнаў. Пасля сляняне доўга ўспаміналі свята: разважалі ды меркавалі, што было добра, а што дрэнна атрымалася.

І песні, і танцы цяпер на вялікіх сельскіх святах іншыя. Пра «Жаніцьбу Цярэшкі» мне расказалі нарачанскія старажылы. Паводле іх успамінаў, я і аднавіў карціну гэтага народнага відовішча. Цікавым было свята!

Захаванне самабытных народных традыцый — высакародная і патрэбная справа. Пра яе адраджэнне настаў час падумаць Рэспубліканскаму Дому народнай творчасці, а магчыма, і фальклорна-харэаграфічнаму ансамблю «Харэшкі». Няхай ажыве «Жаніцьба Цярэшкі», калі не ў жыцці, дык хоць на сцэне.

Нельга сказаць, што сённяшні рытуал заручыны дасканалы. Хацелася б, каб арганізатары гэтага цырыманілаў праўлялі як мага больш вынаходліва і творчасці. Тут патрэбна дапамога ўсёй грамадскасці. Любы абрад — няхай гэта вяселле, нараджэнне або заручыны — узнікае як плён народнай творчасці.

М. СІСКЕВІЧ,
старшы рэдактар Рэспубліканскага метадычнага кабінета Міністэрства культуры БССР.

ЗАРУЧЫНЫ

дыходзяць да стала, дзе занялі месца члены камісіі ўрачыстых абрадаў Скрыгалаўскага сельскага Савета, прадстаўнікі грамадскасці.

Усе ўважліва слухаюць абрадавага старасту Любоў Захараўну Курмаз. Яна гаворыць урачыста, сардэчна:

— Перш за ўсё я хачу спытаць, ці цвёрдыя вы ў сваім жаданні стаць мужам і жонкай, ці ўпэўнены ў сваіх пачуццях?

— Так, — чуваць ціхі голас маладой.

Адказ маладога гучыць больш смела.

— Калі ласка, пастаўце свае подпісы. Спачатку маладая — вось тут і тут...

Нарачоныя заманоўваюць свой сямейны саюз, абменьваюцца персцёнкамі.

Абрадавы стараста зноў звяртаецца да маладых: «Шчасливая сям'і не можа быць без вялікага пачуцця і адказнасці за лёс блізкага чалавека. Ведайце, вы ствараеце сям'ю не толькі для сябе. За шчасце ў ёй вы адказваеце перад грамадствам, перад дзяржавай. Жадаю вам адзначыць і сярэбрае вяселле, у добрым здароўі дажыць да залатога!»

Любоў Захараўна стараецца сказаць так пранікнёна, каб заўсёды помнілі маладыя.

Грамадскі сват Б. Каласоўскі ўручае пасведчанне аб шлюбе, ім падносяць памятныя падарункі.

Вяселлю ў Белым папярэднічалі заручыны, якія адбыліся месяц назад. Тады Алена Сулкоўская і Віктар Кулакоўскі заявілі аб сваім намеры стварыць сям'ю. Для жаніха і нявесты гэта быў незабыўны, урачысты дзень. Іх павіншавалі таварышы па працы, сваякі. У клубе адбыўся маладзёжны вечар. Ужо на наступны дзень усе ў калгасе імя Жданава вядалі: неўзабаве ў Белым будзе спраўляцца яшчэ адно вяселле.

Заручыны — народны абрад, карэні якога выходзяць з глыбокай даўніны. Ён існаваў незалежна ад царквы і ўяўляў сабой папярэдні дагавор аб заключэнні шлюбу. З дня заручыны хлопцы і дзяўчыны атрымлівалі права называцца маладымі і маладою да самага ўступлення ў шлюб. Заручыны па дамоўленасці ў той час мелі тэрмін ад аднаго да двух месяцаў. Гэта патрэбна было для таго, каб лепш падрыхтавацца да вясельнага застолля.

Заручыны, якія сталі адраджацца срод новых савецкіх абрадаў і рытуалаў, даюць магчымасць жаніху і нявесте падумаць, лепш падрыхтавацца

ны, рашэнне прынята канчаткова. Члены камісіі па ўрачыстых абрадах разумеюць: у маладых людзей была не проста вясна, захапленне, а да іх прыйшло сапраўднае пачуццё.

І разам з тым, трэба зазначыць, што рытуал заручыны знаходзіцца яшчэ ў стадыі адраджэння, дае толькі свае першыя парасткі.

Многае могуць зрабіць у гэтым напрамку клубы маладой сям'і. Такія ёсць пры Пінскім гарадскім Доме культуры, у Мінскіх Палацах культуры тэатральна-аўтамабільнага завода, у Наваполацкім Палацы культуры нафтакоў і іншых гарадах і раённых цэнтрах рэспублікі. Для тых, хто вырашыў уступіць у шлюб, тут чытаюцца лекцыі, праводзяцца гутаркі на тэмы сямейных адносін, маральных асноў шлюбу, на пытаннях, культуры быту і сям'і. Нядрэнна было б вечары, прысвечаныя заручынам, завяршаць сваёасоблівымі «конкурсамі» жаніхоў і нявест. На іх маладыя пары могуць прадэманстраваць сваё ўменне ў розных гаспадарчых справах: прыгатаваць ежы, сервіроўкі стала, шыцці і г. д.

У заручынах, як і ў іншых святах, быў «і свой лад, і свой уклад». Калісьці ў бедных сямейных сям'ях вяселлі спраўляліся звычайна восенню і зімой, калі ў засекі ссыпалася збожжа і людзі былі менш заняты працай. Тады на каляды ў вёсках праводзілася ігрышча пад назвай «Жаніцьба Цярэшкі» — своеасаблівы народны святочны спектакль. Вечарамі ў хаты збіралася моладзь, выяўляліся таленты — вызначалі, хто пойдзе ў танцоры, хто ў музыкі, у спевакі, жартаўнікі і выдумшчыкі. Забавам не было канца. І хоць па ўсіх акругах ігрышча праводзілася ў адзін і той жа час, але завітвалі і госці з суседніх вёсак.

Хату для ігрышча выбіралі светлую, прасторную, з драўлянай падлогай, каб танцаваць было лепш. Асабліва стараліся дзяўчаты і іх маці: рыхтавалі абновы, вышывалі ручнікі, павалочкі, ткалі посілкі з прыгожым арнамантам, упрыгожвалі імі пакой. Як-ніяк, а ігрышча заўсёды заканчвалася заручынамі. І хоць «Жаніцьба Цярэшкі» — забава для моладзі, але ўся вёска чакала яго. Яшчэ задоўга да гэтага раіліся, меркавалі: у якой сям'і пасля свята вяселле адбудзецца. А пакуль усе гаспадыні пяклі каравай з макам, рабілі бульбяныя клёцкі, рыхтаваліся да народнага свята.

Калентый рэданцыі часопіса «Беларусь» выказвае глыбокае спачуванне мастацкаму рэдактару ЦІХАНОВІЧУ Канстанціну напатаўшчага яго гора—смерці маці Ефрасіні Андрыянаўны.

Я УМЕН ВАЛАСАЧ тры гады запар пасві кароў сваіх аднавіскоўцаў і рыхтаваўся заняць гэту пасаду на чацвёрты сезон. Што ён зноў дамовіцца з людзьмі, у яго не было ніякіх сумненняў. І летась, і залетась, і пазалетась у яго не было ніводнага канфлікту з гаспадынямі. Яны хвалілі яго за тое, што ён учас выганяў і прыганяў статак з пашы, што каровы прыходзілі дамоў з поўнымі бакамі, што ні адна з іх ніколі не адстала, не згубілася ў лесе.

Усё лета Яўмен быў нібы ў гаснях. Кожная гаспадыня, калі падыходзіла яе радойка даваць падпаска і карміць пастуха, імкнулася дагадзіць яму. Ставіла на сняданне і на абед найлепшае, смачнейшае, а ўвечары перад скваркай падносила і чарку. Але самае прыемнае прыпадала на апошні дзень месяца, калі ён, Яўмен, абыходзіў вёску і збіраў даўніну — пастухоўскую зарплату...

А расход пастух нёс толькі адзін: у дзень змовін ён абавязаны быў, па даўняму, прапрадзедзёўскаму яшчэ звычайна, пачаставаць людзей.

«Што ж, — разважаў ён у суботу, распінаючы для прасушкі яшчэ цёплую шкуру цялушкі, якую зарэзаў на закуску, — пахаджу яшчэ адно лета за каровамі. Сынам памог — трэба і зяцю паматчы купіць «Жыгулі»...

Ён ужо меціўся забіць апошні цвік, як пачуў звонкі ласкавы голас:

— Дзень добры, дзядзька Яўмен!

Яўмен павярнуў галаву да варот. Па вуліцы міма яго двара павольна праходзіла маладая жанчына. Яна вяла маладую, гады на тры, дзяўчынку, у другой руцэ несла вялізную кашоўку.

— Здарова, Алка! Ад аўтобуса ідзе? Па выхадныя прыехала? Вельмі добра, што бацькоў не забывалі! Але чаму ты сёння без Генкі?

— А мы, дзядзька Яўмен, уступаем у жыллёвы кааператыв, хочам збудаваць сабе кватэру. Заўтра будзе першы сход, дык Генка і застаўся.

— А-га! Штука надзейная. Паўлік мой таксама быў у каапераціве і праз год улазіць справіў.

...А ўвечары, калі з фермы, дзе ён рабіў падвозчакам кармоў, прыйшоў бацька і ўсе паселі за доўгі стол. Ала расказала пра кааператыв і пра тое, чаго ў іх з Генкам не хапае.

— Алачка, — першая адгукнулася на дачын кліч маці, — у мяне ў прыскрытку, мусіць, з паўсотні сабралася. Дык вазьмі сабе ўсе.

А бацька сёрбаў свой любімы булён з падсмажанымі скваркамі і цыбуляй і маўчаў.

— Чаго ж ты маўчыш, Даніла? — накінула на яго жонка. — Ці, можа, не чуў, што роднай дачцэ паматчы трэба?

Даніла высербаў булён, з'еў яшчэ дзве бульбіны з тварогам, запраўленым сметанай, і толькі тады азваўся:

— А я што — вораг роднаму дзяціню?! У мяне, калі зняць усё з кішкі і патрэці кашалёк і кішэні, рублёў з трыста, можа, набярэцца. А колькі трэба ўнесці?

— Тысячу дзвесце зараз і пасля во-смысот.

— Вось я і думаю, дзе ўзяць гэтыя тысячы... Пазычыць у радні? Калі абсыці ўсіх з шапкай, дык накідаюць. Але ж пазычанае рана ці позна трэба аддаць. — З хвіліну ён сядзеў панураны. — Хіба, у пастухі пайсці на лета? Ану-тка, дзеці, дайце аловак і чыстай паперы. Двароў у нас пяцьдзесят дзевяць і столькі ж кароў — так і запішам. А цяпер называйце мне тых, хто пакінуў цялят. — З дапамогай жонкі і дзяцей Даніла склаў спіс. Набралася восем цялят. — Пяцьдзесят дзевяць плюс восем — усяго выходзіць шэсцьдзесят сем галоў. Множым іх на пяць рублёў...

— Татка, я скажу, колькі будзе! Я вусна падлічыла! — узгарэлася выдатніца-пяцікласніца Валя. — Будзе трыста трыццаць пяць рублёў!

— Правільна, і ў мяне столькі ж выйшла. Адкінем красавік — колькі яго тут засталася! Возьмем толькі поўныя месяцы, — і ён стаў зацінаць пальцы на левай руцэ, — май, чэрвень, ліпень, жнівень, верасень, кастрычнік — шэсць месяцаў! Памножым зараз трыста трыццаць пяць рублёў на шэсць:

— Будзе дзве тысячы дзевяць рублёў! — паказала тая ж Валя.

Усе сходы звычайна адбываюцца ў клубе ці ў школе. А на змовіны пастуха ўсе збіраюцца толькі ў прасторную, без перагародак, Тэкліну хату. Так павялося ўжо з тых першых пасляваенных гадоў, калі Тэклія была дэпутатам сельсага Савета і ўсе нарады з людзьмі праводзіла ў сябе дома.

Даніла прыйшоў і сніпла прымаціўся ззаду на ўскрайку ўслона побач з вартаўніком Архімам. Агледзеўся. З маладых, як і належыць на такім сходзе, ніводнага — усё найжылыя і старыя, галоўным чынам бабы.

— Пачынай ужо, Яўмен! Усе сабраліся! — падаў голас Архін.

Яўмен паслухмяна вылез з-за стала, прыглядзіў бялую чупрыну на пальцелай галаве. Ён пачаў з таго, што аўтарытэтная зяняў:

— Да Юр'я яшчэ дзевяць дзён. Але снегу ўжо няма нават у лесе. І хоць маладой травы таксама яшчэ няма, заўтра можна выганяць кароў на пашу, бо, як

даказала навука, прагулкі, свежае паветра спрыяюць павышэнню ўдоў. А статку, як вядома, патрэбен пастух. За тры гады ніхто пра мяне дрэннага слова не сказаў. І калі вы давярэце мне і сё-лета...

— Давяр-раем! — зноў крыкнуў Архін і гучна ікнуў. Даніла парашыў, што далей марудзіць нельга, і ўстаў:

— Дайце мне сказаць!

Усе з цікавасцю павярнуліся да яго: што ён можа благага сказаць пра Яўмена? У чым упікнуць? Яўмен таксама падрыхтаваўся выслухаць крытыку ў свой адрас. Але Даніла нікога не збіраўся крытыкаваць.

— Справа такая, паважаныя адна-сяльчане. Учора прыехала мая Алка. Яны з Генкам уступаюць у каапераціў, які будзе кватэры. Просіць паматчы ўнесці пай — дзве тысячы. Вось я і прапаную: хай гэта лета Яўмен павозіць сенаж і кошанку, а я паганяю вашых кароў. — І ўжо, як сеў, з месца дадаў: — А ўмовы тыя самыя, што летась і залетась! Як павялося...

Усе заўважылі, як ураз пачырванела Яўменава тварына. Ён ускочыў з месца і абявіў:

— Я забыўся сказаць, што сёлета збавляю плату: не пяць рублёў за хвост, а чатыры з паловай!

Даніла не адгукнуўся, хоць выклік быў кінуць яму. Маўчаў і сход, што неспадзявана апынуўся ў ролі дзяўчыны, да якой адначасова пасваталіся аж два хлопцы. Тут было над чым паламаць галаву.

— Згодзен за чатыры! — ішоў далей на ўступкі Яўмен. — А за цялё толькі два рублі!

— Ну і добра! — ухваліў Архін і зрабіў крок да дзвярэй, ухажваючы за клямку. — Пайшлі да Яўмена! Чаго тут прэць!

Але ніхто не крануўся, і Яўмен адчуў, як над нагамі ў яго хіснулася падлога.

— Яшчэ спускаю: тры з паловай рублі ад хваста! — абявіў ён з адчаем і паглядзеў на Тэклію, якая ціха сядзела на зачынку.

Ён ведаў, што сход паставіць так, як скажа гэта мудрая бабка, былая актывістка. На яе цяпер пазіралі ўсе прысутныя, і яна злезла з зачынку, бо прычыкла выступіць перад народам стаячы.

— Я думаю, таварышы, нам трэба падзякаваць Яўмену за тое, што ён добра пасві нашых кароў. За першае лета свайго пастухоўства ён купіў маташыл з калёскай свайму старэйшаму. Толькі за другое — памог меншаму. Паўліку, улезці ў новую кватэру. За трэцяе — справіў жонцы футра за чатырыста рублёў і сабе тэлевізар за шэсцьсот. Дык, можа, хопіць, Яўменка?

— Галасуй! — патрабаваў ён.

— Прагаласуем, — згадзілася Тэклія і, як некалі ў былыя гады, прапанавала: — Хто за тое, каб на гэты сезон пастухом выбраць Данілу Шалака, бацьку пяці-рых дзяцей, падыміце рукі! — Яна абв'яла позіркам усіх, хто сядзеў на лавах, услонах і табурэціках, і павярнулася да Яўмена. — Сам бачыш, нават Архін — і той за Данілу. Так што — ідзі ў адстаўку.

ДЗІВАК — ЧА — ЛА — ВЕК...

Мастацтва і жыццё.

Крыніца натхнення.

Творчыя пошукі. Мал. А. ЧУРКІНА.

З НАРОДНЫХ УСМЕШАК

МУЖ — ДАБРАДЗЕЙ

Пусціла Галя чутку

між людзей,

што муж не

вялікі дабрадзеі:

— Ён з выплаты адной

ды змог

мяне адзец

аж з галавы да ног.

— А што ж купіў ён? —

у ле спыталі.

— Панчохі мне і грэбень, —

кана Галя.

ВЫКЛІК ПАЛЯЎНІЧЫМ

Адзелася Шурка

У лісьня шкуркі.

Аж дзве началіла

і нажа:

— Во сіла!

Спыталі ў дзяўчыны:

— З якое прычыны

Дух лісаў адрозы?..

Чаналі аднаду.

Адкажце сцісла

і нат ваяўнічы:

— Чым больш будзе лісаў,

Тым больш паляўнічы.

Апрацаваў усмешкі Андрэй ЛЕШЧАЦКА.

ФРАЗЫ

Так нечакана кінуўся да славы, што тая, спалохаўшыся, уцякла ад яго.

□
Параіў: «Не чытай гэты раман, калі добра не ўмееш плаваць».

□
За ўсё жыццё ні разу не памыліўся: нікога не рабіў.

□
Мастак закахаўся ў намалёваную ім бутэльку так, што тая «ажыла». І ён, шкадуючы, усклікнуў: «Ах! Чаму я цябе не намалёваў поўнай!».

Калі ты назваў яго дурнем і ён прамаўчаў, дык падумаў, ці не дурнейшы ты за яго.

□
Яе мара: выйсці замуж за Івана Царэвіча на шэрай «Волзе».

□
Чужыя думкі абуджаюць асабістыя, калі тыя не пачылі спяць заснуць мёртвым сном.

□
Уцякаючы ад хулігана: «Паспрабуй толькі дагані — заб'ю!»

А. ПЯТРУХНА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і праўлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856.

АТ 01345

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэры — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксандр АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адзначны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО, Рыгор ШЫРМА.